

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

Jenšovská rychta v raném novověku (Příspěvek k hospodářským a sociálním dějinám panství Rohozec)

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Monika Smorádková**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Smorádková**
Osobní číslo: **P14000637**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Jenšovská rychta v raném novověku (Příspěvek k hospodářským a sociálním dějinám panství Rohozec)**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude zabývat analýzou a syntézou vybraných pramenů hospodářského a sociálního charakteru jenšovské rychty, jež spadala pod rohozecké panství, v období raného novověku.

Jako klíčového pramene k této práci bude využito pozemkových knih, které budou představeny na konkrétních příkladech a konfrontovány s urbáři a zemskými katastry.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

1.1. Archivy

Národní archiv, Praha

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín

1.2. Publikované prameny a dokumenty

CHALUPA, Aleš - ČECHURA, Jaroslav - RYANTOVÁ, Marie: Berní rula 8-9:

Kraj Boleslavský, Praha, Státní ústřední archiv 2001

2. LITERATURA

BŮŽEK, Václav, et al.: Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2010

CHOCHOLÁČ, Bronislav: O studiu pozemkových knih, in: Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university, roč. 42, 1993, č. 40, s. 51-61

KROFTA, Kamil: Dějiny selského stavu, Nakladatelství Jana Laichtera, Praha 1949

MŽYKOVÁ, Marie - SKALA, Harald: Des Fours, Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo, Praha, Národní památkový ústav 2012

PEKAŘ, Josef.: České katastry 1654-1789 se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním, Praha, Historický klub 1932

PEKAŘ, Josef: Kniha o Kosti: kus české historie, Elka Press, Praha 1998

POLÁK, Stanislav: Knihy pozemkové a knihy městské, in: Archivní časopis, roč. 16, 1966, č. 4, s. 208-215

PROCHÁZKA, Vladimír: Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, ČSAV, Praha 1963

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 27. 4. 2014

Podpis: Suworová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc., za cenné rady a odborné připomínky, jež mi pomohly k vytvoření této práce. Dále děkuji své rodině a přátelům, kteří mi byli kdykoli nápomocni, pomohli odstranit mnoho nedostatků a měli dostatek trpělivosti.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá rozborem majetkových a sociálních poměrů poddanského obyvatelstva Jenišovické rychty v raném novověku mezi lety 1600–1750. Prvořadým pramenem pro analýzu této problematiky byly dochované pozemkové knihy rohozeckého panství, které pomohly hlouběji proniknout do transferů selských nemovitostí. První část práce je věnovaná popisu a zhodnocení užitých pramenů, druhá část se zabývá rozborem a následným popisem držby jednotlivých gruntů. Poslední část je postavená na analýze ostatních zjištěných údajů, jako je způsob nabytí a splacení usedlosti, obsah předávaného inventáře, přechod na výměnek a přehled dalších obyvatel domácnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jenišovická rychta, pozemkové knihy, rohozecké panství, rodina Des Fours, transfery poddanských nemovitostí, inventář, výměnek, držba usedlosti, selské usedlosti, majetek

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the property and social situation of the vassals of the Jenišov territory in the early modern period between the years 1600–1750. The main source for the analysis of the topic is the agrarian books of the Rohozec domain which helped to get a deeper insight into rural estate transfers. The first part of the thesis evaluates the sources used; the second part analyses and describes the ownership of farm lands. The last part analyses other data obtained like the means of acquiring and repaying a property, the inventory transferred from one owner to another, the movement of the previous owner to a “retirement house” and the information about all the household members.

KEY WORDS

Jenišov territory, agrarian books, Rohozec domain, Des Fours family, vassals' property transfers, inventory, retirement house, estate ownership, rural estates, property

OBSAH

Úvod.....	9
1 Prameny a literatura.....	11
1.1 Prameny.....	11
1.1.1 Hlavní prameny – pozemkové knihy	11
1.1.1.1 Obecná charakteristika	11
1.1.1.2 Pozemkové knihy Jenišovické rychty	14
1.1.2 Vedlejší prameny	16
1.1.2.1 Vartemburský urbář.....	17
1.1.2.2 Berní rula.....	19
1.1.2.3 Desfourský urbář	21
1.1.2.4 Robotní rejstřík.....	23
1.1.2.5 Tereziánský katastr.....	23
1.2 Literatura	26
2 Historický kontext	28
2.1 Raný novověk.....	28
2.2 Rohozecké panství	30
2.2.1 Rod Des Fours	30
2.2.2 Jenišovická rychta.....	34
3 Poddanské usedlosti.....	38
3.1 Úvod.....	38
3.2 Selské grunty	38
3.2.1 Vesnice Jenišovice	40
3.2.2 Vesnice Odolenovice	52
3.2.3 Vesnice Paceřice	70
3.2.4 Vesnice Žďárek.....	87
3.3 Chalupníci	95
3.4 Závěr	99
4 Hospodářské a sociální poměry	101
4.1 Způsob získání usedlosti	101
4.2 Splácení usedlosti.....	106
4.2.1 Závďavek a roční splátky	108
4.2.2 Délka vlastnictví nemovitosti	111

4.3	Inventář	113
4.4	Výměnek	116
4.5	Další obyvatelé domu.....	122
5	Závěr.....	126
	Seznam použitých zkratk	128
	Použité zdroje	129
	Seznam tabulek	139
	Seznam grafů	140
	Seznam příloh	141

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je analýza Jenišovické rychty z hlediska hospodářských a sociálních poměrů panujících v raném novověku, za jejímž vznikem stály dva podněty. Prvním impulsem byla má bakalářská práce,¹ ve které jsem rozebírala pramen *Soupis poddaných podle víry* pro panství Hrubý Rohozec. Zámek Hrubý Rohozec nacházející se kousek od místa mého bydliště je mi totiž velmi blízký a z toho důvodu se mi právě tato lokalita jevila jako dobrá volba i pro budoucí diplomovou práci. V rámci bakalářského výzkumu jsem pronikla do tajů místních poddanských a zámeckých poměrů, a proto jsem se rozhodla v této oblasti setrvat i nadále, avšak s tím rozdílem, že místo původního zkoumaného demografického hlediska jsem se zaměřila na stránku hospodářskou a sociální. V tomto ohledu sehrál klíčovou roli onen druhý impuls, jímž byl zájem o osobní finance, tedy o způsob zacházení hospodářů s vlastními penězi. Po drobném zvažování, jak skloubit všechny tyto faktory dohromady, jsem si vytkla jako svůj cíl výzkum založený na vývoji poddanských usedlostí rohozecké rychty v rámci majetkových transferů. Stěžejním pramenem této diplomové práce se tak staly pozemkové knihy uložené ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích, které jsem ještě doplnila informacemi z dalších pramenných písemností.

Za nejdůležitější jsem považovala stanovit si, jak rozsáhlý vzorek poddaného obyvatelstva budu zkoumat, tedy jaké vesnice a hlavně kolik z nich bude podrobeno analýze. Dle *Soupisu podle víry* je hruborohozecké panství rozděleno do devíti rycht, přičemž každá z nich má různý počet přilehlých vesnic. Toto rozčlenění jsem se rozhodla respektovat a zvolit si jako cílový vzorek jen jednu rychtu. Volba padla právě na tu, jež nese název mé diplomové práce, přičemž důvodem bylo nejlepší dochované časové, proporční a kvantitativní zastoupení vesnic, které pod tuto zvolenou rychtu spadaly. Jednalo se tedy konkrétně o vesnice Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek. Dalším stěžejním bodem bylo určení časového období, neboť pozemkové knihy jsou pro Hrubý Rohozec dochovány mezi lety 1611 až 1882, což představuje velmi široké spektrum a pro účely této diplomové práce je příliš rozsáhlé. Protože se *Soupis poddaných* datuje do roku 1651, polovinu sedmnáctého století jsem vzala jako odrazový můstek a zvažovala, jak ho rozvinout. Jeden časově uzavřený konec se nabízel

---

¹ SMORÁDKOVÁ, Monika: *Soupis poddaných podle víry na rohozeckém panství*: bakalářská práce, Liberec, Technická univerzita 2014, Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

okamžitě, byl jím rok 1750, neboť dva roky před tím byl vydán pramen *Tereziánský katastr*, se kterým zde také pracuji. Po návštěvě archivu jsem zjistila, že v něm mají zachovaný i *Vartemberský urbář* z roku 1608, což mi nabídlo možnost vymezit diplomovou práci krásnými lety 1600 až 1750.

V první části této práce se nejdříve zabývám samotnými použitými prameny, tedy rozborem pozemkových knih a vedlejších pramenů, jako byly *Vartemberský urbář*, *Berní rula*, *Desfourský urbář*, *Robotní rejstřík* a *Tereziánský katastr*. Zde také uvádím, za jakým účelem ony prameny vznikly, co evidují a obsahují pro zkoumané panství. Tento úsek zahrnuje i krátké nastínění historického kontextu zkoumané doby, tedy co s sebou přinesl raný novověk, komu patřilo rohozecké panství a jak vypadala Jenišovická rychta. V druhé části se věnuji rozboru samotných poddanských usedlostí, včetně hospodářských a sociálních poměrů v tamější rychtě. Stěžejní text této práce je tedy založen na historickém přehledu držby selských poddanských usedlostí, ve kterém se v rámci jednotlivých vesnic postupně zabývám detailnější historií každého gruntu, který je následně obohacen o přehlednou tabulku jeho držitelů v období 150 let. Poslední část rozvádí konkrétní příklady ve způsobu nabytí a splácení usedlosti, přidávaného inventáře k nemovitosti, podoby výměnku a soužití dalších obyvatelů hospodářství. Celá práce je též doplněna o četné tabulky a grafy z jednotlivých mnou provedených výzkumů a podložena dobovými citacemi.

Touto svou závěrečnou prací bych tak ráda přispěla k dalšímu podhalení dosud ještě neprobádané historie jednotlivých rycht rohozeckého panství z pohledu majtkových a sociálních poměrů tamějších poddaných obyvatel.

1 PRAMENY A LITERATURA

1.1 PRAMENY

1.1.1 Hlavní prameny – pozemkové knihy

Pozemková kniha je historický pramen, jenž díky velkému množství zachovaných písemností patří například vedle matrik, katastrů, urbárů a hospodářských účtů k nejpočetnějším materiálům v raném novověku. Mnohdy je dokonce jediným zdrojem informací, ze kterých se badatel může dozvědět něco o době předbělohorské.²

1.1.1.1 Obecná charakteristika

Obecně samotný termín pozemková kniha nebyl vždy v dějinách chápán konstantně. Starší historikové³ si pod tím představovali knihu, která byla vedená vrchnostenskou kanceláří pro poddanské nemovitosti, a tudíž ji někdy označovali i jako knihu gruntovní. Oba dva termíny tedy znamenaly totéž. Avšak problém nastal právě tehdy, když se starší knihy začaly dělit na městské a gruntovní, díky čemuž se spojení pozemková kniha stalo nadřazeným výrazem nad pojem gruntovní kniha. Započala tedy rozsáhlá diskuze, která však nevedla k nějakému hlubšímu závěru, a tak chápání těchto pojmů zůstalo takové, jak je vnímali starší historici, tedy termín gruntovní kniha jako ekvivalent k termínu pozemková kniha, což užívám i já. Při studiu této problematiky se můžeme setkat s definicí od Vladimíra Procházky, že pozemkové neboli gruntovní knihy jsou záznamy „*právních poměrů jednotlivých vesnických poddanských nemovitostí*“⁴, které začaly hojně vznikat v 16. století a byly převážně vedeny vrchností, od druhé poloviny 18. století pak postupně začaly evidovat jakékoli nemovitosti a jejich změny v držbě. Nebo například s definicí z Ottova slovníku naučného, která hlásá, že „*knihy pozemkové jsou veřejné knihy od soudů spravované, do nichž zapisují se všechny právní poměry na nemovitostech*“⁵ či s novější definicí od I. Hlaváčka, že knihy pozemkové (gruntovní) „*Obsahují zápisy, týkající se majetkových otázek v poddanských záležitostech. Byly vedeny patrimoniálními kanceláři.*“⁶ Ať si zvolíme

---

² CHOCHOLÁČ, Bronislav: *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a 17. století*, 1. vyd. Brno, Maticе moravská 1999, s. 20.

³ Například František Vacek, Miloslav Volf a Václav Černý.

⁴ PROCHÁZKA, Vladimír: *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1963, s. 5.

⁵ *Ottův slovník naučný*: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, 14 díl, Praha, Paseka 1998, s. 437.

⁶ HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*, 3. oprv. a dopl. vyd. Praha, Nakladatelství H + H Vyšehradská 2002, s. 204–205.

jakoukoli variantu, je podstatné to, že nám knihy poskytují hodnotné informace o venkovském prostředí, neboť v nich bývají uvedeny i informace ohledně splácení dědických a vrchnostenských pohledávek, jimiž byla většina tehdejších nemovitostí zatížena. Je nutné říci, že po dlouho dobu vůbec nebylo obvyklé zapisovat na list to, co se týkalo nemovitého majetku, protože: „*Nastoupil-li ve statek syn po otci nebo vnuk po dědu nebo bratr po bratru nebo bratranec po strýci, nebylo proč utvrzovat paměť toho zápisem, neboť všichni vrstevníci ve vsi věděli, jak ta změna nastala, i mohli o tom dát svědectví, kdyby ukázala se toho potřeba.*“⁷

Počátky pozemkových knih byly prvotně spjaty s potřebou vrchnosti vést si záznamy o pozemkovém majetku, proto tedy postupně začaly vznikat zemské desky, městské knihy a s nástupem novověku rostoucí agenda písemností vztahujících se k ekonomickým výnosům feudálního majetku, jako byly například četné urbáře. Současně s tím vyvstala potřeba pro vznik vrchnostenské soudní agendy, která měla uchovávat záznamy ohledně držby onoho rustikálního majetku v jednotlivých poddanských městech a vsích, čímž se tedy začala vytvářet purkrechtní a sirotčí registra. Postupně se tak platy a robotní povinnosti začaly zapisovat do gruntovních knih.⁸ Jejich vznik souvisel se složitými sociálními a právními změnami probíhajícími během tehdejší doby.

Tyto prameny mají tedy svůj velký význam pro účely studia sociálních poměrů na jednotlivých poddanských vsích, díky čemuž se lze detailněji seznámit s životem venkovského obyvatelstva a jejich sociálně ekonomickými nesnázemi. Z tohoto důvodu byly velmi ceněné a ochraňované i samotnou vrchností, která se díky různým nařízením snažila předejít jejich zkáze. Ze zajímavých uvádím například toto: „*Aby znění smluv nezůstávala na škartách, nýbrž záhy vpisovala se do pozemkových knih; aby pozemkové knihy se nedávaly lidem do rukou, ježto by je ušpinili; aby mimo úřední potřebu knihy ty byly složeny v truhle, v místnosti bezpečně před ohněm a uzavřené na zámek.*“⁹

Pozemková kniha jako taková může mít různé zaměření, neboť se s velkým počtem rozšíření měnil i jejich účel. Například se dají dělit dle klasifikace J. Hanzala na knihy trhové, sirotčí, smluv a sporů, knihy kšaftů a viniční knihy.¹⁰ I jejich uspořádání může být různé, například chronologické, tedy takové, kde se píší jednotlivé

⁷ VACEK, František: Urbáře a pozemkové knihy, in: *Časopis pro dějiny venkova*, roč. 13, 1926, č. 1, s. 22.

⁸ MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš, et al.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 1*, 1. vyd. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 200, s. 6–9.

⁹ VACEK, F.: Urbáře a pozemkové knihy, s. 27.

¹⁰ HANZAL, Josef: Předbělohorské poddanské inventáře, in: *Český Lid*, roč. 50, 1963, č. 3, s. 169.

události tak, jak se chronologicky po sobě odehrály, z čehož však nelze spolehlivě určit, o který majetek přesně šlo. Dále se jednalo o věcné uspořádání, kam se zapisují informace dle toho, jaké problematice jsou věnované či vložkové uspořádání, které povětšinou bývá nejčastější.¹¹ Jedná se o vedení zápisů dle konkrétního předmětu, tedy například pro mou zkoumanou problematiku je jím hospodář, u kterého jsou uvedeny vždy všechny záznamy vztahující se v průběhu let k jeho potřebám. Tento poslední typ si však vyžadoval i záměrné vynechání místa, což znamenalo zhruba pět až šest listů na jeden statek pro budoucí zápisy splátek.¹² Samotná kniha se pak většinou skládala z titulního listu, pokud¹³ se v knize nacházel, tak ho šlo vnímat jako jakousi vstupní bránu do hospodářských poměrů našich předků a povětšinou obsahoval věcné a časové určení, či se na něm vyskytovalo nějaké motto¹⁴, zdobná iniciála, ornament nebo zásady pro vedení knihy. Dále bývaly pozemkové knihy opatřeny evidenčními instrumenty, kam se mimo jiné řadila paginace či foliování a hlavně rejstřík.

Klíčové záznamy v knihách se na jednotlivých panstvích různě měnily, ale obecně obsahovaly základní převodní náležitosti, jako bylo datum smlouvy, tedy kdy byla provedena ona, řečeno dnešními slovy, majetková transakce, dále smluvní strany – jména a příjmení prodávajícího a kupujícího, kupní cena¹⁵ usedlosti v příslušné měně a způsob úhrady, jenž stanovoval výši závdavku a ročních splátek. Dále zde mohl být výčet příslušenství přináležejícího k nemovitosti, tedy kolik dobytka, obilí a různého hospodářského náčiní dostane nový majitel, roční záznamy o splácení zbytku kupní ceny a případně koncesní klausule¹⁶. Kromě základních náležitostí býval součástí zápisu i soupis závad, které tížily předmětnou usedlost, což se projevovalo ve formě seznamu dluhů, informací o dědickém podílu, výbavě pro nevěstu a zprávě o přesném stanovení výměnku rodičů, jenž míval platnost až do jejich smrti. Záznamy v jednotlivých pozemkových knihách mohly být ještě doplněny o různé svatební smlouvy, sirotčí agendu, testamenty apod.

---

¹¹ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 40–45.

¹² Tamtéž, s. 46.

¹³ Pro 17. století titulní list převážně chybí. Viz tamtéž, s. 52.

¹⁴ Jako třeba v podobě citace z Bible. Viz tamtéž, s. 52–53.

¹⁵ Zahrnuje všechn movitý majetek. Pokud je součástí i nemovitý, většinou se udává jeho samostatný soupis, jenž je označován jako inventář.

¹⁶ Jedná se o vyjádření souhlasu vrchnosti.

Od druhé poloviny 18. století vzrůstal počet dalších specifických¹⁷ typů knih, až byly postupně pozemkové knihy nahrazeny knihami hlavními vycházejícími z daňového provizoria a stabilního katastru, které se skládaly z jakýchsi předtištěných vložek pro každou usedlost či dům. Každá tato vložka byla následně rozdělena do tří částí, z nichž první část se zabývala skutkovou podstatou, prostřední úsek vlastnickým obsahem a poslední, třetí část, vyjmenovávala různé závady. K přehlednosti evidence bylo ještě vše opatřeno katastrálními mapami s konkrétním barevným zakreslením budov a pozemků.

1.1.1.2 Pozemkové knihy Jenišovické rychty

Tento pramen vrchnostenské správy je nejvýznamnějším a nejucelenějším dokumentem pro poznání poměrů raně novověkých vesnic nejen v Severních Čechách. Pro Jenišovickou rychtu se v rámci zkoumaného časového období 1600–1750 dochovalo osm knih, z nichž první knihu založili ještě Vartemberkové. Poté následuje časová mezera a zbylé knihy založené rodem Desfoursů začínají prakticky až kolem 80. let 17. století. Jednalo se o knihy pro vesnici Odolenovice z let 1668–1733, též pro vesnici Odolenovice z let 1668–1776, vesnici Jenišovice z let 1676–1733, vesnice Paceřice a Žďárek z let 1683–1733, vesnice Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek z let (1611) 1687–1723, vesnice Paceřice a Žďárek z let (1682) 1726–1776 a vesnici Jenišovice z let (1676) 1726–1776. Přičemž všechny tyto knihy nalezneme uchované ve Státním oblastním archivu Litoměřice na pobočce Děčín v rámci inventáře velkostatek Hrubý Rohozec.

Pozemkové knihy pro hruborohozecké panství byly tedy koncipované dle jednotlivých vsí, kdy jedna kniha buď obsahovala zápisy z určitého časového období pro jednu vesnici, nebo pro vesnic více. V případě většího počtu vesnic v jedné gruntovníci byla každá ves samostatně oddělena a zvýrazněna. Dále byli graficky odlišeni sedláci od chalupníků (mimo první gruntovníci) a nechybělo ani tučné zvýraznění a zvětšení písma u každého nového hospodáře. Dále pro ně byla typická forma vedení způsobem vložkového zápisu, tedy takového, kde byl vždy na novém listě zapsán majitel usedlosti a pak k němu náležely další transakce s tím spojené, tedy ony převody majetku. Na prvním místě bývalo uvedeno datum, kdy docházelo k proměně

---

¹⁷ Například knihy pro zápisy svatebních smluv, opisů, privilegií, hypotéky, mlýny, atd. Viz ČERNÝ, Václav: *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV. – XIX. století*, 1. vyd. Praha, Československá Akademie Zemědělská 1930, s. 11–12.

vlastníka gruntu, dále byl uveden prodávající a kupující společně s cenou¹⁸ za usedlost, výší závdavku¹⁹ a ročními splátkami, které měl nabývající zaplatit. V některých případech se objevil i výslovný souhlas vrchnosti s povolením prováděné transakce. Následně byly ve většině případů vypsány přídavky²⁰ či břemena tížící onen grunt, jako například staré nesplacené dluhy, dědické podíly, výměnek apod. Text poté pokračoval zápisy o hrazení ročních splátek. Tyto splátky totiž zaujímaly největší prostorovou část ze všech pozemkových knih, neboť zde byl evidovaný každý úkon, při kterém nový majitel složil další finanční obnos, o jak velkou částku se jednalo, kdy to bylo, kdo byl příjemce a potažmo kolik měl ještě doplatit. A pokud se hospodáři podařilo usedlost vyplatit, nechyběla k danému roku poznámka „*doplatil*“ či „*má zaplaceno*“. Z tohoto důvodu v těchto knihách často narazíme na prázdné listy, které byly určeny na pozdější přípisy splátek, avšak již nikdy nebyly zaplněny.

Všechny zkoumané knihy byly psány česky, s výjimkou pěti německých zápisů. Foliování bylo uvedeno arabskými číslicemi vždy v pravém horním rohu na každém listě a ojediněle se objevilo i číslování jednotlivých gruntů. Rejstřík, ač je jím obecně opatřena menšina gruntovních knih, se v rámci tohoto panství vyskytoval v 6 knihách, a to vždy na konci zápisů a obsahoval výčet osob tak, jak byly chronologicky napsané v pozemkové knize s určením příslušného listu. Občas se zde u jednotlivých zápisů objevila i denní datace v podobě církevních svátků²¹, ale jinak klasicky převládalo určení data tak, jak ho známe dnes, ovšem s názvy měsíců převážně v latinském jazyce. V textu bylo taktéž použito minimum zkratk. Ty se například objevovaly hlavně u slova *nebožtík*, jenž byl uváděn jako „*neb*“. Co se týče vyjádření číselných údajů, bylo použito ve většině případů arabských číslic. Občas jsem se setkala i s chybnými údaji, které byly různým způsobem přeškrtnuty, ale opět se jednalo pouze o drobné věci. Pověštinou býval text doplněn i o menší vsuvky tam, kam obsahově náležely, či v případě delšího doplnění se užívalo připsání do volného místa na konci zápisů s odkazem v podobě „*pamiet*“ či „*pamiet bud*“.²²

---

¹⁸ Cena byla vždy vyčíslena peněžitou hodnotou a vyjádřena početní jednotkou kopy grošů míšeňských nebo po roce 1700 jednotkou zlaté.

¹⁹ Závdavek byla jakási symbolická splátka, zpravidla nejvyšší peněžitá částka, která byla placena při převodu nemovitosti na znamení dohody při onom ujednání smlouvy.

²⁰ Neboli předávaný inventář. Jedná se o výpis převážně zemědělského náčiní, plodin a domácího zvířectva, které odstupující hospodář předával společně s nemovitostí.

²¹ Například středa po svatě neděli, při čase sv. Jiří, den po Ocuti, pondělí po 2. neděli postní apod.

²² Takto to bylo vyjádřeno například zde - Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 31r.

Co se týče samotného titulního listu v těchto knihách, tak jsem se setkala jak s jeho absencí, pouhým označením názvu vesnice, časovým určením, vyobrazením ornamentu, tak i s uvedením majitele celého panství. Nejzajímavější titulní list měla gruntovní kniha pro vesnici Jenišovice z roku 1726, kde bylo uvedeno: „*Kniha neb registra purkrechtní pod šťastným panováním vysoce urozeného pána pana Albrechta Maxmiliána sv. římské říše hraběte Desfours, svobodného pána na Velkém Rohozci, pána statku Malorohozeckého, Jilového, Mladějova, Roudný a Průhonic. Založené pod hejtmanstvím urozeného a statečného vladyka pana Eliáše Ferdinanda Mandra, též pojezdného p. Karla Dostrašila, a obročního p. hons Jiříka Laknera, Léta Páně 1726.*“²³

Knihy pro Jenišovickou rychtu nám tedy nabízí mnoho důležitých informací k vytvoření idylického obrazu venkova v raném novověku, avšak bohužel jejich nevýhoda spočívá v evidenci pouhých těch obyvatel poddanské vesnice, kteří drželi nějaký nemovitý majetek, tedy nejsou zde uvedeny další sociální kategorie, jako například podruzi a čeledí, kteří také žili společně s hospodáři ve vesnici, jakožto jejich výpomoc. Při rekonstrukci tamních vesnických poměrů se tak nemůžeme opřít o pouhé gruntovnice, ale musíme čerpat informace i z jiných zdrojů, jež se nám do dnešních dob dochovaly.

Pozemkové knihy jsou tedy pro svůj obsah, zaznamenávající převody nemovitého majetku mezi jednotlivými držiteli, velmi cenným zdrojem informací, neboť touto svojí výpovědní hodnotou mohou sloužit celé řadě vědních oborů, předně sociálním a hospodářským dějinám, dále pomohou při zpracovávání regionální historie či obecně při rekonstrukci všedního života našich předků. Mimo to podávají i svědectví o sociálním a majetkovém rozvrstvení poddaných, protože základním článkem v těchto knihách nejsou jen selské grunty, tedy jejich majitelé sedláci, ale také nechybí informace třeba o chalupnících, kteří zpravidla tvořili nejpočetnější složku poddaných na vesnici. Všechny však spojovalo jedno pouto, a to držba nějakého nemovitého majetku, proto se o nich lze dozvědět právě z tohoto velmi důležitého a cenného archivního materiálu.

1.1.2 Vedlejší prameny

K výzkumu pro sepsání diplomové práce jsem jako stěžejní pramen využívala již ony několikrát zmiňované pozemkové knihy Jenišovické rychty, ale práce založená

---

²³ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776.

na pouhých výsledcích z gruntovnic by nebyla dostatečně adekvátní, proto se opírám ještě o řadu dalších pramenů, které porovnávám s pozemkovými knihami a získané informace vzájemně propojuji a kombinuji. Kdybychom se na ně podívali z hlediska časového sledu, tak jak jdou po sobě, tedy od nejstarších po nejmladší, prvním doplňkovým pramenem by byl *Vartemberský urbář*, dále *Berní rula*, *Desfourský urbář*, *Robotní rejstřík* a samozřejmě *Tereziánský katastr*. Následující podkapitoly proto budou věnované podrobnějšímu popisu a rozboru jednotlivých mnou užívaných vedlejších pramenů.

1.1.2.1 *Vartemberský urbář*

Nejstarším a zároveň prvním pomocným pramenem, se kterým jsem pracovala na výsledcích diplomové práce, byl *Vartemberský urbář* z roku 1608 pro panství Hrubý Rohozec, Malá Skála a polovinu dílu přepešského. Jde o důležitý pramen regionální povahy, který nám ukazuje předbělohorský stav a velikost tehdejší državy Karla z Vartemberka. Urbář je: „*Soupis pozemkového majetku, přivádějící udatky, z nichž lze vypočítat, jaký roční důchod dával statek svému pánu v čas, kdy soupis byl vyhotoven.*“²⁴ Tento pramen jako takový tedy pravděpodobně vznikl z praktických důvodů, neboť bylo potřeba zachytit nejen ekonomický přehled ohledně stavu a výnosu panství, jako byly například příjmy vrchnosti, vrchnostenské hospodaření, ale i demografické údaje jako počet, jméno a živobytí hospodářů, velikost zemědělských usedlostí či různé zeměpisné údaje a topografické názvy.

Tento urbář byl zpočátku uložen na samotném zámku Rohozci, kde se mu podařilo přečkat řadu pobělohorských pozemkových změn, avšak po celou tu dobu byl ve značně neuspořádaném stavu.²⁵ Ke změně došlo až na počátku 20. století, kdy se mimo jiné i jemu dostalo pozornosti od Dr. Karla Richarda Fishera²⁶, který začal tamní archiválie třídit a pořádat. Po řadě přesunů a změn se urbář nakonec dostal do Státního oblastního archivu v Litoměřicích a následně byl roku 1965 uložen v jeho děčínské pobočce, kde ho můžeme najít dnes.

Urbář je dochován ve formě knihy se světle hnědou koženou vazbou a zahrnuje převážně zápisy v českém jazyce z roku 1608 doplněné o drobné příписy z let

²⁴ VACEK, F.: Urbáře a pozemkové knihy, s. 10.

²⁵ FEIGE, Jakub: Vartemberský urbář z roku 1608: Urbář panství Hrubý Rohozec, Malá Skála a poloviny dílu přepešského, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší 23*, 1. vyd. Semily, Státní okresní archiv Semily 2010, s. 115.

²⁶ Konzervátor, kronikář, vlastivědný pracovník, archivář rodinného archivu Desfours. Žil v letech 1871–1934.

1611 a 1612. Text v rukopisu je psán úhledným písmem se zvýrazněnými kaligraficky provedenými nadpisy jmen vesnic či jednotlivých rycht. Po otevření urbáře si můžeme všimnout jakési úvodní formule, která zní: „*Rejstra urburní, jinak správní, všech platů a povinností lidí na panství Jeho Milosti vysoce urozeného pána pana Karla z Vartemberka na Rohozci a Skalách, císaře římského Jeho Milosti rady, totiž panství rohozeckého, skalského a s polovicí dílu přepeřského, tak jak se jest Jeho Milosti pánu na díl dostalo, nyní v nově zkorigované léta Páně 1608, vše na kopy, groše, peníze české počítajíc.*“²⁷ Dále následuje ocenění panství Hrubý Rohozec a Malá Skála, stručný popis zámku Hrubý Rohozec s jeho poplužním dvorem a opět kusý popis poplužního dvora zámku Malá Skála. Nato pokračuje jádro urbáře, čímž je zachycení hlavních vrchnostenských příjmů, v mém případě potřebné platy vázající se na usedlost, ve městě Turnově a příslušných osadách rozdělených do osmi rycht, právě včetně rychty Jenišovické se zmiňovanými vesnicemi Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek.

Samotné zápisy pro zkoumanou rychtu pak konkrétně uvádějí jména usedlíků, výši svatojiřských a svatohavelských úroků, roční naturální dávky v podobě slepic a vajec²⁸ a počet dnů roboty za rok. U jednotlivých vesnic jsou ještě zachyceny počty chalup²⁹ či místní přírodní a hospodářské zdroje. Například u vesnice Žďárek je uvedeno, že k ní přísluší i: „*Těž kus potoku, slove Mohelka, za čtvrt míle s jednou stranou břehu a jsou v něm všelijaké ryby i raci.*“³⁰ Na konci všech těchto údajů je následně k rychtě uveden sumář celkových platů, naturálních dávek a dnů roboty z jednotlivých vesnic dohromady.³¹

Po analýze *Vartemberského urbáře* jsem se tedy dozvěděla, že Jenišovice měly 11 selských stavení, krčmu, 4 chalupy a jeden kostel. Dohromady byla peněžní činže z tamních usedlostí ve výši 1 kopa a 30 grošů, z naturálních dávek pak odevzdávali 10 slepic, deset kuřat a 120 dní robotovali pro vrchnost. Vesnice Odolenovice z 14 selských stavení a 2 chalup odevzdávala roční finanční úrok pro vrchnost ve výši 3 kopy 17 grošů, z naturálních dávek 28 slepic a 140 vajec a k tomu ještě odolenovičtí hospodáři 122 dní robotovali. Paceřice měly 12 selských stavení, 2 chalupy a ročně její

---

²⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Rodinný archiv Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář z roku 1608.

²⁸ Pro vesnici Jenišovice to jsou však místo vajec kuřata.

²⁹ Jednalo se o ves Jenišovice se čtyřmi chalupami a ves Odolenovice a Paceřice, z nichž bylo v každé vesnici po dvou chalupách. I tito chalupníci museli odvádět berně, konkrétně se jednalo o 1 groš a 2 dny robotovali.

³⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

³¹ „*Suma sumarum polouletně ourokov z té rychty 10 kop 6 grošů. Ročně slepic 1 kopa 20, kuřat 14, vajec 8 kop 20, roboty 435 dní.*“ Viz SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

hospodáři dohromady odváděli 2 kopy 17 grošů úroků v termínech na sv. Jiří a sv. Havla, dále 24 slepic a 200 vajec a 144 dní robotovali. A poslední vesnice Žďárek byla zavázána k ročnímu placení 3 kop 2 grošů stanovených úroků, 18 slepic, 160 vajec a vykonáváním 49 denní robotou.

1.1.2.2 Berní rula

Druhým kompenzačním pramenem se stala *Berní rula* z roku 1654 pro panství Rohozecké, Semilské, Maloskalské a statek Družovice. Tento důležitý historicky významný pramen původem ze 17. století byl zhotoven za působení Mikuláše Des Fours, jakožto majitele výše zmíněných statků. Úkolem tohoto pramene byla evidence pozemků rustikálních usedlostí a obyvatel společně s jejich nabytým majetkem z hlediska daňových účelů.

K vytvoření tohoto jakéhosi prvního katastru vedly převážně nesrovnalosti při výběru daní, časté zatajování samotné výše majetku a též i dobové konflikty, jako byla bitva na Bílé hoře a s tím spojená třicetiletá válka, jež si vyžádala mnoho obětí na životech a zpusnutí řady chalup. To vše tedy donutilo Český sněm, aby nějakým způsobem přezkoumal poměry v Českém království. Pro tyto účely byla v září roku 1652 zřízena hlavní komise, jakýsi výbor dvanácti zástupců, mající z každého stavu po třech osobách, kteří měli dohlížet na práci ostatních. Dále byl vytvořen formulář, kam se měly zapisovat jednotlivé základní informace, jako bylo místo, jméno osoby, počet rolí, dobytka apod., dle kterého se měli samotní vykonavatelé řídit. Jakousi zárukou spolehlivosti tedy mělo být nařízení, že každý poddaný měl být uveden plným jménem a také to, že „obyvatelé měst a vesnic měli být roztríděni, jak se to žádalo již v nových listech přiznávacích, v sedláky nebo sousedy, chalupníky a domkáře. Zvlášť měly být vyčteny pusté grunty nebo domy, zvlášť pohořelí a zvlášť nově osazení.“³² Je zřejmé, že cílem bylo i zjistit celkový počet poddaných. Bylo tedy nutné navštívit všechna města, vsi i osady ležící na území Českého království, promluvit si s místními hospodáři a poznamenat si jejich movitý i nemovitý majetek a „vše tedy vyšetřit pod zodpovědností svého vědomí, nejvíce svým očím a nálezu důvěřující.“³³ Lze říci, že se jednalo o určení rozsahu polností, počtu potahů, evidenci usedlostí opuštěných, vypálených či zpustlých, zjištění řemesla či obchodu vykonávaného danou osobou, atd.

³² PEKAŘ, Josef.: *České katastry 1654–1789 se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*, 2. vyd. Praha, Historický klub 1932, s. 7.

³³ DOSKOČIL, Bedřich, et al.: *Berní rula, K edici Berní ruly (Úvodní pojednání)*, díl 1., Praha, Archiv bývalé země české 1950, s. 43.

Celé to bylo vystavěno na základě počtu takzvaných osedlých³⁴, totiž tak, že každý poddaný byl odhadnut podle výše majetku na určitý zlomek počtu těchto osedlých. Jako jeden osedlý se tudíž počítal buď 1 soused, 4 chalupníci nebo 8 zahradníků. Podíl na zemské berni pro jednotlivé panství pak tvořil v celkovém souhrnu právě počet osedlých.

Tento vzácný pramen se díky svému přínosu pro badatelskou činnost, nejen z hlediska různých vědních oborů, stal hojně využívaným a opotřebovaným dokumentem, jenž se naštěstí dočkal i svého tištěného edičního vydání. Patříčně to dokládají slova doktora Otakara Bauera, neboť: „*Vzrůstající počet uživatelů berní ruly způsobil ovšem vzápětí rychlé chátrání doposud dobře zachovaných svazků. Sám se ještě z doby svého příchodu do archivu na počátku dvacátých let pamatuji na dobře zachovanou řadu berních rul, pěkně vázaných, a jsem svědkem toho, jak potom častým užíváním scházely takřka před očima.*“³⁵

Berní rula pro rohozecké panství je koncipována stejně jako pro ostatní panství, tedy nejdříve se zápis skládá z výčtu jednotlivých panství, pro naše potřeby tedy panství Rohozeckého pana hraběte Des Fours. Následně jsou jako první evidovány města či městečka, konkrétně tedy Železný Brod a poté vsi, jichž pod toto panství spadá rovných 25³⁶ kusů. Tady musím zdůraznit, že se neuvádí jednotlivé rychty, jak s nimi pracujeme ve *Vartemberském urbáři* či v dalších pramenech o kterých bude ještě řeč, ale jsou vypsány jen jako jednotlivé vesnice. Ovšem tento výčet obcí není dle abecedního pořádku ani nahodilý, ale zdá se, že je zachovaná jakási kontinuita jednotlivých rycht, neboť ty vesnice, jež spadají pod jednu rychtu, jsou vždy uvedeny za sebou. Tak je to i v případě oněch čtyř zkoumaných vesnic Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek. Další rozdělení pak probíhá uvnitř vsí, kde jsou na prvním místě sedláci, poté většinou chalupníci a následně zahradníci. Nechybí zmínka ani o staveních pustých či rozbořených. U každého je poté uvedeno jméno a příjmení, kolik má rolí, kolik z nich osévá na zimu a na jaře, počet potahů, jež nyní chová, a kolik a jaké druhy dobytka má.

Při bližším průzkumu jsem tedy zjistila, že vesnice Jenišovice měla dohromady 273 strychů orné půdy, z čehož její příslušníci na zimu osévají 77 strychů a na jaro

---

³⁴ Neboli fiktivních jednotek. Viz CHALUPA, Aleš – ČECHURA, Jaroslav – RYANTOVÁ, Marie: *Berní rula 8–9: Kraj Boleslavský*, 1. vyd. Praha, Státní ústřední archiv 2001, s. 5.

³⁵ DOSKOČIL, B., et al.: *Berní rula*, K edici *Berní ruly*, s. 11.

³⁶ Jedná se o vesnice Brodec, Pelechov, Záhoří, Proseč, Pipice, Smrčí, Dlouhý, Loučka, Michovka, Vranov, Líšný, Hamštejn a Koberovy, Besedice, Zbirohy, Malý Rohozec, Činov, Ohrazenice, Daliměřice, Bukovina, Loužek, Jenišovice, Odolenovice, Žďárek a Paceřice.

42 strychů, měli 16 potahů, chovali 33 krav, 10 jalovic a 2 svině. Odolenovice měly naopak pouze 211 strychů půdy, z níž sedláci osévali dvakrát ročně necelou polovinu. Mimo to vlastnili 17 potahů, 33 krav a 11 jalovic. Vesnice Paceřice byla se svými 248 strychy půdy na druhém místě, z čehož však naopak osévala na jaře a na zimu pouhých 94 strychů rolí a tamní obyvatelé vlastnili 14 potahů a chovali 32 krav a 9 jalovic. Poslední ves Žďárek měla 176 strychů půdy, bez uvedení počtu osévaných ploch, avšak její hospodáři dohromady vlastnili 8 potahů a chovali 16 krav a 5 jalovic.

1.1.2.3 *Desfourský urbář*

Třetí vedlejší pramen, se kterým pracuji ve své diplomové práci, je *Desfourský³⁷ urbář*. Tento pramen byl vyhotoven během několikáté vlny zakládání urbářů, jež nastala v druhé polovině 17. století. Konkrétně to bylo k roku 1687, tedy za spravování majetku Albrechtem Maxmiliánem Des Fours pro panství Hrubý Rohozec. Lze říci, že pravděpodobně vznikl ze stejných pohnutek, jako jeho mladší předchůdce *Vartemberký urbář*, tedy pro zjištění ekonomického a sociálního stavu panství po překonání důsledků třicetileté války. Důležité tedy bylo to, aby měla vrchnost přehled o držebnosti poddaných a jejich povinnostech k ní, jakým byly například naturální a peněžní dávky, tedy všechny příjmy plynoucí jim z držby dominia. Co se týče samotné formy urbáře, tak ta odpovídala zvyklostem běžným v předbělohorské době.³⁸ Na rozdíl od starších urbářů, v tomto prameni již došlo k přeměně naturálních dávek v peněžní plat, k čemuž již sice docházelo pozvolna od století patnáctého, ale ve *Vartemberkém urbáři* se s tím ještě nesetkáme. *Desfourský urbář* a stejně tak jeho mladší předchůdce z roku 1608, tedy v obecné rovině raně novověké písemnosti tohoto typu reprezentují prameny s rozsáhlou výpovědní hodnotou a značným interpretačním potenciálem, na rozdíl od středověkých urbářů, které se vyznačují poměrnou strohostí záznamů a naopak urbariálními soupisy vyhotovenými během 18. a první poloviny 19. století, jež zase postrádají jakékoli informace, které by byly nad rámec běžných urbariálních zápisů.³⁹ Proto v oblasti hospodářských a sociálních dějin sehrávají velmi výraznou úlohu.

Tento urbář, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích na pobočce Děčín, je také dochován ve formě knihy vázané v hnědých kožených deskách

³⁷ V archivu je veden pod označením urbář panství Hrubý Rohozec z roku 1687.

³⁸ MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš, et al.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*, 1. vyd. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 2010, s. 62.

³⁹ MYŠKA, M. – ZÁŘICKÝ, A. *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*, s. 69.

s archivní cedulkou nesoucí nápis „*Urbar der Herrschaft Rohosetz*“⁴⁰ 1687 na předešlí. Rukopis je psán úhledným písmem v jazyce německém, opět s kaligrafickým vyvedením nejen jednotlivých nadpisů rycht a vesnic. Po otevření urbáře si lze povšimnout jakési úvodní formule, která odkazuje mimo jiné na vlastníka panství a jeho titul, pod kterým byl pramen vyhotoven. V originále tato formule začíná následovně: „*Urbarium der Herrschaft Rohosetz. Erneuert Anno 1687, den 17 Juni, der Zeiten Regierung und Vormundschaft, ober die nach exell gedachtnuss dem doch und Wohlgeboren. Herrn herrn, Albrecht Maximilian des Heyl: Röm: Reichs Grafen Des Fouurch. Herzn zu Mondt und Adienvile [...]*“⁴¹ Samotné jádro urbáře je tvořeno přehlednými tabulkami, kde je nejdříve vyznačena příslušná rychta, pod ní vesnice a poté jména sedláků k ní příslušející, u nichž je vždy uvedeno kolik berní odevzdávají v termínu na sv. Jiří, sv. Havla, kolik dávají za slepice, kuřata, vejce, pálenku, sůl, aj. Tudíž ani zde nenalezneme onen cenný údaj ohledně velikosti pozemkové držby, jenž se v některých urbářích vyskytuje.⁴² Na konci knihy jsou poté uváděni k jednotlivým vesnicím i chalupníci a celý soupis je uzavřen výsledným sumářem odvodních dávek pro jednotlivé rychty.

Po provedení analýzy *Desfourského urbáře* jsem zjistila, že vesnice Jenišovice s uvedenými 10 sedláky odváděla celkem v termínech na sv. Havla a sv. Jiří po 3 zlatých a 2 krejcarech, vesnice Odolenovice se 14 sedláky 7 zlatých, 39 krejcarů a 4 denáry. Pro vesnici Paceřice s 12 sedláky to bylo dohromady 5 zlatých, 19 krejcarů a 4 denáry svatojiřského úroku a pro Žďárek, kde bylo 7 sedláků jen 7 zlatých v oněch dvou termínech. Co se týče chalupníků, tak ti odváděli v uvedených vesnicích po 50 krejcarech či 32 krejcarech nebo 28 krejcarech a dohromady to tak dělalo výnos 2 zlatých a 22 krejcarů. Výsledný sumář odvodních dávek pro Jenišovickou rychtu tak v roce 1687 činil po 25 zlatých 23 krejcarech 2 denárů k termínu sv. Jiří a sv. Havla, 16 zlatých 2 krejcarů za 81 slepic, 1 zlatý 12 krejcarů za 12 kuřat⁴³, 4 zlaté 20 krejcarů za 520 vajec, 27 zlatých 12 krejcarů 5 denárů za sůl a 13 zlatých 22 krejcarů 4 denáry za pálenku, což dělalo dohromady 113 zlatých 6 krejcarů a 1 denár.⁴⁴

---

⁴⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 37, Urbář panství Hrubý Rohozec 1687.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² JIRÁSEK, Jiří: Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice, s. 114–115.

⁴³ Kuřata odváděla hlavně vesnice Jenišovice, která naopak nedávala žádná vejce.

⁴⁴ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 37, Urbář panství Hrubý Rohozec 1687.

1.1.2.4 Robotní rejstřík

V pořadí již čtvrtý sekundární pramen, který jsem ke své diplomové práci využívala, byl *Robotní rejstřík* panství Hrubý Rohozec z let 1743–1744 vyhotovený za majitele panství Karla Josefa Desfourse. Tento pramen, jak už název napovídá, v sobě obsahuje takové poddané, kteří byli povinováni robotou, tedy měli platit vrchnosti v rámci důchodu. Nenalezneme zde tedy jen sedláky a chalupníky, jako třeba v urbářích a *Berní rule*, ale jsou zde vypsaní i podruzi, kteří byli též povinni odvádět určité pravidelné peněžní částky vrchnosti.

Tento rejstřík se dochoval v podobě několika sešitých listů, místy výrazně poničených, v českém jazyce a to pro všechny vesnice tohoto zkoumaného panství. Úvodní formule, která je hned na prvním listě, zní: „*Rejstřík neb popsání všech poddaných, kterak ty jejich povinné roboty každotyhodně vrchnosti aneb za takové do důchodu vrchnosti z toho platit mají [...]*“⁴⁵ A poté následuje samotné jádro celého pramene, tedy výpis všech robotou povinných osob. I zde se setkáme s dělením na rychty a v jejich rámci teprve na jednotlivé vesnice a následně sedláky, chalupníky a podruhy. V tomto prameni jsem ovšem narazila na to, že zde došlo k rozdělení Jenišovické rychty na dvě části, tedy na rychtu Jenišovickou a Paceřickou⁴⁶, každá měla po dvou vesnicích.

Z analýzy *Robotního rejstříku* pro Jenišovickou, potažmo Paceřickou, rychtu jsem zjistila, že vesnice Jenišovice měla vypsáno dohromady 50 osob, z toho 10 sedláků, 3 gruntovníky, 25 chalupníků a 12 podruhů. Pro vesnici Odolenovice to bylo 59 poddaných, tedy 15 sedláků, 1 gruntovník, 29 chalupníků a 14 podruhů. U vsi Paceřice bylo uvedeno 38 osob, z čehož bylo 13 sedláků, 5 stadelníků⁴⁷, 17 chalupníků a 3 podruzi. Poslední vesnice Žďárek měla pouhých 24 robotně povinných obyvatel, z toho 7 sedláků, 12 chalupníků a 5 podruhů.

1.1.2.5 Tereziánský katastr

Posledním zkoumaným pramenem byl *Tereziánský katastr* vydaný k roku 1748, jehož přípravy „*sahají časově až k prvním létům panování Josefa I. a nepřímo tkví ještě*

---

⁴⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 47, Robotní rejstřík 1743–1744.

⁴⁶ K tomuto rozštěpení rychty došlo pravděpodobně někdy ve 40. letech 18. století.

⁴⁷ V robotním rejstříku pro vesnici Paceřice je uvedeno i jakési stavení stadelské. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 47, Robotní rejstřík 1743–1744.

v době Leopoldově.⁴⁸ Tento zemský katastr, který je úředním soupisem obdělávané a zemědělsky využívané půdy, vznikl na základě stížností a potřeb ohledně uskutečnění revize stávajícího katastru, tedy *Berní ruly*. Komise, jež měly navštívit všechny vesnice a prohlédnout poddanská hospodářství, se totiž ve většině případů spokojily jen s návštěvou sídla dominia, kde si vyžádaly zápisy dle vrchnostenských urbárů a na základě toho vytvořily onen několikrátě zmíněný pramen. Z toho je patrné, že tento výsledný elaborát měl jen daleko k dokonalosti, tudíž se nelze divit, že se okamžitě po jeho vydání zvedla vlna nevolí a kritiky, zvláště z řad horských dominií, kterým na jeho základě byla stanovena nepřiměřeně vysoká berní povinnost. I přes snahu Kinského a jeho reformy probíhající v letech 1682–1683 však nebyly odstraněny všechny nedokonalosti a stížností nadále neubývalo. Když už po změně kromě dominií začal volat i vídeňský dvůr, přikročilo se konečně roku 1711 k nápravě. Byla vytvořena jedenáctičlenná rektifikační komise, jejímž úkolem bylo zajistit „*takovou reformu daňového systému, která by zaručila pokud možno spravedlivé rozdělení berně mezi poddané, podchytila všechny jejich výdělkové a příjmové možnosti, a tím i současně hájila zájem státní pokladny.*“⁴⁹ Z tohoto důvodu bylo nutno pořídit nový katastr, jenž by zpřesňoval a vylepšoval dosavadní stav. Jako u *Berní ruly*, i zde došlo ke zveřejnění důkladných instrukcí, dle nichž se měly jednotlivé vrchnosti, města a duchovenstvo řídit a vypracovávat tak svá fase. Tato příznání pak následně v letech 1713–1715 doputovala do rektifikační kanceláře, kde došlo k její okamžité revidenci.

Mezitím však započala další etapa přípravných prací, jež spočívala ve vytvoření čtyřčlenných komisí, které měly postupně navštívit všechna místa a opět obhlédnout současný stav hospodářství a porovnat je s příznanými zápisy a údaji i z ostatních dokladů⁵⁰. Tato vizitace tedy probíhala daleko důsledněji, než u *Berní ruly* a byla hotová až za dlouhých 12 let. Výsledkem jejich úsilí na každém místě byl takzvaný vizitační nález⁵¹ obsahující revidované a doplněné údaje jednotlivých položek původního vrchnostenského příznání s připojením jakýchsi závěrečných zpráv o provedených vizitacích a dobrozdáním o stavu každého dominia. Takto vytvořené elaboráty byly opět zasílány do Prahy, kde se podrobily závěrečné kontrole. Pokud nedopadla dobře, byly požadovány další připomínky a vysvětlivky od samotných

---

⁴⁸ PEKAŘ, J.: České katastry 1654–1789, s. 101.

⁴⁹ CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie, et al.: *Tereziánský katastr český. Svazek 1. Rustikál (kraje A–CH)*, 1. vyd. Praha, Archivní správa ministerstva vnitra 1964, s. 6.

⁵⁰ Tím byly například urbáře, pozemkové knihy, atd.

⁵¹ Neboli německy Befund.

vizitátorů. Z tohoto důvodu se celý proces vzniku nového katastru táhl řadu let a v platnost vstoupil až berním rokem 1748, tedy již za vlády Marie Terezie. Bohužel ani takto důkladný a dlouho zpracovávaný dokument se neobešel bez kritiky, a tak nezbývalo nic jiného, než hned na počátku 50. let zahájit nové zkoumání tam, kde si o to sama dominia zažádala. Rok 1757 je tedy ve znamení vydání takzvaně druhého tereziánského katastru neboli katastru revizitačního.

Samotný *Tereziánský katastr* se dělí do několika částí, prvním je duchovenská fáse, poté vrchnostenské přiznání, fáse městského majetku a nakonec poddanská fáse. Pro účely mé diplomové práce jsem se blížeji zaměřila právě na poslední zmiňovanou část, tedy fasi poddanskou, která je zpravidla největší a z hlediska hospodářských poměrů nejvýstižnější. Samotné zápisy poddaných jsou vedeny ve sloupcích postupně dle jednotlivých vesnic a v tom pořadí, jak jsou vypsány dle gruntů v *Berní rule*. Kromě této souvislosti je zachován i k nim příslušející text, neboť se u každého držitele vypisuje i rozsah polností, jenž v té době přiznal. V druhém sloupci je již vepsán aktuální držitel a jemu vyměřená orná pole, která obhospodařuje. Mimo jiné v tomto katastru nalezneme i údaje o počtech dobytka, a zda se v místě zkoumání nacházejí nějaké zahrady, chmelnice, vinice a lesy. Takto přiznanou část tvoří i nálezy ověřující správnost údajů, jež jsou na jednotlivých listech vlepeny k oné původní fasi. Zajímavostí je, že tyto vizitační nálezy obsahují i ostatní poddané, tedy podruhy a bezzemky, kteří v původních přiznáních nebyli a jsou zakončené jakousi celkovou charakteristikou v rozsahu několika řádků pro danou vesnici, odkud se lze dovědět například celkový profil půdy, její úrodnost, možnost obdělávání, možnosti dobytkařství. Nechybí ani záznam o sociálních poměrech poddaných a mnoho dalšího.

Tereziánský katastr pro Hrubý Rohozec, Malý Rohozec, Smržovku a Jílové, tedy v sobě obsahující Jenišovickou rychtu, odpovídá již výše popsané struktuře. Na přiznávací tabeli z roku 1714 nalezneme jména hospodářů rozříděná pod jednotlivé rychty a následně vsi. Byli to tedy hospodáři, kteří vlastnili grunt dle zápisů z *Berní ruly* společně s uvedením jejich původní výměry polností a počtem strychů z ní osívajících na zimu a jaro. Další sloupec pak pojednává o současném majiteli, tedy tom, který zde byl mezi lety 1713–1714. Další záznamy obsahují údaje o kvalitě půdy, množství a následné vizitaci z roku 1721.

Z těchto informací jsem tedy zjistila, že je zde dohromady 48 sedláků, konkrétně pro Jenišovice 10, Odolenovice 18, Paceřice 12 a Žďárek 8 osob. Naproti tomu chalupníků se započítáním nově postavených zde bylo 52 jednotlivců. Souhrnné údaje

z edice *Tereziánského katastru* nám dále říkají, že se bonita polí pohybovala v sedmé a osmé kategorii, tedy trojnásobku výsevu a 2,5 násobku výsevu, k vesnicím přináleželo dohromady 10 strychů lesů, 12 strychů luk, 1166 strychů polí a 177 strychů pastvin. Roboty byla vykonávána převážně s pomocí koní čtyřikrát týdně a řadu dní ručně. Dále se zde měli vyskytovat 3 ševci, 1 pletař, 3 tkalci, 1 mlynář, 2 krejčí a 1 řezník. V dodatku ohledně stavu panství je uvedeno, že: „*Pole jsou špatná a kopcovitá, někde je nemožno je orat, nýbrž jen okopávat motykou. Poddaní mají velké kontribuční nedoplatky a jejich děti pobíhají nahé. Přes tuto bídu neplatí vrchnost ze svedené rustikální půdy žádnou na ni připadající kontribuci.*“⁵²

1.2 LITERATURA

Odborná literatura zabývající se monotematicky historií Jenišovické rychty v raném novověku jako takové, neexistuje doposud žádná. Nicméně od roku 2007 je na trhu dostupná útlá brožura, *Dějiny některých domů a rodů v Paceřicích a Kozicích*, od Ing. Josefa Havlíčka, který se zabýval dějinami obce Paceřice, v jejichž rámci zpracoval i historii jednotlivých paceřických gruntů a chalup od poloviny 17. století dle užití údajů ze starých pozemkových knih. To je však zatím opravdu jediná integrální práce postihující tuto problematiku pro jednu vesnici jako celek. Kdybychom chtěli znát širší informace a okolnosti vztahující se k oné zkoumané rychtě, museli bychom hledat v rámci širších dějin rohozeckého panství, tedy využít k tomu práce od renomovaných historiků pro tuto oblast, jako byl například Josef V. Šimák nebo soubornou práci od Augusta Sedláčka, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, kde ony zmínky nechybí. Samozřejmě nelze opomenout ani knihy o samotném rodu Desfours vlastním rohozecké panství od roku 1628, z nichž je nejkompaktnější poměrně nové dílo autorů Marie Mžkové a Haralda Skaly s názvem *Des Fours, Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo* vydané v roce 2012. Tato kniha se sice předně zabývá rodovou historií jednotlivých jejích příslušníků, ale nechybí zde řada informací vztahujících se k jejich vlastněnému majetku, tedy jaké změny se s ním v průběhu dějin udály.

Pro samotnou otázku držby hospodářských usedlostí ze zkoumaných pozemkových knih se jako nejlepší dílo jevila již starší, ačkoli dosud nepřekonaná a velmi podrobně zpracovaná kniha *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století* od Vladimíra Procházky, který se nebál zajít do nejmenších

---

⁵² CHALUPA, A. – LIŠKOVÁ, M.: Tereziánský katastr český, s. 85.

detailů a kniha je tak zatím považována za stěžejní práci pro ty, kteří se rozhodnou ponořit se do světa záhad a tajů v rámci tohoto významného historického pramene. Naopak pro katastry má důležitý přínos kniha od Josefa Pekaře *České katastry 1654–1789 se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*, kde je nastíněn nejen jejich dějinný vývoj.

Co se týče literatury k obecným věcem, například ohledně obyvatelstva raného novověku a jeho uspořádání, nelze vynechat stěžejní práci od kolektivu autorů kolem Václava Bůžka nesoucí název *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty* či *Člověk českého raného novověku*. Obě práce se zabývají tím, jak to vypadalo a fungovalo nejen na vesnici, ale v každé společenské vrstvě tehdejší doby. Nutno vzpomenout i na práci Ludmily Fialové *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, která je taktéž považována za přední souborné dílo na toto téma či *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. – 18. století* od Otty Plachta.

Pro samotnou problematiku předávání gruntů, ceny nemovitostí, odchodu na výměnek, atp. se jako velmi zajímavá a přínosná díla jeví ještě knihy od Alice Velkové *Krutá vrchnost, ubozí poddaní? Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*, dále Bronislava Chocholáče *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a 17. století* a Josefa Grulichy *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*. Všechny tři analyzovaly získané informace z pozemkových knih v rámci nejrůznějších přehledových tabulek a velkého množství popisných informací, jež měly všem čtenářům přiblížit ekonomické a společenské změny společně s hospodářskou a sociální problematikou poddaného obyvatelstva v raném novověku.

Samozřejmě literatury na tato výše uvedená témata existuje daleko více, avšak cílem předcházejícího výčtu nebyl vyčerpávající soupis všech dostupných knih a brožur, ale jednalo se o výběr opravdu jen těch stěžejních, které byly největším přínosem pro téma této diplomové práce.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

2.1 RANÝ NOVOVĚK

Raný novověk, perioda vymezující pro České země léta 1526–1792, byla obdobím mnoha společenských, náboženských a politických změn, které trvale proměnily tvář nejen českého venkova, ale i země jako takové.

S nástupem Habsburské dynastie započala nová éra pro země Koruny české, která vyústila v mnoho proměn. Důležitým milníkem pro první polovinu 17. století byla třicetiletá válka a s ní spjatá rekatolizace obyvatel. Svoboda náboženského vyznání gradující v českých zemích již po nějaký čas, měla pomalu skončit, neboť o jejím osudu bylo rozhodnuto právě po porážce stavovského vojska v bitvě na Bílé hoře roku 1620. Tento konflikt, který spadl do začátku třicetileté války tak znamenal změnu konfesijní orientace vrcholící uzákoněním katolické víry jako jediného povoleného náboženství v zemi dle zásady „*cuius regio, eius religio*.“⁵³ Samotná rekatolizace obyvatel však i přes snahu o nenásilnou formu neprobíhala hladce a mnohdy se neobešla bez různých konfrontací. Týkalo se to zejména poddanského obyvatelstva, které nemělo právo na vystěhování ze země z důvodu jiného vyznání, tak jako šlechtici. Tudíž se nesmíme divit, že protesty proti rekatolizaci vyvolávaly občas právě na venkově „*nepřiměřeně tvrdé zásahy vojska proti nekatolíkům [...] rozněcovaly jej i některé nekatolické vrchnosti, úředníci panství a evangeličtí kazatelé, kteří tajně působili v zemi a svá útočiště často nacházeli v odlehlých vesnicích*.“⁵⁴ Vestfálský mír zakončující třicetiletou válku a dokončující se rekatolizace obyvatel tak znamenalo prosazení absolutistického principu uspořádání státu pod vládou rodu Habsburků.

Důsledek třicetileté války se projevil hojně i v hospodářství, neboť díky četným tažením mnoha armád docházelo k přepadávání, drancování, zabírání potravin, k nucenému zvýšení daní a odvodu zejména obyvatel v produktivním věku. Tato válka měla vliv i na samotný domácí trh, pokles kupní síly peněz, emigraci, atd. Na základě těchto válečných útrap došlo k zřetelnému poklesu obyvatelstva, což mělo za následek nedostatek pracovních sil, a tudíž neobdělávání poddanské půdy a zpustnutí mnoha

---

⁵³ Zásada „čí země, toho náboženství“ dohodnutá již v roce 1555 v Augsburgu.

⁵⁴ MIKULEC, Jiří: *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, 1. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1992, s. 27.

gruntů. Lze tedy říci že, „*třicetiletá válka přerušila kontinuální držbu většiny venkovských nemovitostí.*“⁵⁵

Během 17. století začala také vrchnost podnikat v daleko větší míře na svých dvorech ve vlastní režii, čímž se jako standardní model hospodaření stal režijní velkostatek využívající robotní práce poddaných. Toto i onen válečný čas tak vedly ke změně sociální situace venkova, která začala být velmi utužována nejen ze strany vrchnosti prostřednictvím různých zákazů a nařízení, ale i díky vysokému daňovému zatížení, neboť příjmy „*tvořily podstatnou část financí, které kryly ve druhé polovině 17. a v 18. století náklady na rostoucí stálou armádu monarchie a její obrovské válečné výdaje.*“⁵⁶

V druhé polovině 17. století se poválečný rozvrat ekonomiky ještě více prohluboval, což měla za následek nejenom morová epidemie, ale i období neúrody, „*kdy po několika horších sklizních klesly zásoby obilí a zhoršila se vyživovací situace obyvatelstva*“⁵⁷ a samozřejmě i ono zatížení berními povinnostmi a tuhé postavení poddaných vrcholící jejich povstáním roku 1680. Tím pádem pak i „*obhospodařování všech válkou zničených či poškozených stavení mělo za následek zvýšení počtu nemajetných osob, které nemohly převzít otcovu usedlost.*“⁵⁸ Avšak vlastník gruntu měl v této době lepší předpoklady pro dlouhotrvající hospodaření na usedlosti, než v nadcházejícím století, ve kterém byl nadbytek nových zájemců, díky čemuž mohli hospodáři prodat grunt kdykoli se jim zachtělo. Ničím nepřerušovaná rodinná držba majetku předávaná z generace na generaci byla totiž důležitá i pro utišení stávajících poměrů a zlepšení ekonomické prosperity.⁵⁹ Toto poválečné období na druhou stranu naopak znamenalo i jakési příznivé podmínky pro populační růst, který po uklidnění dosavadní situace opět nastal.

Následující osmnácté století se však již neslo v duchu ustálení hospodářských poměrů, a tedy i v plné stabilizaci držby poddanských nemovitostí. Na počátku této doby byla již řada dřívějších poustek obsazena, a tak bylo snahou vrchnosti i obcí bránit vzniku nových usedlostí, aby se zachovala intenzita oněch stávajících. Z toho důvodu

---

⁵⁵ GRULICH, Josef: *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*, 1. vyd. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2008, s. 348.

⁵⁶ PÁNEK, Jaroslav, et al.: *Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2008, s. 193.

⁵⁷ FIALOVÁ, Ludmila: K vývoji obyvatelstva přirozenou měnou v Českých zemích v 17. a 18. století, in: *Historická demografie 18*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1994, s. 150.

⁵⁸ GRULICH, J.: *Populační vývoj a životní cyklus*, s. 348.

⁵⁹ GRULICH, Josef – SKOŘEPOVÁ, Markéta: Rodinná kontinuita a venkovské hospodářství. Držba poddanských usedlostí v 17. až 19. století jako historiografický problém, in: *Český časopis historický*, roč. 113, 2015, č. 1, s. 61.

narůstající obyvatelstvo „nutně muselo hledat obživu jako podruzi, bezzemci s nepatrnou výměrou půdy ve formě např. chalup na obci, kolonizací horských oblastí spojenou s nezemědělskou výrobou, zejména textilní.“⁶⁰ Odtud tedy onen nárůst chalupníků, který jsem zaznamenala i ve zkoumaných pramenech. Z politického hlediska to však byla doba vlády Josefa I., jenž zahájil reformní politiku s cílem zmodernizovat toto soustátí, dále jeho bratra Karla VI. a po jeho smrti na základě pragmatické sankce⁶¹ Marie Terezie, která přinesla řadu osvícenských reforem.

2.2 ROHOZECKÉ PANSTVÍ

Rohozecké panství je označení pro bývalé panství v severních Čechách rozkládající se mezi dnešním krajským městem Libercem, Turnovem a Železným Brodem, které měl od 17. století v držení významný, původem francouzský rod Des Fours. Panství Rohozecké bylo převážně tvořeno zámekem Rohozec⁶², městečkem Brod⁶³ a několika rychtami, mezi něž spadala právě rychta Jenišovická, o které je podrobněji rozepsáno na následujících stránkách.

2.2.1 Rod Des Fours

Des Fours neboli pozdějším přídomek Des Fours Walderode je původem francouzská rodina, která se do Českého království dostala na začátku 17. století, patrně z důvodu třicetileté války, jež slibovala širokou škálu možností, jak se zviditelnit a uplatnit v armádě. Díky významným činům a skutkům, které na bitevním poli vykonal Mikuláš hrabě Des Fours⁶⁴, získal jeho rod bohatý majetek a postupně se zařadil mezi vlivné přední rody působící na našem území. Ačkoli v proudu času si budoucí příslušníci dále nedokázali udržet rozsáhlý rodový majetek v původním stavu, jejich stopu lze sledovat v českých dějinách až do dnešní doby.⁶⁵

Počátky historie budoucí mocné rodiny Des Fours začínají kolem první poloviny 15. století. V tuto dobu se rozhodl přesídlit z území Brabantska⁶⁶ do oblasti Lotrinska první historicky doložený příslušník tohoto rodu. Byl jím Guillemin des Vieux

---

⁶⁰ DOKOUPIL, Lumír, et al.: *Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století*, 1. vyd. Praha, Sociologický ústav AV ČR 1999, s. 94.

⁶¹ Zákon zaručující nástupnictví i pro ženy, v případě neexistence mužského potomka.

⁶² Dnes pod názvem Hrubý Rohozec.

⁶³ Dnes pod názvem Železný Brod.

⁶⁴ Patrně nejvýznamnější příslušník rodu.

⁶⁵ Z důvodu nedávno probíhající kauzy ohledně navrácení majetku v restitučním řízení. Více viz KOBLASA, Pavel: Rodina Desfours-Walderode a její državy v Čechách, in: *Rodopisná revue*, roč. 11, 2006, č. 1, s. 11.

⁶⁶ Jedná se o území nacházející se mezi dnešním Nizozemím a Belgií.

Fours^{67,68}, který se dal v malém městě Nancy do služeb lotrinského vévody a díky svým mimořádným skutkům postoupil až do šlechtického stavu.⁶⁹ Ani jeho další potomci neudělali svému rodu ostudu, neboť za své věrné služby získali dokonce přídomek „*Seigneur de Mont et d’Athienville*“⁷⁰, tedy páni z Montu a Athienville. Tento jejich šlechtický predikát byl patrně odvozen z názvu některých statků, které po čas své dobré služby získali do vlastnictví. Už jako pán z Montu a Athienville se tedy psal potomek Louis Des Fours narozený roku 1546, kterým začíná nový běh rozrodu této budoucí významné rodiny. Ačkoli byl pan Louis dvakrát ženatý a měl z těchto manželství dohromady šest dětí, mužští potomci z nich byli pouze dva. Prvorozený syn Jean I. se oženil s francouzskou ženou, setrval v Lotrinsku a nadále zde udržoval rodinné dědictví. Druhý syn Nicolas⁷¹ zlákovší vojenskou dráhou, však odešel do Čech. Skrze oba tyto Louisovy syny tudíž došlo k rozdělení rodu na větev lotrinskou a českou.

Oním zakladatelem české větve byl tedy mladší syn Mikuláš Des Fours de Mont et d’Athienville žijící v letech 1587–1661. Z různých dochovaných záznamů se můžeme dozvědět, že tento mladý šlechtic vynikal ve vojenské kariéře a díky své odvaze, statečnosti a úspěchům na poli válečném získal 10. března 1626 povýšení do stavu svobodných pánů v dědičných zemích habsburské monarchie. O pouhé dva roky později, tedy roku 1628, mu dokonce bylo za vynikající zásluhy uděleno v léno panství Rohozec⁷² přímo od samotného slavného vojevůdce Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna za sumu 80 000⁷³ zlatých rýnských. Z jeho dalších životních úspěchů nelze opominout jmenování generálem, povýšení do stavu říšských hrabat a udělení inkolátu Království českého. Díky plnoprávné příslušnosti mezi domácí šlechtické rody mu později nevelké panství Rohozec připadlo jako dědičný majetek, který postupem času rozšířil i o panství Malá Skála, Semily, Smržovka a Sloupno. Po smrti váženého hraběte des Fours, svobodného pána na Rohozci, v prosinci 1661 připadl celý majetek jeho jedinému synu Albrechtu Maxmiliánovi I.

---

⁶⁷ SKALA, Harald: První Desfoursové v Čechách, in: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24. – 25. dubna 2009 v Turnově*, NAVRÁTIL, Ivo (ed.), Semily, Státní oblastní archiv v Litoměřicích 2009, s. 26.

⁶⁸ Dle pověsti byl jejich prapředek údajně uhlíř, který zachránil franckého krále. Odtud tedy původ jména - francouzsky „four“, neboli pec. Viz MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, 1. díl, 1. vyd. Praha, Argo 2008, s. 175.

⁶⁹ Bylo to v roce 1425, přičemž získal i erb. Viz MŽYKOVÁ, Marie – SKALA, Harald: *Des Fours, Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo*, 1. vyd. Praha, Národní památkový ústav 2012, s. 15.

⁷⁰ Tamtéž, s. 16.

⁷¹ Nám známý jako Mikuláš.

⁷² Pod panství Rohozec spadalo i městečko Železný Brod a několik vesnic.

⁷³ Tato celková suma však zahrnuje i statek Malá Skála, který byl v hodnotě 20 000 zlatých rýnských koupen společně s Rohozcem. Viz SOAL, VSHR, ev. č. 367, inventář k fondu, s. 6.

Albrecht Maxmilián I.⁷⁴ zdědil po svém zesnulém otci nejen velmi rozsáhlý rodinný majetek, ale i vysokou prestiž rodového jména Des Fours, kterým se dozajista mohl pyšnit. To s sebou přineslo bezpochyby i mnohé výhody, jako bylo značně silné zázemí a dobrá perspektiva do budoucna, která se dalším příslušníkům nabízela nejen jako vyhlídka na možný výhodný a vlivný sňatek. Také samotný Albrecht stejně jako jeho otec vynikal na válečném poli, získal řadu vojenských hodností⁷⁵ a po konci třicetileté války začal zvelebovat rodinné panství. Jak již bylo uvedeno výše, po smrti svého otce Mikuláše se Albrecht ujal samostatného hospodaření a vytvořil rodinný fideikomis Hrubý Rohozec-Smržovka. Toto svěření vzniklo v roce 1662 oddělením obcí Smržovky, Lučan, Janova, Tanvaldu a Nové vsi od panství Semily. Následně byl z těchto vesnic vytvořen statek Smržovka a připojen pod správu Hrubého Rohozce. Uvádí se, že mimo jiné také založil vesnici Jiřetín, Mazov a Albrechtice⁷⁶, které spadaly právě pod onen nově vzniklý statek. Tímto krokem, jenž byl potvrzen i císařem Leopoldem, tak Albrecht Maxmilián upevnil majetek pro další generace. Po jeho smrti došlo k rozdělení dosavadních držav mezi tři syny a vytvoření tří rodových linií. Nejstarší syn Albrecht Maxmilián II. Anton zdědil část Hrubý Rohozec-Smržovka a založil linii rohozeckou, druhý syn Matěj Václav Josef dostal do správy statek Malá Skála a stal se zakladatelem linie maloskalské a nejmladšímu synu Ferdinandu Ignáci Magnusovi připadl statek Semily, jenž stál v čele větve semilské⁷⁷.

Z výše zmiňovaných synů se v následující době rozkvětu desfourských panství stal nejvýznamnějším právě nejstarší dědic Albrecht Maxmilián II., zakladatel rohozecké větve, narozený roku 1671, který kromě fideikomisu po otci získal i panství Malý Rohozec po své zesulé matce Marii Polyxeně hraběnce ze Schönfeldu. Lze o něm říci, že byl velmi podnikavý a chytrý, neboť dokázal rozšířit své dědictví o další panství, jako byly Průhonice, Mladějov, Jílové a po své zemřelé sestře Anně Polyxeně mu připadlo ještě roku 1728 panství Spálené Poříčí a Mitrovce. Je zřejmé, že do svých statků investoval značně vysoké částky, aby je mohl řádně zvelebit. Krásným příkladem je stavba takzvaného Nového Dvoru⁷⁸ na Hrubém Rohozci, jenž zahrnoval i rozsáhlou bažantnici. Důvodem pro stavební rozhodnutí byla zřejmě snaha uspokojit okolní

---

⁷⁴ Narození 3. srpna 1629, úmrtí roku 1683.

⁷⁵ Z nich uvádím například hodnost říšského generála, další - viz MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 53.

⁷⁶ Název vesnice nese jeho jméno.

⁷⁷ Tato větev bohužel vymřela již v 18. století a jejich majetek připadl Vratislavům z Mitrovic. Viz MAŠEK, P.: Šlechtické rody, s. 61; KOBLASA, P.: Rodina Desfours-Walderode, s. 11.

⁷⁸ Zvaný též Červený dvůr.

šlechtu, neboť v popředí jejich zájmů se v té době nacházela honitba. I on se zasloužil o založení několika vesnic, pro zajímavost jmenuji například ves Antonínov⁷⁹, díky čemuž se dozajista snažil o další vlnu osídlení na svém panství. Z tohoto všeho můžeme usuzovat, že pod jeho dobrou správou rodinný majetek nejen vzkvétal, ale i zvětšoval. Co se týče osobního života, Albrecht Maxmilián II. byl podvakerát ženatý a měl celkem šest⁸⁰ dětí, z nichž se stal dalším dědicem jeho nejstarší syn Karel Josef Vojtěch.

Karel Josef Vojtěch hrabě Des Fours převzal své dědictví⁸¹ po otcově smrti v roce 1732 ve svých jednatřiceti letech. Již jako pětadvacetiletý mladík se oženil s pruskou šlechtičnou Karolinou Josefou Annou hraběnkou Colonna z Felsu a stejně jako jeho otec zastával funkci císařského komořího. Ačkoli se Karel projevoval jako čilý stavebník a horlivý podporovatel církve, jeho majetkové poměry byly značně neutěšené.⁸² Smrt ho zastihla 2. srpna 1775 a rodinný fideikomis přešel na jeho syna Františka Antonína I.

Jako druhorozený syn měl František Antonín I. od dětství vytyčenou vojenskou životní kariéru, ale osud tomu chtěl jinak a on se po smrti svého otce stal dědicem panství Hrubý Rohozec-Smržovka a alodních statků Jílové a Malý Rohozec.⁸³ Nyní můžeme jen polemizovat, bylo-li to dobře, či mu osud připravil krutý žert, každopádně ze záznamů víme, že byl velmi prospěšným hospodářem. Kromě stavitelské⁸⁴ činnosti se věnoval zakládání ovocných sadů, zřizování kanálu pro plavbu dříví a mnohým dalším drobným vylepšením vlastního majetku. Je tedy nasnadě, že díky jeho neutuchající péči, lásce a přispívání k rozvoji panství se mu dokonce podařilo zvýšit samotnou hodnotu rodinného fideikomisu. Jeho jediný syn František Antonín II., jenž se ujal správy statků v roce 1822, byl však již posledním představitelem uvedené rohozecké⁸⁵ větve. Po jeho smrti totiž celé dědictví přešlo na větev maloskalskou, která tak přesídlila na zámek Hrubý Rohozec.

---

⁷⁹ Dříve vesnice Antoniwald založená roku 1697. Viz MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 86.

⁸⁰ Často se však píše pouze o 5 dětech, což je zapříčiněno tím, že někteří historikové neuvádějí děti, které zemřely ve velmi raném věku. Viz Tamtéž, s. 86.

⁸¹ Údajně k němu patřil i úřední dům ve Smržovce, dva pivovary, vinopalna, sklárna, tři poplužní dvory, osm mlýnů a kovárna. Viz KOBLASA, P.: Rodina Desfours-Walderode, s. 11.

⁸² Mžyková uvádí, že od panství odprodáno Spálené Poříčí. Viz MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 87. Nebo Sedláček, který se o něm zmiňuje takto: „Karel Josef, syn předešlého, jenž Poříčí a Mitrovce pro dluhy r. 1748 odstoupil.“ Viz SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, díl 10., 3. vyd. Praha, Argo 1997, s. 207.

⁸³ Bylo to proto, že prvorozený syn Karel Josef zemřel v pouhých 4 letech.

⁸⁴ Například nechal postavit nový kamenný kostel v Janově nad Nisou či založil kapli ve vsi Loužek. Viz MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 91.

⁸⁵ Udává se někdy též i jako větev albertinská.

Bohužel další osudy fideikomisního panství Hrubý Rohozec-Smržovka a statků Jílové a Malý Rohozec nejsou tak světlé, jak bývaly za dob hospodaření původních představitelů rohozecké větve. Když vše roku 1831 zdědil Josef Desfour, psaný již jako Desfours-Walderode⁸⁶, svobodný pán z Eckhausen z maloskalské větve, byl v takové finanční tísní, že okamžitě odprodal statky Jílové a Malý Rohozec Karlu Alainu Rohanovi a záhy nemohl disponovat ani samotným panstvím Hrubý Rohozec-Smržovka, neboť na něj byla uvalena sekvestrace⁸⁷.

Pro účely mé diplomové práce však stačilo podrobněji sledovat pouze rohozeckou větev rodu Des Fours, která držela panství Hrubý Rohozec téměř neuvěřitelných 200 let. Osudy panství Hrubý Rohozec jsou povětšinou velmi příznivé, jen vzpomeňme na vzkvétající začátky rodiny Des Foursů, jež se vztahují na věhlasného Mikuláše I., onoho zakladatele české větve a jeho neméně známého syna Albrechta Maxmiliána I., jenž strategicky rozdělil rodinný majetek mezi své milované syny a vytvořil tak další tři české větve zmíněného rodu. Od té doby, co zámek a s ním okolní statky přešly do rukou zpočátku neznámé rodiny z Lotrinska, která se svými činy, nejen na poli válečném, prodrala až mezi plnoprávnou českou šlechtu, se udály historické změny v mnoha směrech, avšak pod příslušníky rohozecké větve byl rodinný majetek po dlouhou dobu dobře stabilizován.

2.2.2 Jenišovická rychta

Jenšovská neboli dnešním pojmenováním Jenišovická rychta, byla jedna z několika menších hospodářských a správních územních jednotek v oblasti severních Čech, která spadala povětšinou času pod rozsáhlejší panství Hrubý Rohozec, jež měli nejprve v držení Vartemberkové, Valdštejnové a poté skoro po 300 let Desfoursové. Od svého vzniku až do roku 1848, kdy na našem území zaniklo rozdělení panských velkostatků a uvedené obce tak získaly samostatnost, náležely k této rychtě čtyři vesnice. Byly to vesnice Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek, jež nyní patří pod správní obec Turnov v Libereckém kraji a rozkládají se na rozhraní Českého ráje a Jizerských hor.

---

⁸⁶ Spor ohledně dědictví walderodských statků, jehož jádro obsahovalo to, že pokud by vymřel mužský potomek, musel onen nový dědic převzít i jméno rodu Walderode. Od konce 18. století se tedy Josef píše jako Des Fours Walderode. Viz MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 120.

⁸⁷ Vnucená úřední správa majetku.

První písemná poznámka, jež nás informuje o Jenišovické rychtě, pochází z první poloviny 15. století, ve které je uvedeno, že král Zikmund prodal Hynkovi z Valdštejna poplužní dvůr ve Svijanech a k tomu vsi přináležející k rychtě Jenišovické, Rychnov atd.⁸⁸ Je tedy patrné, že od této doby patřila Jenišovická rychta nejprve k panství Malá Skála. Další zmínka konkrétně o výše uvedených vesnicích pochází ze zemských desek z roku 1543, kde se můžeme dočíst, že Karel, syn Jindřicha z Valdštejna, postoupil panství „*Skály r. 1538, 25. března Janovi z Vartemberka na Zvířeticích, nejvyššímu purkrabí království Českého, za 8500 kop Pražských. [...] K tomu drželi též k panství Skalskému nebo Zbirožskému vsi zápisné Jenišov, Hrazenec, Vodalovice, Pačeřice, Žďárek, Jilové, Bezděčín, Sestranovice a dvůr poplužný ve Sviňanech.*“⁸⁹ Následně onen Jan z Vartemberka přikoupil panství Frýdštejn a Rohozec a tím se Jenišovická rychta dostala pod správu nedalekého zámku Hrubý Rohozec.

Jak dějiny plynuly, panství Rohozec a s ním i Jenišovická rychta byly střídavě v rukách Vartemberků či v přímém držení královském, až je roku 1593 zemský soud přidělil Jaroslavovi z Vartemberka. Ten se však následně o všechny své statky rozdělil se svým bratrem Karlem Vartemberským a bratrskou smlouvou⁹⁰ si rozčlenili ještě i rohozecký díl tím způsobem, že právě Karel získal „*zámek s předhradím, dvorem, pivovarem, sladovnou, pazdernou na Daliměřicku, prádlem pod zámkem, olejnou; dále vsi Daliměřice, Ohrazenice, Jenišovice, Činov [...]*“⁹¹ Ač měl Karel ve správě i díl skalský, část Turnova a polovinu Přepěř, usídlil se na Rohozci, a jak uvádí J. V. Šimák: „*Bedlivě spravoval své statky a zveleboval je, ale výnos jich přece nestačil, aby četnou rodinu opatroval bez dluhův a nesnází. [...] Jezdil na sněmy a měl slovo v jednáních stavovských, avšak nehrál nikdy přední úlohy.*“⁹² Karel z Vartemberka zemřel v srpnu roku 1612 a jeho jmění bylo následně rozděleno mezi syny Jana Jiřího a Jindřicha Otu. Prvorozený Jan Jiří se tak stal dalším majitelem zámku Rohozec a přilehlých oblastí, mezi něž mimo jiné právě spadaly výše uvedené vesnice Jenišovice s 11 osedlými a podacím kostelním, Odolenovice s 14 osedlými, Paceřice s 12 osedlými a Žďárek s 7 osedlými.⁹³ Netrvalo však dlouho a Rohozec opět změnil svého majitele. Bylo

---

⁸⁸ SEDLÁČEK, A.: Hrady, zámky a tvrze, s. 327.

⁸⁹ Tamtéž, s. 330.

⁹⁰ FEIGE, J.: Vartmberský urbář, s. 110.

⁹¹ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Příběhy města Turnova nad Jizerou, díl 1. Od založení města do r. 1620*, Turnov, Městské muzeum v Turnově 1903, s. 107.

⁹² Tamtéž, s. 109.

⁹³ SOAL, VSHR, ev. č. 367, inventář k fondu, s. V.

to z důvodu účasti Jana Jiřího, posledního držitele rohozeckého panství z rodu Vartemberků, na stavovském povstání, díky čemuž mu byl majetek o pouhých deset let po jeho nabytí zabaven konfiskační komisí. Následujícím majitelem rozlehlého panství se poté stal Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna.

Vojevůdce Albrecht z Valdštejna koupil Rohozecké panství v roce 1622 za 49.244 zlatých rýnských⁹⁴ a zahrnul ho mezi své lenní statky frýdlantského knížectví. Pominu-li krátkou epizodu, v níž za předem dohodnuté splátky Rohozec náležel Františkovi Claryovi, jenžto však nebyl schopen splácet, postoupil Albrecht po pár letech toto panství i s Malou Skálou již několikrát zmiňovanému císařskému plukovníku Mikuláši Des Fours z Mont a Athienville za finanční obnos 80.000 zlatých rýnských.⁹⁵ Tímto krokem se tak Jenišovická rychta dostala pod správu rodu Des Fours, pod kterou setrvala až do svého, z hlediska právní stránky, zániku.

Kdybychom se podívali podrobněji na čtyři výše zmiňované obce této rychty, tedy Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek, tak je jasné, že počátky těchto vsí jsou daleko starší, než ze kdy pochází jejich první doložená písemná zmínka. Pravděpodobně vznikly někdy kolem 12. /13. století v rámci vnitřní kolonizace probíhající v této severní oblasti.⁹⁶ Pro mnoho vesnic utvořených v této době je totiž typická koncovka -ice v názvu. Odtud by tedy mohly mít název vesnice Odolenovice a Jenišovice. Naopak u Paceřic se předpokládá, že tuto vesnici založil lid Paceřův, který zde žil již dříve jako slovanský rod.⁹⁷ A co se týče vesnice Žďárek, tak ta dostala svůj název zřejmě od žďáření lesů, ke kterému v této době hojně docházelo, neboť byla potřeba nové půdy jak pro osídlení, tak i pro budoucí zemědělské účely.

Tato rychta jako taková byla v rámci původního rohozeckého panství jednou z devíti⁹⁸ rycht vyskytujících se v rámci této državy čítající k roku 1651 necelých 940 osob. Co do vlastní velikosti patřila k těm méně početným správním jednotkám, avšak rozkládala se na území blízkém samotnému zámku Rohozci. Z údajů získaných analýzou pozemkových knih víme, že pod tuto rychtu patřila minimálně jedna kovárna,

---

⁹⁴ SEDLÁČEK, A.: Hrady, zámky a tvrze, s. 206.

⁹⁵ MŽYKOVÁ, M. – SKALA, H.: Des Fours, Valdštejnův plukovník, s. 28.

⁹⁶ SMETÁNKA, Josef: Přírodní poměry a osidlování Čech v 10.–13. století, in: *Archaeologia historica*, roč. 3, 1978, č. 1, s. 331–335.

⁹⁷ PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, díl 3., Praha, Česká akademie věd a umění 1951, s. 315.

⁹⁸ Dále se jednalo o rychty Bzovskou, Hundířovskou, Jabloneckou, Kukonskou, Loučeckou, Rohozeckou, Sněhovskou a Záhorskou.

krčma a fara⁹⁹ v Jenišovicích spadající pod farní obvod Na Bzí. Zpočátku se jednalo o dřevěný kostel sv. Jiří se zvonicí, který byl mezi lety 1723–1729 za patronátní správy hraběcí rodiny Des Fours přeměněn na kostel kamenný, posvěcený k roku 1744 vikářem A. Klymou.¹⁰⁰

Po hlubším studiu Jenišovické rychty je však ještě nutné podotknout, že ačkoli uvádím příslušnost čtyř vesnic po celé zkoumané období, došlo zřejmě kolem poloviny osmnáctého století k drobné změně. Ve *Vartemberském urbáři*, *Desfourském urbáři* a poddanské majetkové fasi z roku 1715 je Jenišovická rychta sice uvedena s výše zmíněnými čtyřmi vesnicemi, ale v *Robotním rejstříku* z let 1743–1744 pod ní spadají jen obce Jenišovice a Odolenovice. V té době zřejmě došlo k oddělení vsí Paceřice a Žďárek, ze kterých byla vytvořena nová rychta s názvem Paceřická. Tato změna sice zasahuje do mého zkoumaného období, ale v rámci přehlednosti údajů ponechám v Jenišovické rychtě po celá 40. léta 18. století i původní dvě vesnice.

Jenišovická rychta tvořená vesnicemi Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek tak zaujímala nevelkou, avšak nikoli bezvýznamnou část rohozeckého panství, které bylo v držení několika významných rodů, z nichž byl pro tuto oblast nejdůležitějším rod Des Fours vlastníci toto panství až do roku 1945.

---

⁹⁹ Jak uvádí zápis ve Vartemberském urbáři: Těž podací kostelní založení sv. Jiří. Tu se kněze nechová, než toliko k přísluhování sobě kněze jednájí. Viz SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář z roku 1608.

¹⁰⁰ BROŽ, Jirí: Obec Jenišovice, in: *Od Ještěda k Troskám*, roč. 34, 2011, č. 2, s. 118.

3 PODDANSKÉ USEDLOSTI

3.1 ÚVOD

Tato kapitola pojednává o historickém vývoji dvou typů poddanské usedlosti, se kterými jsem pracovala v rámci analýzy pozemkových knih Jenišovické rychty v raném novověku. Jak již z výše uvedené osnovy vyplývá, řeč je o selských a chalupnických gruntech, které byly stěžejním obsahem výzkumu této diplomové práce. Na základě mého rozboru nalezených pramenů jsem si totiž mohla udělat jasnější představu o fungování majetkových, sociálních a hospodářských poměrů jedné z původních dvanácti rycht rohozeckého panství ležícího v Severních Čechách.

Pro všechny čtyři zkoumané vesnice Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek v dané rychtě, jsem ve sledovaném období 1600 až 1750, tedy v rozmezí 150 let, měla k dispozici celkem osm gruntovních knih, z nichž se údaje pro jednotlivou vesnici vyskytovaly vždy ve čtyřech svazcích. Po prostudování více než tisíc stran oněch příslušných pramenů, jsem se pustila do jejich spletité analýzy, při které jsem zjistila, že se špatně určuje kontinuita jednotlivých gruntů ve vesnici, neboť mezi první¹⁰¹ knihou a dalšími nebyla přímá návaznost, protože je zde zhruba čtyřicetiletá pauza. Pravděpodobně je to z důvodu ztráty některých knih, které by nám jinak pomohly tuto časovou posloupnost lépe určit. Naštěstí již zmiňované další gruntovní knihy v sobě obsahovaly informace, které se vzájemně doplňovaly, navazovaly na sebe a bylo tudíž velmi přijatelné s nimi pracovat. Po vypsání jmen, cen nemovitostí, data nabytí a drobných zajímavostí, jako například inventáře, dluhů apod. z jednotlivých vesnic do tabulek, jsem postupně provedla spárování zjištěných údajů a získala tak velmi zajímavý přehled o předávání jednotlivého majetku mezi sebou. Tam, kde nebyla zřejmá souvislost s první knihou, pomohly navíc při rekonstrukci předávání gruntů sekundární prameny.

3.2 SELSKÉ GRUNTY

Selské hospodářství ve století sedmnáctém a osmnáctém vypadalo dozajista velmi podobně, s jakým se můžeme setkat ve stoletích následujících. Jednalo se o několik budov, mezi nimiž se na dvorku povalovalo různé zemědělské nářadí, pobíhaly slepice a kačeny, hrály si tam děti, a do toho všeho z chléva bučely krávy,

---

¹⁰¹ Jedná se o vlastní označení pro tuto nejstarší pozemkovou knihu - SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644.

chrochtala prasata, zdálky rachotily povozy s koňmi a vše bylo provoněno čerstvě posečenou trávou. V čele domácnosti stál samotný sedlák, který byl odpovědným mužem a na jeho „*přirozené autoritě a cti záleželo postavení rodiny ve vsi a její prestiž v očích ostatních venkovanů.*“¹⁰² Úkolem každého hospodáře tak bylo rozhodovat o chodu celé domácnosti, zastupovat rodinu na veřejnosti a nakládat s rodinným majetkem dle svého nejlepšího uvážení, neboť to jak hospodářství fungovalo, se následně odrazilo v rámci budoucích majetkových transakcí. Přitom sedlák nežil samostatně jen v rámci své rodiny, ale byl integrován do širšího společenství sousedů, kteří si vzájemně pomáhali.¹⁰³

Jak jsem již uvedla výše, dohledání vývoje selských gruntů nebylo díky vzniklé mezeře jednoduchou záležitostí, neboť tu jsem se snažila vyplnit pomocí užití sekundárních pramenů. Z nich byla cenným zdrojem hlavně *Berní rula*, neboť rok jejího vydání 1654 je zhruba uprostřed chybějících údajů. Díky ní se mi podařilo dát dohromady záznamy o některých gruntech, ale zase naopak řada jmen z Ruly nikam nezapadala. Dále jsem použila *Tereziánský katastr*, jenž uváděl vlastníka gruntu mezi lety 1711–1714 a též i toho, který zde hospodařil kolem roku 1650, tedy onoho psaného v *Berní rule*. Tímto systémem jsem mohla k výsledným tabulkám přiřadit všechny¹⁰⁴ sedláky, chalupníky, zahradníky a pusté grunty nacházející se v *Berní rule* pro výše zmiňované zkoumané vesnice. Tam, kde začínaly informace k danému gruntu až kolem roku 1687, přinesly tyto výsledky kýžená očekávání, neboť tím, že jsem věděla, kdo na nich v té době hospodařil, je bylo možné na základě příjmení, ceny a dalších detailů propojit s výsledky z první gruntovní knihy. Dalším pomocníkem k dohledání historie majitelů gruntů byly *Desfourský urbář*, *Robotní rejstřík* a *Vartemberský urbář*, který pro mě znamenal spíše něco jako pomyslnou třešničku na dortu, neboť díky němu jsem vyhledala, která jména a příjmení z něho byla napsaná i u první gruntovnice.

Na základě těchto všech dochovaných berních a katastrálních pramenů jsem sestavila dostupný vývoj, ke každému v pozemkové knize evidovanému selskému gruntu, vyvedla do podoby tabulky a doplnila o stručný popis jeho historie. U některých živností jsem začala od roku 1608, tedy od první zmínky ve *Vartemberském urbáři*, u jiných až od informací z *Berní ruly*. Samotné očíslování gruntů nemohlo být

---

¹⁰² BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel: *Člověk českého raného novověku*, 1.vyd. Praha, Argo 2007, s. 171.

¹⁰³ BŮŽEK, Václav, et al.: *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2010, s. 403.

¹⁰⁴ Vyjma Střepilovského gruntu z vesnice Žďárek, který byl vedený jako stavení selské rozbořené či pusté.

provedeno na základě údajů z pozemkových knih, neboť tamní číslování pro řadu usedlostí chybí, je nepřesné nebo se často liší, tudíž jsem se rozhodla, že lepší variantou bude využití *Desfourského urbáře*. A to dle toho jak v něm byli oni zástupci vypsáni, neboť obsahoval největší shodu v počtech analyzovaných gruntů oproti ostatním dobovým dokumentům a zároveň se díky své dataci nejvíce přibližoval časovému středu zkoumaného období.

Nyní se na následujících stránkách blížeji seznámíme s avizovanou minulostí všech selských gruntů nacházející se v rámci Jenišovické rychty. Samotnému popisu historie nejdříve předchází přehledná tabulka s kolonkami pro datum zápisu, jméno kupujícího hospodáře, cenu za nemovitost v kgm/zl, jméno prodávajícího sedláka a informaci, zda byla živnost do doby dalšího předání zaplacená. Samotná tabulka v sobě obsahuje několik kaligrafických znázornění, z nichž tučné zvýraznění hospodáře udává onoho zmíněného vlastníka z *Desfourského urbáře*, kurzíva označuje pustý grunt, hvězdička vyjadřuje koupi pouze části živnosti a šedé podbarvení vývoj jenom jednoho dílu zakoupené usedlosti. Uvedená jména jsou přizpůsobena soudobému úzu a při samotné citaci pramenů byla uplatněna transkripce textu.

3.2.1 Vesnice Jenišovice

Vesnice Jenišovice spadající do již několikrát zmíněné rychty Jenišovické, měla uchované informace ohledně historie předávání gruntů ve čtyřech gruntovních knihách z let 1611–1644, dále 1676–1733, 1687–1723 a 1726–1776. Z toho je tedy patrné, jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, že na základě časové pauzy, která vznikla mezi první a dalšími knihami, nešlo s přesností vysledovat kontinuitu všech gruntů v této obci až k roku 1600, nýbrž u řady z nich jsem musela začít až od roku 1654. Základem přehledu následujících tabulek tak byly informace získané z analýzy pozemkových knih obohacené o cenné údaje z *Vartemberského urbáře*, *Berní ruly*, *Desfourského urbáře*, *Tereziánského katastru* a *Robotního rejstříku*.

Pro vesnici Jenišovice byly v pozemkových knihách nalezeny záznamy o 13 gruntech, což se moc neshodovalo s informacemi z vedlejších pramenů, neboť ty uváděly většinou jen po 10 živnostech. Výjimkou byly *Berní rula* evidující k roku 1654 devět¹⁰⁵ sedláků a *Vartemberský urbář*, jenž měl uvedeno jedenáct hospodářů. *Robotní rejstřík* se sice zmiňoval o deseti sedlácích, avšak mimo ně hovořil ještě

---

¹⁰⁵ Ale k nim musím ještě připočítat v té době 2 pusté selské grunty, tedy dohromady se jednalo o 11 živností.

o jakýchsi 3 gruntovnících, které mi jmenovitě odpovídali oněm třem nadbývajícím hospodářům z pozemkových knih. Otázkou tedy zůstává, proč byli v gruntovnících vedeni jako sedláci a v ostatních pramenech nikoli. Pro účely diplomové práce jsem se, po zvážení všech výsledků z výše uvedených pomocných pramenů, nakonec rozhodla pracovat s číslem 10, neboť historii k oněm třinácti usedlostem nelze podložit ani údaji z *Berní ruly* ani z *Tereziánského katastru* či urbáře. Tudíž z deseti Jenišovických živností se mi podařilo vyhledat hospodáře k čtyřem gruntům již od roku 1608, k taktěž čtyřem od *Berní ruly* a zbylým dvěma sedlákům od prvního desetiletí 17. století.

Nyní tedy následují tabulky se jmenovitým výpisem převodů gruntovních usedlostí a popisem, jež detailněji zachycuje jednotlivé majetkové transakce a různé zajímavosti zjištěné z dostupných pramenů.

Tab. 1: První grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 1				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Jan Rychtář	200	–	zapláceno
11. 12. 1628	Jakub Rychtář	250	otec Jan Rychtář	1633
30. 4. 1636	Václav Rychtář	150	Jakub Rychtář	1644
–	Jan Rychtář	90	–	zapláceno
25. 3. 1679	Jiří Rychtář	75	otec Jan Rychtář	1716
23. 11. 1720	Jiří Rychtář	217	otec Jiří Rychtář	1750

První selský grunt ve vesnici Jenišovice byla živnost, kterou po celou zkoumanou dobu vlastnil pouze jeden jediný rod Rychtářů. Její počáteční historie sahala až k *Vartemberskému urbáři*, ve kterém byl jako hospodář na počátku 17. století evidován její první příslušník, jistý Jan Rychtář. Tuto živnost měl koupenou za 200 kop grošů míšeňských a během svého působení na statku coby pán, ji také stihl i řádně zaplatit. Mimo to „z lánu rolí“¹⁰⁶ platil vrchnosti peněžní činži ve výši 10 grošů, odevzdávanou v termínech na sv. Havla a sv. Jiří, dále v naturáliích odváděl 1 slepici, jedno kuře a k tomu byl povinován dvanáctidenní robotou. Ze svého manželství s jistou Annou měl 2 syny, z nichž rodinný majetek po jeho smrti zdědil syn Jakub. Ten bohužel po 8 letech hospodaření zemřel, a tak se řádně prošacované¹⁰⁷ usedlosti s cenou 150 kop grošů míšeňských ujal jeho bratr Václav. Václava Rychtáře nalezneme i vedeného

¹⁰⁶ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář

¹⁰⁷ Ohodnocené.

v *Berní rule*, jakožto majitele gruntu o velikosti 40 strychů, z čehož na zimu oséval 15 strychů, na jaro 8 strychů a též k živnosti choval 2 potahy, z dobytka 5 krav, 4 jalovice a dokonce i jedno prase. Je tedy zřejmé, že se jednalo o největší jenišovickou usedlost v té době.

Další osudy ohledně této živnosti se dozvídáme až při soudu konaném v roce 1687, jehož písemný zápis hovořil o tom, že někdy v průběhu 60. nebo 70. let 17. století vlastnil tento grunt Jan Rychtář, avšak zdali se jednalo o syna předcházejícího majitele, nebylo zcela vyjasněné. Jediné co se podařilo zjistit, že statek koupil a zaplatil za 90 kop grošů míšeňských, což činilo oproti předcházejícímu prodeji více jak čtvrtinový pokles z původní ceny nemovitosti. V březnu roku 1679 ji poté „*smlouvou a trhem dobrovolným*“¹⁰⁸ pustil svému synovi Jiřímu. Ten odváděl pravidelné roční splátky ve výši 18 krejcarů 4 denáry a k tomu ještě určitý finanční obnos za slepici, kuře, sůl a pálenku. Mimo jiné také odprodal od gruntu kus pole Janovi Pattrovi, což ale nijak neubralo na hodnotě rodinného majetku, neboť za tuto smluvní transakci mu zmíněný Jan Patter pravidelně přidával na kontribuci. Jiří hospodařil dlouhých 41 let, a poté převedl usedlost na svého syna Jiřího. Uskutečnilo se tak v listopadu roku 1720 s povolením vrchnosti, která stanovila cenu tehdejšího gruntu na 217 zlatých, které nový majitel splatil v polovině 18. století.

Tab. 2: Druhý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 2				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Adam Jindrů	75	–	zapláceno
1636	Kryštof Lebeda	65	Adam Jindrů	1644
před r. 1687	Matěj Beran	70	vdova Kryštofa Lebedy	1689
13. 4. 1706	Jakub Beran	150	otec Matěj Beran	1733
9. 10. 1737	Jan Beran	180	otec Jakub Beran	1747
2. 11. 1747	Šimon Lartoš	345	Jan Beran	1758 nedoplaceno

První zmínky o v pořadí druhém gruntu se taktéž objevily ve *Vartemborském urbáři*, který jako majitele této usedlosti evidoval jistého Adama Jindrů. Pan Adam ročně odváděl „*z lánu rolí*“¹⁰⁹ po 8 groších svatojiříského a svatohavelského úroku, 1 slepici s kuřetem a 12 dní robot. Po jeho smrti v roce 1636 koupil již prošacovanou

¹⁰⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 1r.

¹⁰⁹ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemborský urbář.

usedlost se vším příslušenstvím za 65 kop grošů míšeňských Kryštof Lebeda, toho času rychtář Jenišovické rychty. Ze zápisu v pozemkové knize jsem se dozvěděla, že též pozůstalé sirotky po nebožtíkovi Adamovi jako „za vlastní děti přijal.“¹¹⁰ Kryštof Lebeda se nacházel i v *Berní rule*, ve které bylo napsáno, že měl 24 strychů rolí, z nichž na zimu oséval po osmi a na jaro po šesti strychích, k tomu měl dva potahy a choval 4 krávy.

Co se dělo dále není zřejmé, neboť další záznamy hovořily, že někdy před rokem 1687 došlo k prodeji této usedlosti, přičemž novým majitelem se stal Matěj Beran díky sňatku s pozůstalou vdovou Dorotou Lebedovou. Pro zajímavost uvádím, že suma za prodej této živnosti náležela záduší jenišovickému na dluhy, které zde bývalý hospodář zanechal a po něm pozůstalým sirotkům včetně manželky Doroty. Stejně jako všichni hospodáři z této vesnice i on byl nucen platit každoroční poplatky vrchnosti ve výši 18 krejcarů a 4 denáry.

Přišel třináctý duben roku 1706 a on se rozhodl předat grunt svému synovi Jakobovi a odejít na výměnek. Cena živnosti se při tomto rodinném prodeji pohybovala ve výši 150 kop grošů míšeňských, z čehož závdavek činil 40 kgm a dále měl Jakub odevzdávat každoroční vejrunky¹¹¹ ve výši 4 kgm. Po 27 letech se mu vše podařilo splatit a za další 4 roky i on postoupil rodinný majetek svému synu Janovi Beranovi a taktéž odešel na výměnek. Ten tedy koupil „sobě, manželce své, dědicům a budoucím svým, k dědičnému užívání od otce svého Jakuba Berana živnost, dům, role a pole, která leží vedle Jiříka Richtra strany jedné a Václava Nezdary strany druhé ve vsi Jenišovicích. Se vším tím právem a příslušenstvím, tak jak jest on otec jeho Jakub Beran i všichni předešní hospodáři v užívání měli za sumu 180 zlatých.“¹¹² I on svojí živnost zaplatil a po desetiletém hospodaření ji prodal Šimonu Lartošovi již za necelých 350 zlatých, který zde setrval do roku 1758.

Tab. 3: Třetí grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 3				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Mikuláš Švec	75	–	zapláceno
1618	Jiří Švec	75	otec Mikuláš Švec	1633 nedoplaceno
1636	Šimon Bělohávek	50	Mikuláš Švec	1644 nedoplaceno

¹¹⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 9r.

¹¹¹ Jedná se o pravidelné měsíční splátky za nemovitost. Více o tom pojednávám v kapitole splacení usedlosti.

¹¹² SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 52v.

3. 5. 1676	Jan Černý	80	vdova Šimona Bělohlávka	1696
19. 4. 1696	Jakub Mencl	100	Jan Černý	1713 nedoplaceno
1. 4. 1721	Jan Pelech	176,3	Jakub Mencl	1742
24. 8. 1745	Václav Nezdara	150	Jan Pelech	1761

Zprávy o gruntu číslo 3 sahaly opět k roku 1608, tedy k *Vartemborskému urbáři*, v němž byl jako majitel zapsán Mikuláš Švec. Svoji živnost koupil za 75 kop grošů míšeňských a mimo její splácení platil pravidelně vrchnosti na stanovený úrok, který činil po 8 groších ve dvou termínech. Mikuláš měl čtyři děti, z nichž zaplacenou usedlost odkázal roku 1618 svému synu Jiřímu. Nebyl však zcela jasný další zápis, kterým získal prořacovanou živnost roku 1636 Šimon Bělohlávek, avšak nikoli od onoho Jiřího, ale od jeho otce Mikuláše Švece. O tom jestli tedy Jiří nemohl majetek dále splácet a grunt navrátil svému otci, se však dá již jen polemizovat.

Tento nový majitel byl zaznamenán i v *Berní rule*, jakožto třetí největší sedlák osévající 12 strychů půdy dvakrát ročně, vlastníci dva potahy a chovající čtyři krávy a jednu jalovici. Dle tabulky bylo patrné, že Šimon Bělohlávek hospodařil na tomto gruntu až do své smrti, po níž si od jeho ovdovělé manželky Magdalény koupil živnost Jan Černý. Bylo to v květnu roku 1676 za cenu 80 kop grošů míšeňských. V *Desfourském urbáři* jsem vynašla, že též ročně odváděl určitý peněžitý obnos na kontribuci, jako zbytek jenišovických sedláků držících nemovitost. Po odečtení sumy, kterou složil ve formě závdavku pozůstalé vdově a nápadníkům, mu zbylo doplácet 46 kop grošů míšeňských, které náležely sirotkům po Šimonu Bělohlávkově, Anně vdané za Kašpara Hujera, Janovi, Jiříkovi a Kateřině. Po splacení této částky v roce 1696 však celou živnost prodal Jakobovi Menclovi s 25% ziskem a odešel na výměnek. Tento prodej tak opět proběhl mezi cizími osobami. Jakub Mencl zde hospodařil čtvrt století a dokonce odprodal kus pole Danielovi Dostrašilovi za sumu 25 kop grošů míšeňských, z čehož musel Daniel odvádět na každou kontribuci určitý peněžitý obnos.

Další prodej gruntu se odehrál v roce 1721 z „*milostivé vrchnosti nařízení, gruntu Jakuba Mencla, dle prořacování právem konšelským, Janovi Pelechovi prodán, jak v staré knize purkrechtní vysvětleno, jest za sumu trhovou 176 zlatých a 30 krejcarů.*“¹¹³ Tento hospodář zde pobýval 24 let a poté svoji „*živnost, dům, role a pole, které leží z jedné strany vedle Jana Berana a z druhé strany vedle Jana*

¹¹³ SOAL, VSHR, inv. č. 241, pozemková kniha pro Jenišovice z let 1676–1733, fol. 89r.

Bělohlávka [...] ¹¹⁴, prodal svému zeti Václavu Nezdarovi. Ten vše kupoval s vědomím kanceláře pana hejtmána za 150 zlatých, které k roku 1761 řádně splatil.

Tab. 4: Čtvrtý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 4				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
1611	Jan Tůva	19	Václav Kochanstek	1614 nedoplaceno
1616	Jakub Kudláček	–	–	1623 nedoplaceno
1627	Václav Loskot	20,3	vdova Jakuba Kudláčka	1629 nedoplaceno
1629	Jan Kocián	46	Václav Loskot	1636 nedoplaceno
1644	Lukáš Vlk	10	Jan Kocián	1644
–	<i>Vlkovský</i>	–	–	–
před r. 1687	Jan Bělohlávek	30	–	1697
21. 1. 1719	Karel Bělohlávek*	52	otec Jan Bělohlávek	1737
7. 6. 1750	Jan Bělohlávek	80	otec Karel Bělohlávek	1761
27. 1. 1695	Daniel Bělohlávek*	45	otec Jan Bělohlávek	1714
4. 1. 1753	Jan Bělohlávek	50	otec Daniel Bělohlávek	1763 nedoplaceno

Průběžná historie gruntu číslo čtyři začínala v roce 1611 zápisem v pozemkové knize, kde bylo uvedeno, že tuto živnost koupil Jan Tůva od Václava Kochanstka za 19 kgm. Bohužel ani jeden majitel však nebyl zapsán v Urbáři z roku 1608, pokud nedošlo k přechýlení příjmení u Kochanstka a není tam vedený pod jménem Václav Šiška, což je ale jen pouhá domněnka.

Tato usedlost byla atypická tím, že zde docházelo k častému střídání jejích majitelů pouze v první polovině 17. století, jak je patrné z výše přiložené tabulky. Dalším majitelem se v roce 1616 stal Jakub Kudláček, bohužel k němu nebylo uvedeno více informací, než že splácel hotové peníze pozůstalým sirotkům a po jeho smrti převzal grunt Václav Loskot. Pan Loskot tedy koupil usedlost od vdovy Salomeny „podle smlouvy dobrovolné v přítomnosti Václava Myšáka, Adama Uchytily, Šimona Vrabce učiněné“¹¹⁵ za sumu přesahující 20 kop grošů míšeňských. Již po dvou letech však došlo k další změně majitele, a to takové, že nesplacený grunt koupil Jan Kocián a po něm roku 1644 Lukáš Vlk. Rodina Vlků tak byla posledními členy této usedlosti před jejím zpusnutím, neboť údaje z *Berní ruly* ji opravdu jako ono rozbořené či pusté selské stavení evidovaly.

¹¹⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 93r.

¹¹⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 52v.

Další zápis, který by nám osvětlil, co se dělo poté, se vztahoval k roku 1687, kdy „při drženém soudě vyhledalo se, že Jan Bělohlávek má tento grunt koupený za 30 kgm.“¹¹⁶ Je tedy zřejmé, že po uklidnění dobové situace byla tato usedlost opět nově osazena, což samozřejmě korespondovalo se zájmy vrchnosti, neboť jí z rozbořeného statku jinak nešly žádné příjmy. Jan Bělohlávek hospodařil několik let a poté rodinný majetek rozdělil mezi své dva syny. Prvním byl Daniel kupující polovinu živnosti již roku 1695 a druhým Karel, který získal druhou polovinu až v roce 1719. „A po všechny časy celý statek společně rovným dílem užívat a rovným dílem daně a roboty odbývat mají.“¹¹⁷ Následně takto rozpuštěný rodinný majetek předali oba bratři svým potomkům.

Tab. 5: Pátý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 5				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Bělohlávský	–	–	–
před r. 1687	Jiří Bělohlávek	10	–	zaplacen
21. 2. 1698	Jiří Bělohlávek	60	otec Jiří Bělohlávek	1722 nedoplateno
15. 2. 1728	Václav Nezdara	125	vdova Jiřího Bělohlávka	1743

Informací ohledně gruntu číslo 5 se moc nedochovalo, tudíž jeho průběžný vývoj jsem mohla začít až od *Berní ruly*, kde byl tento grunt evidovaný jako „stavení rozbořené či pustý.“¹¹⁸ Z dalších zápisů jsem vyčetla, že někdy před rokem 1687 vlastnil tuto usedlost v ceně 10 kgm jistý Jiří Bělohlávek. Pravděpodobně se jednalo o některého člena z původní rodiny hospodařící na tomto místě před třicetiletou válkou. K roku 1696 dokonce odkoupil „kus role, jenž se jmenuje na trávnicích, kterouž Matěj Beran užíval a za kterouž to dle dobrovolné smlouvy on Beran přijal 19 kgm. Vedle čehož tento se zase Jiříkovi Bělohlávskovi k jeho gruntu dědičně připisuje tu roli a jest vyplacena.“¹¹⁹ O 2 roky později zaplacený grunt odkázal svému synu Jiříkovi za 60 kop grošů míšeňských a odešel na výměnek. Z této částky měla dokonce až jedna její polovina připadnout pozůstalým sirotkům Václavovi, Janovi, Jiříkovi, Magdaléně, Kateřině a Jakubovi. Než však celou částku nový majitel stihl splatit, někdy během

¹¹⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 19r.

¹¹⁷ Tamtéž, fol. 23r.

¹¹⁸ CHALUPA, A. – ČECHURA, J. – RYANTOVÁ, M.: *Berní rula* 8-9, s. 285.

¹¹⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 79r.

třiceti let svého hospodaření zemřel a jeho grunt od vdovy Magdalény odkoupil Václav Nezdera. Cena usedlosti se v té době vyšplhala dokonce přes dvojnásobek její hodnoty z předcházejícího prodeje. Nový majitel Václav Nezdera se zdál být dobrým hospodářem a ještě před polovinou 18. století vše splatil.

Tab. 6: Šestý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 6				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Václav z Rokle	60	–	1613
1619	Ondřej Rokelský	60	otec Václav z Rokle	1625
1. 4. 1638	Kryštof Hybner	28	Ondřej Rokelský	1644 nedoplaceno
1682	Kryštof Hybner	80	otec Kryštof Hybner	1710
15. 12. 1710	Kryštof Hybner	136	vdova Kryštofa Hybnera	1714 nedoplaceno
30. 5. 1714	Samuel Beran	135	Kryštof Hybner	1734
20. 2. 1743	Jan Beran	406,3	vdova Samuela Berana	1745 nedoplaceno
2. 11. 1747	Šimon Lartoš	345	Jan Beran	1758 nedoplaceno

Ke gruntu číslo 6 lze vysledovat historii opět k *Vartemberskému urbáři*. V té době zde hospodařil Václav z Rokle, jenž „z lánu roli“¹²⁰ odváděl stejné roční dávky, jako většina tamějších hospodářů. Svůj grunt posléze odkázal synu Ondřejovi, psanému již jako Rokelský, který zde hospodařil necelých 20 let. Po jeho smrti byl roku 1638 grunt prošacován konšelským právem a za daleko nižší finanční obnos prodán Kryštofu Hybneru. Nový majitel však zdědil kromě nemovitosti i rozličné dluhy po bývalém hospodáři, které obnášely jak finanční, tak i naturální platbu. Krátce po polovině 17. století měl grunt velikost 25 strychů, byly zde 2 potahy a chovaly se zde 4 krávy. K další změně vlastníka došlo až roku 1682, kdy rodinný majetek převzal jeho stejnojmenný syn Kryštof a to za cenu již 80 kop grošů míšeňských. Pozemkové knihy dále uváděly, že kvůli chudobě, do které se během svého hospodaření dostal, musel od živnosti odprodat kus role jistému Václavovi za 8 kgm.¹²¹

Další prodej této živnosti se vztahoval ke konci roku 1710, ve kterém zdědil majetek od své matky, vdovy Doroty, její syn Kryštof. Bohužel zde vydržel pouhé 4 roky a poté usedlost prodal Samuelovi Beranovi za 135 kop grošů míšeňských. Tímto prodejem tedy skončila éra majitelů z rodu Hybnerů hospodařících zde skoro po jedno století. Po smrti Samuela v roce 1743 připadl tento zaplacený grunt jeho synovi Janu

¹²⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

¹²¹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 37r.

Beranovi. Živnost, kterou Jan kupoval, měla dle prořacování skrze právo jenišovické, ohrazenické a paceřické hodnotu neuvěřitelných 406 zlatých a 30 krejcarů.¹²²

Jednalo se o ojedinělý případ ze všech zkoumaných pozemkových knih, neboť zde bylo výslovně vypsáno, jakou finanční hodnotu měl veškerý majetek, který Jan touto transakcí nabyl. Dočetla jsem se tedy, že se šacovalo: „*Stavení domovní za 100 zlatých, stodola 15 zlatých, komora naspie [?] v plotě 10 zlatých, sklep 6 zlatých, dva vozy okované 16 zlatých, jeden pluh a brány 3 zlaté, pár koní 70 zlatých, jedna kráva 12 zlatých, role první po 22 strychů a 1 věrtele 44 zlatých 30 krejcarů, v chlumu les pro 4 strychy 100 zlatých, Činarousků [?] les pro rostliny pro 2 korce a 2 věrtele 24 zlatých, vrších pro rostliny pro 1 strych a 2 věrtele 6 zlatých.*“¹²³ Z tohoto zápisu je patrné, že si kromě stavení a kusu lesa velmi cenili i páru koní, neboť tato tažná zvířata byla velmi důležitá nejen při chodu samotného hospodářství. Jan Beran setrval na živnosti 4 roky, poté ji v listopadu roku 1747 prodal jistému Šimonu Lartoši a odešel na výměnek.

Tab. 7: Sedmý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 7				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Kryštof Chlebna	–	–	–
–	Matěj Chlebna	–	–	–
1685	Jakub Chlebna	80	otec Matěj Chlebna	1712
8. 3. 1722	Václav Chlebna	200	vdova Jakuba Chlebny	1744
1. 3. 1755	Václav Chlebna	230	otec Václav Chlebna	1761 nedoplateno

První zmínky o gruntu číslo 7 jsem dohledala až od *Berní ruly*, kdy zde hospodařil jistý Kryštof Chlebna. Usedlost měla v té době velikost 22 strychů rolí, z čehož se osévalo 7 strychů na zimu a 4 strychy na jaro, dále zde byly 2 potahy a chovaly se 3 krávy, jedna jalovice a svině¹²⁴. Dalším majitelem se neznámo kdy stal Matěj Chlebna, který získal tuto živnost přiznáním se k pozůstalé vdově Kateřině a následně ji v roce 1685 prodal svému synu Jakubovi za 80 kop grošů míšeňských. Tento nový hospodář byl vedený i v *Desfourském urbáři* jako sedlák odvádějící ročně z držby své nemovitosti po 18 krejcarech 4 denárů v termínech na sv. Jiří a sv. Havla

¹²² SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 103r.

¹²³ Tamtéž, fol. 103r.

¹²⁴ Z celé zkoumané jenišovické rychty byly pouze 2 usedlosti, na kterých se vyskytovalo, dle údajů v Berní rule, jako chovný dobytek i svině.

a dále určitý peněžitý obnos za slepice, kuřata, sůl a pálenku. Po jeho smrti prodala již zaplacený grunt vdova Anna jejich synu Václavu a sama odešla na výměnek. Václav Chlebna hospodařil po 33 let, během nichž i on zaplatil celý rodinný majetek, který po polovině 18. století postoupil svému synu za 230 zlatých. Z tabulky je tedy patrné, že rod Chlebnů na tomto gruntě hospodařil minimálně přes 100 let, což je velmi obdivuhodné, neboť ne každá rodina se může pochlubit tím, že svoji živnost udržela přes všechny válečné útrapy a lidské neduhy po tak dlouhou dobu.

Tab. 8: Osmý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 8				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Jan Koťátko	–	–	–
před r. 1687	Václav Nejedlý	95	–	–
2. 4. 1704	Jiří Nejedlý	180	Nejedlovi	1721 nedoplaceno
15. 1. 1721	Jan Ziak	200	Jiřík Nejedlý	1753 nedoplaceno
17. 6. 1753	Jan Ziak	103, 38	otec Jan Ziak	1770

Tento v pořadí osmý grunt je dalším, u něhož nebyla dohledána souvislost od *Vartemberského urbáře*, ale až od roku 1654. Prvním nalezeným majitelem byl Jan Koťátko, který z této své živnosti o velikosti 24 strychů ročně oséval 11 strychů a vlastnil 4 kusy dobytka. Z dalších útržkovitých informací pak víme, že někdy před rokem 1687 tento grunt koupil Václav Nejedlý za cenu 95 kop grošů míšeňských. O tom, zda se jednalo o dalšího hospodáře po Janu Koťátkovi, však prameny mlčí. Co je však jisté tak to, že: „*Václav Nejedlý v 1699 letů zemřel, po něm vdova se sirotky hospodaří.*“¹²⁵ Pozůstalá vdova tedy sama spravovala po nějaký čas rodinný majetek, dokonce odprodala několik záhonů svému jednomu synu Václavu a brzy na to se pravděpodobně uchýlila do ústraní, neboť při dalším prodeji gruntu již nefigurovala. Ten nastal roku 1704, u kterého jsem se dozvěděla, že: „*Dne 2. April prodali společně sirotci po Václavu Nejedlém Jiříkovi Nejedlému tuto živnost se vším příslušenstvím za sumu 180 kgm.*“¹²⁶ Tento nový hospodář zde setrval po necelých 20 let a poté předal živnost svému zeti Janu Ziakovi a odešel na výměnek.

Jan Ziak koupil usedlost již za 200 zlatých, z čehož činil závdavek 60 zlatých a roční vejrunek 4 zlaté. V průběhu svého třidvacetiletého hospodaření, konkrétně

¹²⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 50r.

¹²⁶ Tamtéž, fol. 50r.

v roce 1738, odprodal kus pole rodině Strnadů. Na tom by nebylo nic zvláštního, avšak v tomto případě se jednalo o největší kus prodávaného pole, neboť cena za tuto půdu se vyšplhala až na rovných 90 zlatých.¹²⁷ Nyní se můžeme jen dohadovat, co ho vedlo k takovému razantnímu kroku, kterým zmenšil rodinné hospodářství, ale pravděpodobně to bylo z důvodu nedostatku financí, jež byly častou příčinou podobných odprodejů rolí. Jen pro zajímavost ještě uvádím, že po smrti svého otce převzal tento grunt jeho syn Jan.

Tab. 9: Devátý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 9				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Jan Lebeda	–	–	–
–	Martin Vinš	120	–	zapláceno
21. 12. 1671	Václav Vinš	89	otec Martin Vinš	1700
1. 4. 1701	Martin Vinš	140	otec Václav Vinš	1732 nedoplačeno
18. 2. 1732	Václav Mencl	130	Martin Vinš	1741

I zprávy o gruntu číslo 9 sahaly k roku 1654, tedy k *Berní rule*, kde byl jako hospodář evidovaný Jan Lebeda. V té době to byla druhá největší jenišovická usedlost, neboť čítala 27 strychů rolí a chovaly se zde 2 krávy a dvě jalovice. Avšak z celkové rozlohy Jan oséval pouhých osm strychů na zimu a čtyři strychy na jaro, což mohlo být způsobeno tím, že jako jediný sedlák ve vesnici nevlastnil potah, který by mu tak usnadnil onu práci na poli. Tato absence jakéhokoli potahu, je k takto velkému gruntu dost neobvyklá.¹²⁸

Dle zápisu z pozemkové knihy jsem se dozvěděla, že jako dalším majitelem se stal jakýsi Martin Vinš. Jedná-li se o hospodáře hned po Janu Lebedovi však není známo, vím jen, že měl grunt koupený a zaplácený někdy před rokem 1671 za 120 kgm. Po něm zdědil majetek jeho syn Václav, který měl původně uhradit částku ve výši 89 kop grošů míšeňských, ale protože „*tato živnost k ztenčení přišla*“¹²⁹ díky směně části pole, slevil mu na ni otec 31 kgm. Kromě pokládání vejrunků musel Václav taktéž platit roční úroky vrchnosti, které činily 16 zlatých 2 krejcarey a dále určitý finanční obnos za slepice, kuře, sůl a pálenku. Po třicetiletém hospodaření živnost postoupil svému synu a odešel na výměnek.

¹²⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 12r.

¹²⁸ CHALUPA, A. – ČECHURA, J. – RYANTOVÁ, M.: *Berní rula* 8–9, s. 285.

¹²⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 58r.

Martin Vinš taktéž dlouho hospodařil a poté prodal roku 1732 grunt s nedopracovaným dluhem ve výši necelých 5 kgm jistému Václavu Menclovi. Ten se tedy ujal živnosti a všeho toho, co „*hlínou přimazáno a hřeby přibito, za sumu trhovou 130 zlatých.*“¹³⁰ K živnosti dostal i rozličný mrtvý a živý inventář a musel souhlasit s podmínkami dohodnutého výměnku pro minulého hospodáře. Václav Mencl setrval na tomto místě až zhruba do druhé poloviny 18. století a poté pravděpodobně prodal grunt někomu z širšího okruhu rodiny.

Tab. 10: Desátý grunt ve vesnici Jenišovice

Grunt č. 10				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
1612	Václav Rychů	72	–	1614 nedopracováno
22. 7. 1629	Václav Loskot	150	Václav Rychů	1636 nedopracováno
1. 4. 1644	Jan Dostrašil	20	–	–
před r. 1680	Jiří Dostrašil	45	otec Jan Dostrašil	1680
13. 3. 1703	Jan Dostrašil	270	otec Jiří Dostrašil	1744 nedopracováno
26. 4. 1746	Martin Mencl	267,43	Jan Dostrašil	1769 nedopracováno

Posledním gruntem ve vesnici Jenišovice byla živnost s číslem deset. K této usedlosti jsou informace již od roku 1612, tedy od působení Václava Rycha, coby pána domu, který se majetku ujal za 72 kgm, z čehož „*náleží Janovi, Ludmile, Václavovi, sirotkům po nebožtíkovi Petru Matějíčkovi*“¹³¹ po necelých 5 kgm. V roce 1629 prodal usedlost Václavu Loskotovi za 150 kop grošů míšeňských a odešel se svou manželkou na předem sjednaný výměnek. Poslední prodej, který se uskutečnil v rámci první poloviny 17. století, se odehrál roku 1644, ve kterém se stal novým majitelem na základě „*prošacování právem konšelským rychty této*“¹³² Jan Dostrašil. Tento nový vlastník byl i vedený v *Berní rule*, jako hospodář nejmenšího statku s výměrem pouhých 21 strychů. Od něho rodinný majetek někdy v druhé polovině 17. století koupil jeden z jeho synů za 45 kgm, z čehož činil závdavek ve výši 8 kgm.

Další zápis vztahující se k onomu novému majiteli hovořil o tom, že: *Léta 1680, dne 23. April, učinil jest Jiří Dostrašil s nápadníky náležitou pořádnost a vykupuje se Qucitanci, že jest zaplatil dluhů po nebožtíkovi Janu Dostrašilovi, otci svému za 24 kgm; Janovi, Jakubovi a Anně bratrům a sestře své vydal 13 kgm, což*

¹³⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 21v.

¹³¹ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 40r.

¹³² Tamtéž, fol. 41r.

se na zaplacení té živnosti odpisuje 37 kgm a tak má živnost svou zaplacenou.¹³³ Roku 1702 odešel na výměnek a majetek tak přešel z otce Jiřího na syna Jana, který zde hospodařil úctyhodných 43 let, dokud grunt nepředal svému zeti Martinu Menclovi. Pan Mencl kupoval rodinný majetek, tedy „*selský statek, živnost, dům, role a pole*“¹³⁴, ke konci dubna roku 1746 za necelých 268 zlatých, které však k dalšímu prodeji již splatit nestihl.

3.2.2 Vesnice Odolenovice

Jako u ostatních vesnic, tak ani zde se nepodařilo provést stoprocentní návaznost mezi staršími a mladšími pozemkovými knihami, které tvořily stěžejní jádro pro výzkum hospodářských a sociálních dějin na rohozeckém panství v raném novověku. Z tohoto důvodu bylo k rekonstrukci počtů jednotlivých gruntů opět využito sekundárních pramenů. Pro tuto uvedenou vesnici Odolenovice, co do počtu obyvatel největší z Jenišovické rychty, bylo zjištěno z výsledků analýzy gruntovních knih 13 živností. Zde však došlo k největším neshodám v porovnání s pomocnými prameny, neboť ani v jednom z nich nebyl evidován stejný počet usedlostí. Ve *Vartemberském urbáři* jich bylo zapsaných 14, v *Berní rule* 9¹³⁵, *Desfourském urbáři* 14, *Robotním rejstříku* 15 a *Tereziánském katastru* 18 gruntů. Vzhledem k nemožnosti dohledání všech hospodářů ze sekundárních pramenů jsem se rozhodla pracovat se stěžejními údaji z pozemkových knih. Na následujících stránkách tedy budu rozebírat třináct živností z mého primárního pramene. Pro tuto vesnici jsem též dohledala nejméně informací ohledně vývoje gruntů v první polovině 17. století, neboť spojitost s *Vartemberským urbářem* jsem vystopovala pouze k 3 živnostem, což je v porovnání s dalšími třemi zkoumanými vesnicemi velmi málo. Následně od třicátých let 17. století začínal vývoj u jedné usedlosti a zbylých 9 gruntů bylo vysledováno až od *Berní ruly*.

Tab. 11: První grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 1				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Jan Němeček	45	–	zaplaceno
1615	Pavel Němeček	45	otec Jan Němeček	1623 nedoplaceno
26. 2. 1626	Jakub Němeček	80	vdova Pavla Němečky	1630 nedoplaceno
9. 3. 1627	Jiří Kocián	45	Jakub Němeček	1633 nedoplaceno

¹³³ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 66.

¹³⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 32r.

¹³⁵ K tomu ale nutno připočíst 2 pusté grunty, tedy dohromady se jednalo o 11 gruntů.

před r. 1654	Havel Kocián	–	–	zapláceno
22. 2. 1675	Jakub Kocián	70	Havel Kocián	1703 nedoplaceno
22. 4. 1706	Jiří Nezdara	170	Jakub Kocián	1733
18. 2. 1737	Jakub Nezdara	200	otec Jiří Nezdara	1743 nedoplaceno
23. 1. 1741	Jan Chlebna*	105	Jakub Nezdara	1745 nedoplaceno
4. 5. 1745	Jan Ezob	137,3	Jan Chlebna	1762 nedoplaceno

Prvním ze zkoumaných gruntů v Odolenovické vesnici byla jedna z těch třech vzácných živností, u které se podařilo zjistit hospodáře již z údajů *Vartemberského urbáře*, jímž byl toho času Jan Němeček. Pan Jan měl dle pramene „*dědiny na poustce jednu čtvrt*“¹³⁶, z její držby odevzdával každoročně v penězích svatojiřského a svatohavelského úroku po 12 groších, v naturáliích dvě slepice, deset vajec a šest dní robotoval. Svůj grunt v ceně 45 kop grošů míšeňských zavčas zaplatil a po jeho smrti připadla živnost za stejný finanční obnos synovi Pavlovi, který zavalil 22 kop grošů míšeňských a ročně splácel po 2 kgm. Z výše přiložené tabulky je patrné, že zemřel dříve, než stihl celou živnost doplatit, a tak jeho manželka Dorota prodala roku 1626 grunt jejich synovi Jakubovi. Jakub Němeček se dle „*prošacování právem konšelským*“¹³⁷ ujal tohoto gruntu za sumu 80 kop grošů míšeňských, z čehož náležel určitý obnos i jeho sestřím Anně, Marii a Dorotě. V pozemkové knize se psalo, že svůj grunt nedoplatil ani roku 1630, neboť ho Jakub roku 1627 prodal dobrovolnou smlouvou Jiřímu Kociánovi.¹³⁸

Co se s ním však stalo dále, není jasné, protože z *Berní ruly* jsem se dozvěděla, že v té době zde hospodařil již Havel Kocián. Pravděpodobně se jednalo o syna Jiřího, který měl toho času dokonce největší živnost z celé vesnice. Bylo to určitě dáno i tím, že během svého hospodaření přikoupil kus role od Václava Hlučíka, kterou i s gruntem roku 1675 prodal svému synovi Jakubovi Kociánovi. Jeho syn však nadále živnost nezvětšoval, naopak od ní několikrát odprodal okolním susedům kus pole při obci Žďárek. Není tedy nic zvláštního na tom, že se v urbáři z roku 1687 již nevyskytoval jako největší hospodář, ale jako průměrný, který odváděl po 32 krejcarech ročně na sv. Jiří a sv. Havla a několik krejcarů, například za slepice, kuřata a vejce. Roku 1698 dokonce hospodář podal žádost, aby mu vrchnost darovala jeden korec ječmene

¹³⁶ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

¹³⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 173v.

¹³⁸ Tamtéž, fol. 171r.

jako odškodnění do budoucích let, poněvadž přes jeho pole vedla cesta od hospody.¹³⁹ Poté, když v roce 1706 ze zdravotních důvodů nemohl dále na statku pracovat, byl grunt opět prošacován a prodán za sumu 170 kop grošů míšeňských Jiřimu Nezdarovi, který při koupi složil velmi vysoký závdavek, jenž činil skoro polovinu ceny statku.

Jiří zde hospodařil přes dlouhých třicet let, byl i jedním z mála, který tento grunt celý zaplatil a poté prodal „živnost, dům, role a pole, která leží vedle Jana Kopala strany jedné a Jiříka Buchty strany druhé ve vsi Odolenovicích [...]“¹⁴⁰ svému synovi Jakobovi Nezdarovi. Nečekaně brzy se však z dalších zápisů dovídám, že Jakub zanedlouho prodal polovinu gruntu svému švagru Janu Chlebnovi. Po čase švagr Jan prodal svůj grunt Janovi Ezobovi, který tak hospodařil společně s původním majitelem Jakubem.

Tab. 12: Druhý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 2				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Jan Labeš	24	–	zapláceno
11. 1. 1678	Jan Labeš	45	otec Jan Labeš	1709 nedoplateno
30. 1. 1711	Jan Labeš	150	otec Jan Labeš	1730 nedoplateno
8. 1. 1720	Jan Koťátko*	110,5	Jan Labeš	1730 nedoplateno
15. 11. 1731	Jan Koťátko*	207	Jan Labeš	–

Pro druhý grunt v téže vesnici byla zřejmá malá míra prodávání mezi různými hospodáři, neboť z tabulky je na první pohled patrné, že živnost od poloviny 17. století držel v rukách rod Labšů, jejichž poslední majitel ji postupně odprodal Koťátkovým. Jak jsem již avizovala, tato usedlost začala kontinuálním vývojem až od roku 1654, tedy ze zápisu v *Berní rule*. Víím, že oním prvním majitelem byl Jan Labeš, který měl se svojí manželkou Dorotou a dětmi Janem, Matějem, Annou a Kateřinou zaplacené hospodářství o velikosti 19 strychů, z čehož oséval po 10 stryších ročně a k tomu choval 2 potahy a vlastnil 3 krávy.

V zimních měsících roku 1678 prodal otec živnost „smlouvou a trhem dobrovolným“¹⁴¹ svému synovi Janovi za sumu 45 kop grošů míšeňských, který složil závdavek 6 kgm a ročně platil vejrunky ve výši 2 kgm. V té době měla jejich živnost

¹³⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 348v.

¹⁴⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 13v.

¹⁴¹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 363r.

odvádět berně, stejně jako první grunt, v termínech ke sv. Jiří a sv. Havlu ve výši 32 krejcarů a další peněžité částky za slepice, kuřata, vejce, sůl, pálenku, aj. Grunt Jana Labše při přepisu v roce 1711 na jeho syna, taktéž Jana, však ještě nebyl splacen. Novému majiteli tedy nezbývalo, než se mimo jiné vypořádat i s dluhy po otci. Jak už to tak bývá, nesměl opomenout ani svého bratra Václava, kterému měl, pokud by nebylo místo na statku, dát dobrovolně kus role, kde by si vystavěl chalupu.¹⁴² Avšak po devíti letech hospodaření musel Jan z důvodu nedostatku sil odprodat jednu polovinu své živnosti za sumu 110 zlatých Janu Koťátkovi. Za pár let Jan Koťátko odkoupil i druhou polovinu živnosti s jejím veškerým příslušenstvím na základě prošacování za sumu 207 zlatých. Starý hospodář tak odešel na výměnek, kde setrval až do své smrti.

Tab. 13: Třetí grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 3				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Mikuláš Buchta	–	–	nedoplaceno
1673	Matěj Labeš	45	Mikuláš Buchta	–
–	Václav Labeš	45	Matěj Labeš	–
–	Václav Monka	45	Václav Labeš	–
13. 4. 1683	Kryštof Pekelský	34	Václav Monka	1689 nedoplaceno
3. 4. 1689	Jan Kovář	50	Kryštof Pekelský	1693 nedoplaceno
19. 3. 1693	Jan Pavlišta	72,3	Jan Kovář	1706
3. 6. 1716	Jiří Pavlišta	170	vdova Jana Pavlišty	1741 nedoplaceno
24. 5. 1741	Václav Richtr	224,59	Jiří Pavlišta	1753

Zprávy o gruntu číslo 3 sahaly, jako pro většinu živností z této vesnice, pouze k *Berní rule*. Z údajů získaných prozkoumáním tohoto pramene vím, že vlastníkem byl Mikuláš Buchta, který zde byl veden s pouhými 9 strychy půdy jako chalupník. V dalších pramenech byl ovšem evidován již jako sedlák, tudíž počítejme s tím, že sice svou živnost po třicetileté válce nesplatil, ale v následujících letech se již mezi chalupníky nepočítal. Při hlubším pohledu tabulka zaujme větším množstvím střídajících se majitelů v malém časovém období, což bylo dáno tím, že druhý hospodář Matěj Labeš mající živnost za cenu 45 kop grošů míšeňských od Mikuláše Buchty, ji záhy po svém nabytí odprodal svému bratru Václavu Labšovi, za stejný finanční obnos, který ji zase dále postoupil Václavu Monkovi.

¹⁴² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 365v.

O tomto střídání jsou v pozemkové knize uvedeny jen kusé informace, více se toho dozvídám až při prodeji gruntu Kryštofu Pekelskému. Když ho Kryštof kupoval, byla cena gruntu stanovena nižší, než za co ji měli předešlí hospodáři, a to na 34 kop grošů míšeňských. Došlo tak k častému jevu, který byl typický pro prodej živností, tedy již několikrát zmíněného prošacování gruntu, při kterém se zjistilo, že usedlost pustla, neboť Václav Monka „o všechno přišel a více ji obsáhnout nemohl.“¹⁴³ Ani tehdejší majitel, jenž dle *Desfourského urbáře* vrchnosti odváděl po 30 krejcarech na sv. Jiří a sv. Havla, svůj majetek nedoplátil a po šesti letech prodal Janu Kovářovi. Je však zřejmé, že byl lepším hospodářem, než předcházející vlastník pan Monka, neboť cena živnosti se zvedla nad uvedenou dosavadní hodnotu.

Nový hospodář Jan Kovář tedy zaplatil závdavek 10 kop grošů míšeňských a ještě téhož roku, konkrétně 21. srpna, odprodal od nově nabyté usedlosti kus pole k chalupě Jana Pekelského. Záznamy dále uváděly, že to bylo bez škody na jeho majetku, a že z toho získal hotových peněz 5 kop grošů míšeňských. A protože Jan Kovář nemohl ze zdravotních důvodů na gruntu dále hospodařit, pustil živnost z kraje roku 1693 Janu Pavlišťovi. Další zápis v pozemkové knize ohledně prodeje gruntu informoval o tom, že: „*Léta 1716 dne 3. června prodala jest vdova pozůstalá po nebožtíkovi Pavlišťovi tuto živnost Janovi synu za sumu 170 zlatých, závdavku složit má 30 zlatých a na roky skládat po 5 zlatých.*“¹⁴⁴ Je tedy patrné, že po smrti svého otce Jana se jeho syn Jiří stal dalším majitelem této živnosti. Hospodařil na ní skoro čtvrt století, a poté ji v květnu s povolením vrchnosti a kanceláře hejtmána předal Václavu Richtrovi.

Tab. 14: Čtvrtý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 4				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Václav Votrhal	–	–	–
1619	Matouš Lebiča	150	Václav Votrhal	1633 nedoplaceno
–	<i>Lebičovský</i>	–	–	–
–	Pavel Rekcígl	30	–	–
1678	Jiří Resl	30	Pavel Rekcígl	1681 nedoplaceno
1681	Kryštof Lebeda	20	Jiří Resl	1696
21. 4. 1711	Jan Kovář	120	Kryštof Lebeda	1714 nedoplaceno
14. 2. 1714	Kašpar Finka	150	Jan Kovář	1725 nedoplaceno

¹⁴³ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 456r.

¹⁴⁴ Tamtéž, fol. 460v.

16. 4. 1726	Jakub Vinš	130	vdova Kašpara Finky	1741 nedoplaceno
12. 7. 1741	Jiří Slůka	195,5	Jakub Vinš	1753

Čtvrtým gruntem začíná historie zároveň opět od roku 1608 tedy od doby, kdy zde byl jako hospodář evidovaný Václav Votrhal. Ve *Vartemborském urbáři* měl „*dědiny půl lánu*“¹⁴⁵ a vrchnosti byl zavázán devítidenní robotou a odvodem 16 grošů ročně na svatohavelský a svatojiřský termín. Mimo to ještě dával ročně v naturálních dávkách 2 slepice a 10 vajec, jako ostatní sedláci v téže vesnici Odolenovice. Ze zápisů se bohužel nedozvím, kolik za svůj grunt zaplatil, ani jestli ho vůbec splatil, vím jen, že měl manželku Dorotu a syna Jiříka, kterým byl následující nový majitel živnosti, Matouš Lebiča, finančně zavázaný. Matouš získal usedlost v roce 1619 za sumu 150 kop grošů míšeňských, zavalil 50 kgm a k roku 1633 mu chybělo splatit pouhých 16 kop grošů míšeňských, což už se ale pravděpodobně¹⁴⁶ nestalo. Těžko říci, jak to bylo s touto živností dál, neboť po třicetileté válce byla v *Berní rule* zapsaná již jako „*stavení pustý a rozbořený chalupnický*“¹⁴⁷ s 9 strychy půdy.

Lebičovský grunt se tedy během válečného období dočkal buď poničení, nebo byl jeho majitel nucen odejít v důsledku vojenských záležitostí a grunt mezitím zpustl. Každopádně zápis v pozemkové knize z roku 1687 uváděl, že zde hospodařil Pavel Rekcígl, kterému toho času umřela jeho první žena, a tak sobě pojal ženu novou, která s ním ale nechtěla žít a hospodařit, „*nýbrž od něho zráz odešla a co na živnosti bylo pomalu odnášela*.“¹⁴⁸ Aby živnost opět nechátrala, bylo nezbytné, aby zasáhla vyšší moc, která přišla v podobě nařízení hejtmána, jenž poručil, „*aby z té živnosti ničím hejbáno nebylo, nýbrž jiným hospodářem osadila*.“¹⁴⁹ Jak bylo přikázáno, tak se i událo. Novým majitelem se stal Jiří Resl, který za nemovitost zaplatil stejný finanční obnos, jako Pavel, tedy 30 kop grošů míšeňských. Po třech letech však došlo k dalšímu prodeji, a to takovému, že Jiří Resl přenechal grunt svému zeti Kryštofu Lebedovi, který jakožto nový člen rodiny měl živnost o 10 kop grošů míšeňských levnější, než za co ji koupil jeho tchán. Během následujících let byla živnost konečně splacena a dokonce v březnu roku 1702 byl od ní odprodán za hotové peníze kus pole Václavovi Frantovi. Když roku

¹⁴⁵ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemborský urbář.

¹⁴⁶ Nevíme jistě, jestli tomu tak bylo či nikoli, neboť poslední zápis z pozemkové knihy sice hovořil, že ji toho roku nesplatil, avšak další zápisy se týkaly až druhé poloviny 17. století. Je tedy možné, že ji přece jen splatil, ale toto není ničím podloženo.

¹⁴⁷ CHALUPA, A. – ČECHURA, J. – RYANTOVÁ, M.: *Berní rula 8-9*, s. 256.

¹⁴⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 379r.

¹⁴⁹ Tamtéž, fol. 379r.

1711 Kryštof Lebeda umřel, byl grunt skrze rychtáře a konšely prořacován a postoupen Janu Kovářovi za 120 kop grořů mířeňských. V rukách nového hospodáře se bohuřel moc dlouho neohřál, neboť záhy v roce 1714 ho Jan prodal Kařparu Finkovi s 25% ziskem.

Z dalších zápisů se lze dozvědět, že roku 1725 pan Finka zemřel, a tak zde po nějaký čas hospodařila jeho ovdovělá manželka, která postoupila následující rok rodinný majetek již za nižší obnos Jakobovi Vinřovi a odebrala se na výměnek. Jakobovi nezbyvalo nic jiného, než nejdřív zaplatit dluhy po nebožtíkovi Kařparovi, jeř našťestí činily pouhých 16 zlatých, a poté splácet vlastní. K roku 1741 se „s povolením milostivé vrchnosti a kanceláře hejtmanské“¹⁵⁰ ujal tohoto nedoplaćeného gruntu nacházejícího se vedle Jana Dostrařila a Fridricha Sluky jistý Jiří Sluka za necelých 200 zlatých, které doplatil v březnu roku 1753 a živnost držel až do konce 60. let století osmnáctého.

Tab. 15: Pátý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 5				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Mikuláš Dostrařil	10	–	zaplacen
14. 1. 1684	Jiří Dostrařil	50	Mikuláš Dostrařil	1716
2. 3. 1716	Jan Dostrařil	178,3	otec Jiří Dostrařil	1741
6. 11. 1747	Jan Dostrařil	180	otec Jan Dostrařil	1771

Z následující tabulky, v pořadí již pátého gruntu, je evidentní, že zde po celou dobu od poloviny 17. století do poloviny století osmnáctého hospodařila jedna rodina. Ve zkoumaných pramenech začínal tento rod Mikulášem Dostrařilem, který koupil a zaplatil tuto svou nevelkou živnost za 10 kop grořů mířeňských. V *Berní rule* se o ní můžeme dočíst, že majitel z celkové velikosti 16 strychů orné půdy oséval po 5 stryřích na zimu a po 3 stryřích na jaře, vlastnil dva potahy a dvě krávy. Nicméně ve zdraví přeřkal neklidnou dobu a hned v lednu roku 1689 předal majetek se všemi dostupnými přídávky svému synu Jiřimu. Jiří Dostrařil každoročně¹⁵¹ poctivě platil povinné splátky věřitelům, sourozencům a svému otci, až vše po 27 letech splatil. Samozřejmě nesmím opomenout, že dle *Desfourského urbáře* z roku 1687 odváděl vrchnosti za držbu své nemovitosti druhou největří finanční částku z této vesnice,

¹⁵⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 64r

¹⁵¹ Mimo rok 1688, kdy zveleboval svojí živnost. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jeniřovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 385v.

konkrétně to bylo po 37 krejcarech svatojiřského a svatohavelského úroku a určitý finanční obnos za slepice, kuřata, vejce, sůl a pálenku.

Další zápis v pozemkové knize uváděl, že se při drženém soudě roku 1716 vynašlo, že Jiřík následkem „smrti z tohoto bídného světa jest odešel, pročez milostivá vrchnost takovou živnost právem rychtářským a konšelským prošacovala.“¹⁵² Grunt tak připadl jeho synovi Janovi Dostrašilovi, který měl složit závdavek ve výši 50 zlatých a ročně dále odvádět po 6 zlatých. Mimo jiné byl Jan povinován výměnkem vůči svému bratru Václavovi, který stanovil ještě za svého života jeho otec Jiří, což činilo, že by mu dle potřeby musel odevzdat kus pole a klisnu. Posledním zápisem na tomto gruntě, který ještě spadal do mého zkoumaného období, byl převod na syna Jana. Jan Dostrašil mladší koupil selský statek po svém otci pro sebe, svou manželku a budoucí dědice za 180 zlatých, které splatil k roku 1771. Poprvé se zde objevila i informace, že tato transakce proběhla v „příbytku Václava Nezday toho času rychtáře Jenišovského spolu v přítomnosti Jana Jiřího Vencla, Jana Berana a Jana Kováře ve vsi Jenišovicích léta páně a dne svrchu psaného.“¹⁵³

Tab. 16: Šestý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 6				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
pře r. 1608	Řehoř Smetana	45	–	zapláceno
1616	Václav Smetana	50	Řehoř Smetana	1623 nedoplateno
20. 12. 1623	Adam Dostrašil	53	Václav Smetana	1631 nedoplateno
1632	Jan Smetana	130	Adam Dostrašil	1644
17. 6. 1672	Jan Buchta	10	Jan Smetana	1692
6. 3. 1713	Jan Buchta	80	otec Jan Buchta	1716 nedoplateno
30. 4. 1717	Jan Vinš	144	Jan Buchta	1727 nedoplateno
20. 4. 1728	Václav Kopal	130	vdova Jana Vinše	1731 nedoplateno
13. 3. 1734	Jan Richtr	150	Václav Kopal	1742
10. 8. 1747	Václav Mráz	157,3	Jan Richtr	1770

Jak jsem již avizovala výše, pro vesnici Odolenovice se podařilo vysledovat zmínky k *Vartemborskému urbáři* pouze ve třech případech. S potěšením mohu říci, že tento šestý grunt byl oním posledním, u kterého tomu tak bylo. Řehoř Smetana měl se svojí manželkou Dorotou, stejně jako předcházející příslušník Václav Votrhal¹⁵⁴,

¹⁵² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 386v.

¹⁵³ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 74v.

¹⁵⁴ Jedná se o majitele na gruntě číslo čtyři.

odvádět ze své držby živnosti ročně peněžní plat ve výši 16 grošů ke sv. Havlu a sv. Jiří, poskytnout naturálie v podobě 2 slepic, 10 vajec a odpracovat si dokonce 12 robotních dní. Zaplacenou živnost roku 1616 převedl na svého syna Václava, jehož závdavek činil dokonce polovinu ceny hodnoty gruntu. Nový majitel měl klást roční vejrunky v podobě 2 kgm, ze kterých měla část náležet jeho matce Dorotě a sestřám Marii, Salomeně, Kateřině, Anně a Magdaléně. Na konci roku 1623 však prodal grunt Adamu Dostrašilovi, který ho postoupil po necelých deseti letech zpět do rodiny Smetanů. Jan Smetana se svojí manželkou Salomenou koupili majetek již za 130 kop grošů míšeňských, které roku 1644 i zaplatili. V *Berní rule* se uvádělo, že byl o velikosti 12 strychů rolí s jedním potahem a jednou krávou.

Další zápis hovořící o tomto gruntu byl z pozemkové knihy až v rámci drženého soudu, u kterého se vyhledalo, že předešlý hospodář Jan Smetana měl sice živnost koupenou a zaplacenou, avšak ta prý k „*dokonalému zpustnutí přišla*.“¹⁵⁵ Z toho důvodu byla v polovině roku 1672 prošacována¹⁵⁶ a dána Janu Buchtovi za pouhých 10 kop grošů míšeňských. Jan Buchta hospodařil přes dlouhých čtyřicet let a poté opět zaplacenou a již dobře vybavenou usedlost postoupil svému synu Janu a odešel na výměnek. Jeho syn však hospodařit moc dlouho nemohl, a tak byl grunt na poručení vrchnosti roku 1717 opět prošacován a prodán Janu Vinšovi za sumu 144 zlatých. Nový majitel zde setrval pouhých deset let, a když roku 1727 předčasně zemřel, jeho dluh ještě činil necelých 60 zlatých. Vdově Kateřině tak nezbývalo nic jiného, než následující rok velmi zadluženou živnost prodat Václavu Kopalovi.

Vypadá to, jako by zde působila nějaká neviditelná síla, která vysávala energii z hospodářů, neboť ani Václav zde nepobyl mnoho času a odešel na věčnost. V březnu roku 1734 koupil, opět s povolením kanceláře, prošacovaný grunt po nebožtíkovi Václavovi Kopalovi Jan Richtr za cenu 150 zlatých spolu s rolí ležící vedle Václava Nezday, se vším příslušenstvím, dluhy a výměnkem, s vdovou Kateřinou po Janu Vinšovi, jako věčným břemenem. Posledním majitelem byl pak od konce čtyřicátých let 17. století Václav Mráz, který svůj statek zaplatil roku 1770.

---

¹⁵⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 402r.

¹⁵⁶ Údajně se přitom zjistilo, že byl tento grunt bez stavení a hospodářského vybavení. Viz tamtéž, fol. 402r.

Tab. 17: Sedmý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 7				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Václav Dostrašil	10	–	zaplacen
10. 4. 1669	Jiří Pavlišta	19	Václav Dostrašil	1698
4. 4. 1698	Kašpar Finka	85	Jiří Pavlišta	1707 nedoplaceno
21. 10. 1707	Samuel Pavlišta	115	Kašpar Finka	1709 nedoplaceno
31. 3. 1710	Jan Biržena	70	Samuel Pavlišta	1711 nedoplaceno
23. 3. 1711	Jiří Richtr	90	Jan Biržena	1715 nedoplaceno
2. 1. 1716	Jan Kovář	100	vdova Jiřího Richtra	1722 nedoplaceno
13. 2. 1720	Daniel Pater*	41,2	Jan Kovář	1722 nedoplaceno
4. 4. 1725	Adam Patter	90	Daniel Pater	1742
13. 9. 1720	Václav Nejedlý*	47,2	Jan Kovář	1736
19. 5. 1746	Václav Nejedlý	130	otec Václav Nejedlý	1771
13. 4. 1720	Samuel Richtr*	43,2	Jan Kovář	1735
15. 2. 1735	Václav Richtr	67	otec Samuel Richtr	1739

Již v pořadí sedmý grunt Odolenovické vesnice nabízel bohatou historií, která se týkala častého střídání majitelů v první čtvrtině 18. století. První zmínka, tak jako u většiny usedlostí v téže vesnici, se datovala k roku 1654, v níž byl jako chalupník uveden první vlastník gruntu Václav Dostrašil.¹⁵⁷ Jeho hospodářství čítalo rozlohu 10 strychů, mělo 2 potahy a chovaly se zde 3 krávy. Útrapy způsobené válečnými událostmi téhož století evidentně přečkal s manželkou a svými čtyřmi dětmi¹⁵⁸ bez větších nepohodlností a svůj zaplacený grunt předal v dubnu 1669 Jiřímu Pavlišтови. Zvláštností však bylo to, že při prošacování tohoto majetku se mimo běžné hospodářské potřeby vynašlo, že zde nebylo žádné stavení, proto když by si ho Jiří dodatečně vystavěl, měl nárok na vyšší budoucí prodejní cenu nemovitosti. Není se tedy čemu divit, že vše kupoval jen za pouhých 19 kop grošů míšeňských, které také do konce roku splatil.

Evidence Jiřího Pavlišty nepokrývá jen pozemkové knihy, ale lze ho najít i v *Desfourském urbáři* z roku 1687, na jehož základě musel mimo jiné odvádět vrchnosti k termínu na sv. Jiří a sv. Havla po 37 krejcarech a 2 groších. Roku 1698, tedy stejného, kdy svojí živnost doplatil, pustil grunt „*smlouvou a trhem dobrovolným*

¹⁵⁷ Jedná se o stejný případ, jako u Mikuláše Buchty hospodařící na gruntě číslo 3, který byl v Berní rule taktéž evidován pod označením chalupník.

¹⁵⁸ Z nichž byl jeden jejich syn na vojně. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 394v.

*Kašparu Finkovi se vším příslušenstvím*¹⁵⁹ za sumu již 85 kop grošů míšeňských. Ten měl položit závdavek ve výši 22 kop grošů míšeňských, každoročně klást po 3 kgm a tímto způsobem vše zaplatit, což se při pohledu na výše uvedenou tabulku nestalo. V podzimních měsících roku 1707 tedy přešla živnost zpět do rukou rodiny Pavlištů, konkrétně na Samuela, syna Jiřího Pavlišty. Nepřekvapí, pokud jsme si pozorně prohlédli tabulku, že ani Samuel si neudržel tento grunt dlouho, neboť byl posléze z „*poručení milostivé vrchnosti skrze právo rychtářské*“¹⁶⁰ prošacován a za nižší cenu prodán Janu Birženovi.

Změna majitelů však pokračovala ještě dále, protože se po jednom roce stal novým hospodářem Jiří Richter a po jeho smrti v lednu 1712 Jan Kovář. Dalo by se říci, že Janem Kovářem byla ukončena jakási éra střídajících se majitelů na celistvosti jednoho gruntu, neboť tu započala nová etapa. Její těžiště tkvělo v rozdělení gruntu na tři části, přičemž každý díl byl prodán jiného měsíce v průběhu jednoho roku 1720. V únoru získal prošacováním majetku svůj díl Daniel Pater, v dubnu Samuel Richter a v září Václav Nejedlý. Všichni zhruba zaplatili stejné částky v rozmezí mezi 41–47 zlatých.

Otázka, proč tak Jan Kovář učinil a rozdělil živnost do několika částí, však není objasněná. Mohlo to být z důvodu nemožnosti samostatně obsáhnout celé hospodářství, či z důvodu potřeby co největšího finančního obnosu, který se mu lépe získal od více kupujících než od jednoho, u něhož většinou nebyla moc velká pravděpodobnost, že celou pohledávku zaplatí. Každopádně z dalšího vývoje usedlosti mohu konstatovat, že minimálně do poloviny století osmnáctého byl tento grunt stále v rukách třech majitelů, neboť první kupující Daniel Pater svoji část prodal svému bratrovi Danielovi, Václav Nejedlý dle finančního obnosu ve velmi dobrém stavu synovi Václavovi a Samuel Richter, jehož transakce se dokonce udála na zámku Rohozci, taktéž synovi Václavovi. Jen pro zajímavost jsem se snažila vystopovat další pokračování osudu sedmého odolenovického gruntu, avšak dle nafocených posledních stran z pozemkových knih, ke sloučení nedošlo.

---

¹⁵⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 395v.

¹⁶⁰ Tamtéž, fol. 397v.

Tab. 18: Osmý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 8				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Kryštof Pekelský	–	–	–
–	Matěj Nejedlý	30	Kryštof Pekelský	zaplacen
15. 4. 1669	Jiří Nejedlý	45	otec Matěj Nejedlý	1690
9. 2. 1676	Petr Nezdara	–	Jiří Nejedlý	–
1. 1. 1683	Franta Nezdara	30	otec Petr Nezdara	1692
25. 11. 1722	Václav Nezdara	100	otec Franta Nezdara	1735

Další grunt, který nesl označení číslo 8, začínal historií ve zkoumaných pramenech opět od *Berní ruly*. Tehdejší majitel Kryštof Pekelský hospodařil na poli o velikosti 13 strychů, choval 2 krávy a dvě jalovice. Bohužel se musel obejít bez potahu, neboť jak uváděl tento pramen, žádný na rozdíl od svých sousedů nevlastnil. Další informace o vývoji gruntu přinesla až poslední pozemková kniha, ve které bylo napsáno, že předešlý¹⁶¹ hospodář Matěj Nejedlý měl grunt koupený a zaplacený za hotových peněz 30 kop grošů míšeňských, který v dubnu 1669 „*se vším k němu přináležejícímu příslušenství, tak jak jest ho Kryštof Pekelský užíval*“¹⁶², prodal svému synu Jiřímu za finanční obnos 45 kop grošů míšeňských. Ten ihned složil závdavku 6 kop grošů míšeňských a ročně platil vejrunky po 2 kgm.

Z tabulky to není patrné, ale další transakcí, ke které zde došlo, byla výměna, kdy Jiří Nejedlý „*pustil jest tuto živnost na které jest hospodařil Petrovi Nezdarovi a sám se osadil na živnost Petra Nezdary do vsi Žďárku, a to na takový způsob, že jest Jiřík Nejedlý přidal Petrovi Nezdarovi 21 zlatých 30 krejcarů.*“¹⁶³ Přičemž oba dva měli skládat dluhy v rámci svého původního gruntu. Petr Nezdara¹⁶⁴ tak započal novou životní etapu v jiné vesnici, díky čemuž se sem na tento grunt dostala rodina Nezdarů a měla ho v držení až do začátku druhé poloviny 18. století. V zimním měsíci lednu roku 1683 přenechal Petr hospodářství svému synu Frantovi Nezdarovi a sám se odebral na výměnek. Pro zajímavost suma, kterou musel jeho syn odevzdávat, náležela k záduší jenišovickému, na dluhy po otci, na grunt Jiřího Nejedlého do Žďárku, jeho otci jako

¹⁶¹ Ve vztahu k zápisu Jiřímu Nejedlému.

¹⁶² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 418r.

¹⁶³ Tamtéž, fol. 419r.

¹⁶⁴ Pochází původně z gruntu číslo 1 ze Žďárku.

takovému, jakési Anně chovankyni Jiřího a krčmáři, což v souhrnu činilo rovných 30 kop grošů míšeňských, za které usedlost Franta Nezdara koupil.

Během svého působení, coby pan domácí, pustil ještě na dobu 16 let, tedy od roku 1696 do roku 1711, pro svou obživu kus pole Jiřímu Dostrašilovi za finanční obnos 16 zlatých. Po uplynutí stanovené lhůty tento kus pole opět připadl zpátky ke gruntu. V roce 1722, kdy již Franta nežil, prodala pozůstalá vdova Alžběta, „*dle vysvětlení ve staré knize purkrechtní*“¹⁶⁵, živnost svému synu Václavovi, který měl zavdat až přes tři čtvrtiny ceny gruntu, což bylo velmi neobvyklé, přičemž mu tak zůstalo dokládat necelých 24 zlatých, které i doplatil. Mimo to měl dědičně zanechat kus pole svému bratru Janovi pro vystavení chalupy. Za zmínku ještě stojí i to, že k roku 1756 byla po smrti Václava Nezdary živnost rozdělena a každá její polovina prodána někomu jinému.

Tab. 19: Devátý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 9				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
19. 4. 1638	Václav Kovář	20	Václav Tuček	1644 nedoplaceno
–	Matěj Kovář	33	Václav Kovář	nedoplaceno
4. 7. 1686	Václav Kovář	45	vdova Matěje Kováře	1698 nedoplaceno
4. 3. 1698	Matěj Kovář	45	bratr Václav Kovář	1722
16. 11. 1737	Jan Kovář	180	otec Matěj Kovář	1755

Tento devátý grunt byl specifický v tom, že jako jediný neměl zmínky buď od *Vartemberského urbáře*, či od roku 1654, ale od konce 30. let sedmnáctého století. Vzhledem k tomuto relativně pozdnímu časovému určení přesto nebyla dohledána spojitost s hospodáři z roku 1608, neboť žádný Václav Tuček, ani obdobné jméno se v sekundárním prameni nevyskytovalo. Co bylo však jisté, tak to, že v dubnu roku 1638 koupil zápisem na zámku Rohozci usedlost od nebožtíka Tučka hospodář Václav Kovář za finanční obnos 20 kop grošů míšeňských, které do roku 1644 nesplatil. Jeho majetek měl, dle zápisu v *Berní rule*, velikost 24 strychů orné půdy, z čehož ročně oséval 12 strychů rolí, dále vlastnil 2 potahy a choval čtyři kusy dobytka.

Další údaje z gruntovnice hovořily o drženém soudě, u kterého se vynašlo, že následujícím majitelem byl Matěj Kovář, který měl tento grunt koupený za 33 kop grošů míšeňských, z čehož ihned částečně vyplatil jistou Dorotu a Magdalénu po 2 kpm

¹⁶⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 237, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1733, fol. 106.

a zbytek vyplácel ročně opět mezi obě ženy, dále sirotky a další věřitele. Roku 1686 Salomena, pozůstalá vdova po nebožtíkovi Matěji Kovářovi, postoupila majetek „se vším k němu od starodávna přináležejícím příslušenstvím“¹⁶⁶ svému synovi Václavovi.

Václav se tak stal již v pořadí třetí generací z rodu Kovářů hospodařící na tomto gruntě. Kromě vyplácení podílu sirotkům po svém otci i dědečkovi prodal po dvou letech hospodaření kus pole i svému bratru Janu, který si na něm vystavěl chalupu. Již roku 1696 však ze zdravotních důvodů nedokázal sám obsáhnout tak velké hospodářství, a proto na část statku připustil svého druhého bratra Matěje, který zápisem z roku 1698 získal do svého vlastnictví i zbytek statku, načež se Václav uchýlil na výměnek. Matěj Kovář vzorně splatil dlouho táhnoucí se dluhy na této živnosti a po necelých 40 letech prodal v listopadu „živnost, dům, role a pole, které leží vedle Václava Nezdary strany jedné [...] tak jakož jest on Matěj Kovář i všichni předešlí hospodáři v užívání měli za sumu 180 zlatých“¹⁶⁷ svému synu Janu. Jako zajímavost uvádím, že i tato koupě se stala ve vesnici Jenišovicích v příbytku rychtáře, toho času Jana Myšky, a v přítomnosti dalších stran.

Tab. 20: Desátý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 10				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Václav Vaňátko	–	–	–
–	Jiří Resl	–	–	–
9. 7. 1668	Jan Biržena	50	Jiří Resl	zapláceno
14. 7. 1677	Jiří Stařeček	–	Jan Biržena	zapláceno
11. 10. 1687	Eliáš Strnad	80	Jiří Stařeček	1708
7. 3. 1710	Daniel Strnad	90	vdova Eliáše Strnada	1737
20. 4. 1740	Jan Strnad	132	otec Daniel Strnad	1747
17. 2. 1748	Jiří Dostrašil	120	Jan Strnad	1756 nedoplaceno

Již v pořadí desátým gruntem jsem začala vývoj opět od *Berní ruly*, kde byl jako sedlák vedený Václav Vaňátko. Co se do velikosti usedlosti týče, tak nepatřil zrovna k velkým kaprům v Odolenovické vesnici, protože jeho živnost čítala pouhých 16 strychů, za to však choval kromě potahů a krav i dvě jalovice, což se nedalo říci o mnoha jiných majitelích. Bohužel to je tak asi vše, co se mi o něm podařilo zjistit,

¹⁶⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 431.

¹⁶⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 123r.

neboť zápisy mám jen ze sekundárních pramenů. Avšak zdá se, že zde hospodařil jen krátce a poté předal živnost Jiřímu Reslovi, který ji po polovině 17. století směnil s jistým Janem Birženou „*na takový způsob že jest se na tuto živnost Jiříka Resla vsadil Jan Biržena a přidal jest Jan Biržena Jiříkovi Reslovi na živnost 12 kop grošů míšeňských peněz hotových, obilí co jest který při živnosti setého měl, to jest sobě každý sklídl.*“¹⁶⁸

Jednalo se tedy již o druhou výměnu majitelů v této vesnici.¹⁶⁹ Všechny vzniklé pohledávky byly uhrazeny a za pár let se stal novým majitelem Jiří Stařeček. Pan Jiří se na tento grunt dostal taktéž výměnou, a to konkrétně směnou své chalupy v Jenišovicích, kterou pustil bývalému hospodáři Birženovi za tento jeho statek v Odolenovicích. Po deseti letech se však Jiří rozhodl odejít na výměnek, a proto prodal tento zaplacený grunt se všemi přídatky Eliáši Strnadovi za sumu 80 kop grošů míšeňských se závdavkem v hodnotě 15 kgm. Z údajů z *Desfourského urbáře* jsem se také dozvěděla, že úrok, který odváděl vrchnosti ze svého majetku, činil v termínech na sv. Havla a sv. Jiří po 37 krejcarech a 2 denárech. Jinak v průběhu let poctivě splácel živnost po 4 kgm, až ho někdy během roku 1696 zastihla smrt. Hospodařit po něm musela jeho pozůstalá manželka Kateřina, která vše splatila a vydržela se tak sama starat o chod hospodářství až do roku 1710, kdy ji 7. března prodala synovi Danielovi a taktéž se odebrala na výměnek.

Daniel Strnad, jak je patrné z tabulky, vydržel hospodařit po celých 30 let, během nichž odepisoval peníze několika věřitelům a sourozencům, až je všechny zdárně vyplatil. V dubnu 1740 pak ujal „*živnost, dům, role a pole*“¹⁷⁰ v hodnotě 132 zlatých jeho syn Jan Strnad. Vzhledem k tomu, že měl Daniel ještě druhého syna, tak byl Jan svému bratru Ondřejovi dědičně povinován kouskem pole a záhonem, aby si zde mohl do budoucnosti zajistit obživu. Toto vše bylo potvrzeno v příbytku Jana Vinše, rychtáře Jenišovického. Posledním prodejem, který se uskutečnil v rámci vytyčeného zkoumaného období, byl převod usedlosti z rodiny Strnadů do rodiny Dostrašilů. Událo se tak v roce 1748, kdy se novým hospodářem stal Jiří Dostrašil, který koupil obecně vše „*co hlinou přimazáno a hřeby přibito*“¹⁷¹ bylo.

---

¹⁶⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 440r.

¹⁶⁹ První zmínka byla u gruntu číslo osm.

¹⁷⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 144r.

¹⁷¹ Tamtéž, fol. 145r.

Tab. 21: Jedenáctý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 11				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
–	<i>Kociánovský</i>	–	–	–
–	Jan Hlavač	13	–	zapláceno
27. 3. 1684	Václav Kopal	50	Jan Hlavač	1704
30. 5. 1724	Jan Kopal	160	otec Václav Kopal	1748 nedoplaceno
30. 5. 1749	Václav Housa	160	Jan Kopal	1767 nedoplaceno

Grunt s číslem jedenáct patřil v *Berní rule* taktéž do skupiny „*stavení pustý či rozbořený*“¹⁷² vedený pod chalupníky stejně jako živnost Lebičovská.¹⁷³ Pravděpodobně se tedy zprvu mohlo jednat o větší chalupu, která byla poškozená třicetiletou válkou, avšak z údajů v pozemkové knize vyplývalo, že když Jan Hlavač kupoval majetek za 13 kop grošů míšeňských, byl pořád tento grunt „*pustý beze všeho stavení*.“¹⁷⁴ Ke zvelebení přikoupil ještě kus pole a vše řádně splatil. V březnu roku 1684 prodal Jan svůj grunt smlouvou a trhem dobrovolným, se vším příslušejícím příslušenstvím, Václavu Kopalovi za sumu 50 kop grošů míšeňských. Z toho tedy jasně vyplývalo, že pan Hlavač se o svůj majetek dokázal dobře postarat a zvelebit ho do takové míry, že z pustého gruntu vytvořil solidní živnost.

Václav Kopal se ujal živnosti s položením závdavku ve výši 6 kop grošů míšeňských a roční platbou bývalému hospodáři po 2 kgm. Ze zápisů lze vysledovat, že od roku 1698 finanční obnos pokládal přímo vdově Dorotě a pozůstalým sirotkům Kateřině, Dorotě a Anně, neboť její manžel zemřel. Mimo jiné, dle *Desfourského urbáře*, musel taktéž odvádět vrchnosti po 21 krejcarů svatojiřského a svatohavelského úroku, což byla v porovnání s ostatními sedláky z vesnice nejmenší suma a přidávat určitý finanční obnos z kuřat, slepic, soli a pálenky. Za zmínku stojí i to, že svému synu Václavovi odkázal kousek role, jež ležela nahoře při silnici k budoucímu dědičnému užívání.

Další změna majitele hospodářství nastala až po 40 letech, kdy ji „*dle prošacování práva konšelského*“¹⁷⁵ po svém otci, již nebožtíku, koupil na konci května roku 1724 Jan Kopal za sumu 160 zlatých. V zápise pro jeho grunt, byla dokonce

¹⁷² CHALUPA, A. – ČECHURA, J. – RYANTOVÁ, M.: *Berní rula* 8–9, s. 286.

¹⁷³ Lebičovská živnost je označení pro čtvrtý odolenovický grunt z hlediska *Berní ruly*.

¹⁷⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 410r.

¹⁷⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 1r.

uvedena i poznámka, že jeho sestry Marie a Anna, které mu věrně sloužily po řadu let, učinily ohlášení u soudu, ve kterém požadovaly, aby jim bratr dal za jejich službu 8 záhonů rolí.¹⁷⁶ Jednalo se tak o ojedinělý případ z celé Jenišovické rychty, který jsem na toto téma vynašla ve zkoumaných pramenech.

Těsně před polovinou osmnáctého století došlo k poslednímu prodeji této živnosti ležící „z jedné strany vedle Jakuba Nezdary a z druhé strany Jakuba Tiokana“¹⁷⁷, kterou koupil za stejný finanční obnos jako předchozí hospodář nový majitel Václav Housa. Prameny dokonce hovořily o tom, že se vše událo „v příbytku Václava Nezdary tohož času rychtáře Jenišovického, v přítomnosti Jana Jiřího Vencla, Václava Vinše a Jana Kováře v Jenišovicích.“¹⁷⁸ Ač se Václav snažil, bohužel mu však na živnosti zůstaly i nedoplatené dluhy po Janu Kopalovi. Nelze se tedy divit tomu, že sám vše do roku 1767 nesplatil.

Tab. 22: Dvanáctý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 12				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Jiří Třešňák	–	–	–
–	Jakub Hoření	–	–	zapláceno
22. 1. 1682	Jiří Bůchta	25	Jakub Hoření	1700 nedoplateno
6. 3. 1713	Jiří Bůchta	70	otec Jiří Bůchta	1738

O tomto předposledním gruntu se ve zkoumaných pramenech dochovalo asi nejméně různorodých informací, ze kterých by se nějakým vhodným způsobem dala rekonstruovat jeho historie. Jako obvykle začínala první zmínka od roku 1654, kdy byl majitelem této usedlosti výše jmenovaný Jiří Třešňák. S potahem, krávou, jalovíci po 2 kusech od každého dobytka a s rozlohou půdy o velikosti 18 strychů patřil mezi střední sedláky v této vesnici.

Další zápis se vztahoval až k Jakobovi Hořením, který si někdy v 60. či 70. letech sedmnáctého století vzal za manželku vdovu Annu a zároveň si přisvojil její děti. Grunt měl sice zaplácený, ale když ho v lednu 1682 kupoval nový hospodář Jiří Bůchta, pramen uváděl, že bylo stavení již zpustlé.¹⁷⁹ Co přesně se stalo s majetkem předešlého hospodáře tak není známo. Zdá se, že nový majitel Jiří Bůchta

¹⁷⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 1v.

¹⁷⁷ Tamtéž, fol. 2v.

¹⁷⁸ Tamtéž, fol. 3v.

¹⁷⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 355r.

byl dobrým hospodářem, neboť i přes prodej menšího kusu role v roce 1701 Samuelovi Rekcíglvi z důvodu nemožnosti dalšího obstarávání, se cena jeho živnosti při dalším prodeji navýšila skoro o trojnásobek původní sumy. Již tedy za obnos 70 zlatých ji od svého otce koupil v březnu roku 1713 Jiří Buchta mladší, přičemž zavdal 46 zlatých a systémem pokládání 2 zlatých ročně živnost na konci 30. let století osmnáctého splatil. Dokonce ji držel až do roku 1761, tedy skoro úctyhodných 50 let.

Tab. 23: Třináctý grunt ve vesnici Odolenovice

Grunt č. 13				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Matěj Doležal	–	–	–
–	Václav Richtr	40	–	zapláceno
4. 5. 1672	Václav Richtr	52	otec Václav Richtr	1689
26. 1. 1712	Fridrich Sluka	170	tchán Václav Richtr	1738
15. 2. 1755	Václav Sluka	200	otec Fridrich Sluka	1768 nedopláceno

Poslední grunt byl trochu netypický tím, že ačkoli o něm byly záznamy jak v pozemkových knihách, *Berní rule*, *Tereziánském katastru* a dokonce i v *Robotním rejstříku*, tak přesto chyběly údaje z *Desfourského urbáře*, kde měl být vedený jako hospodář Václav Richtr, který tam ale nebyl. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla živnost zařadit na konec předcházejícího výčtu Odolenovických gruntů a označit ho pořadovým číslem třináct. Nepředbíhejme však a pojďme se podívat na začátek dohledané historie.

Prvním hospodářem byl Matěj Doležal mající, co do velikosti, druhou největší živnost v této vesnici. K jeho majetku se počítalo 25 strychů rolí, z čehož na zimu oséval po 8 strychích, na jaro po 4 strychích a vlastnil dva potahy a tři krávy. Co se s ním dělo dále nevím, protože další zápis již totiž hovořil o Václavovi Richtrovi, který měl tento grunt koupený a zaplácený za 40 kop grošů míšeňských, jenž ho v roce 1672 prodal synovi Václavovi za 52 kop grošů míšeňských. Cena byla navýšena z důvodu zlepšení stavu gruntu, neboť otec do živnosti během svého hospodaření vložil takové úsilí, jehož si činil na 12 kop grošů míšeňských. Byly v tom samozřejmě zahrnuty i přídavky v podobě klisny, vozu železného, pluhu, atd., které jeho otec neměl. Václav splácel sumu za jeho nový domov mimo jiné i sirotkům po Matějovi Doležalovi,

z čehož Dorotě připadlo 7 kop grošů míšeňských a zbylým dětem Janovi, Václavovi, Kateřině a Marii nedal nic, neboť jak uváděl pramen: „*všichni zběhli*.“¹⁸⁰

Václav Richtr mladší zde přebýval jako hlava rodiny po 40 let a poté v únoru roku 1712 předal grunt svému zeti Fridrichu Slukovi za již 170 kop grošů míšeňských, z čehož měl být položen závdavek ve výši 60 kgm a ročně spláceno po 5 kgm. Fridrich se staral o živnost jak nejlépe uměl a než zemřel, stihl všechno i splatit. Spíše pro zajímavost ještě uvádím, že dalším majitelem, jenž je zapsaný i v tabulce, byl syn Fridricha Sluky, Václav, který získal do vlastnictví tento grunt pro sebe, svou manželku a budoucí dědice po smrti svého otce v roce 1755 za sumu 200 zlatých.

3.2.3 Vesnice Paceřice

Pro vesnici Paceřice, stejně jako pro další obce, se nám dochovaly pro mnou sledované období 1600 až 1750 údaje ve čtyřech pozemkových knihách. Jedná se o gruntovnice z let 1611–1644, dále 1683–1733, 1687–1723 a 1726–1776. Dle časového určení je krásně vidět, že zbylé tři knihy se vzájemně doplňují, či na sebe navazují, tudíž je patrné, že i pro tuto vesnici nelze s určitostí vysledovat kontinuitu u všech zkoumaných gruntů již od onoho roku 1608, ale bude nezbytně nutné v některých případech začínat vývojem usedlosti až od *Berní ruly*, což mi však nikterak nebrání v pokusu o rekonstrukci majetkových poměrů alespoň od druhé poloviny 17. století.

Paceřické gruntovní knihy v sobě obsahovaly zápisy z 12 usedlostí, což korespondovalo i s pomocnými prameny kromě *Berní ruly*, kde bylo uvedeno jen 8¹⁸¹ gruntů a *Robotním rejstříkem*, kde se nacházelo již 13 gruntů. Tento třináctý grunt byl však vytvořen rozdělením gruntu Jakuba Randaka, jenž se doposud uváděl jako jedna usedlost.¹⁸² Z těchto uvedených dvanácti živností se mi podařilo kontinuálně vysledovat až k roku 1608 sedm zástupců, což je oproti ostatním vesnicím velmi dobré. Od třicátých let 17. století mi poté začínala souvislost u dvou gruntů a od *Berní ruly* vývoj tří usedlostí.

---

¹⁸⁰ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 372r.

¹⁸¹ Musíme však připočítat ještě tři pusté grunty, na nichž se po třicetileté válce obnovilo hospodářství a jeden grunt, který byl spravován stejným majitelem.

¹⁸² HAVLÍČEK, Josef: *Dějiny některých domů a rodů v Paceřicích a Kozicích*, 1. vyd. Praha, J. Havlíček 2007, s. 9–10.

Tab. 24: První grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 1				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Mikuláš Radovský	–	–	–
před r. 1687	Jan Radovský	35	otec Mikuláš Radovský	1689 nedoplaceno
3. 2. 1701	Václav Radovský	100	vdova Jana Radovského	1723
6. 3. 1740	Jan Radovský	130	otec Václav Radovský	1750

Prvním gruntem ve vesnici Paceřice je živnost, o jejíž existenci vím sice až od roku 1654, ale ve které po celé mé zkoumané období k diplomové práci, tedy minimálně až do poloviny století osmnáctého, žil rod Radovských. V *Berní rule* bylo uvedeno, že zde co se do rozlohy týče, na druhém největším gruntu v této vesnici hospodařil první zástupce z oné rodiny, jistý pan Mikuláš Radovský. Ten měl půdu o velikosti 26 strychů, z čehož na zimu oséval 8 strychů a na jaro 6 strychů, k tomu vlastnil dva potahy a choval tři krávy spolu s jednou jalovicí. Není mi však známo, kolik za svůj grunt zaplatil a ani jestli ho celý splatil, neboť další záznam hovořil již o následujícím majiteli Janu Radovském.

Byl to syn Mikuláše, který měl grunt v držení již k roku 1687. Je tedy pravděpodobné, že ho získal někdy ve třetí čtvrtině 18. století za finanční obnos 35 kop grošů míšeňských, které splácel svému otci a zároveň dědický podíl své sestře Dorotě toho času vdané za Václava Chlebnu. Z *Desfourského urbáře* jsem taktéž zjistila, že Jan Radovský odváděl vrchnosti na úrok k termínu na sv. Havla a sv. Jiří po 23 krejcarech, 2 denárech a určitý peněžitý obnos za 2 slepice a 20 vajec. Po manželově smrti prodala pozůstalá vdova Anna tuto živnost zkraje roku 1701 se vším tím, co sem od starodávna přináleželo, svému synu Václavu Radovskému za sumu 100 kop grošů míšeňských, poté odešla na předem dohodnutý výměnek, kde zůstala až do své smrti.

Nový držitel gruntu svým sourozencům a matce poctivě splácel sjednané závazky, až se mu podařilo živnost po 22 letech splatit. Po zaplacení zde ještě dalších necelých 20 let setrval a pak s povolením milostivé vrchnosti prodal majetek svému synu Janu Radovskému. Jan tedy živnost koupil pro sebe, manželku a své budoucí dědice za sumu 130 zlatých, které přesně v polovině osmnáctého století všem věřitelům čestně splatil. Pro zajímavost ještě dodávám, že Jan Radovský poté postoupil živnost svému synu Janu, který ji měl až do své smrti v roce 1773, ve kterém přišel na tento grunt hospodařit nový rod.

Tab. 25: Druhý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 2				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Kašpar Lejček	–	–	–
–	Václav Vaňátko	20	–	zapláceno
3. 4. 1676	Jan Vaňátko	25	otec Václav Vaňátko	1690
7. 3. 1717	Matěj Vaňátko	95	otec Jan Vaňátko	1738
17. 3. 1752	Matěj Vaňátko	150	otec Matěj Vaňátko	1764

Tento v pořadí druhý grunt je dalším z mála, u něhož nebyla dohledána souvislost od *Vartemberského urbáře*, ale až od *Berní ruly*. To zde hospodařil Kašpar Lejček, jakožto čtvrtý největší sedlák ve vesnici a společně se svojí rodinou ročně oséval 14 strychů půdy a vlastnil 2 kusy dobytka a 2 potahy. Bohužel co se s ním dělo dále, se mi zjistit nepodařilo, neboť další zápisy k této usedlosti evidované k roku 1687 již hovořily o jakémsi Václavu Vaňátkovi, který živnost koupil a zaplatil pravděpodobně někdy v třetí čtvrtině sedmnáctého století. V dubnu roku 1676 ji smlouvou a trhem dobrovolným prodal svému synu Janu Vaňátkovi za 25 kop grošů míšeňských, z čehož závdavek činil 5 kop grošů míšeňských a každoročně měl splácet po 2 kopách grošů míšeňských. Jeho otec Václav tedy odešel na výměnek a Janovi přenechal starost o živnost. Již po třech letech hospodaření prodal kus role po 3 korcích Kryštofovi Rychtářovi za hotových peněz 9 kop grošů míšeňských, který si na ní ve stráni postavil chalupu. Když nastal rok 1690, Jan Vaňátko položil poslední splátku a tak svůj grunt zaplatil. Poté zde ještě nějaký čas hospodařil a následně postoupil živnost se vším příslušenstvím svému synu tak, jako ji on dostal od svého otce.

Zdá se, že Matěj byl též dobrým hospodářem jako jeho otec, byť i on odprodal od své živnosti za hotové peníze kus pole někomu jinému. Ještě posledním sedlákem, v rámci mého zkoumaného období, který měl v držení tuto usedlost, byl opět syn svého otce, tedy Matěj Vaňátko mladší, jenž kupoval majetek po svých předcích již za finanční obnos 150 zlatých. Z tabulky je také patrné, což mnohdy nebývá, že všichni vlastníci tohoto gruntu svůj majetek dokázali zaplatit ještě dříve, než jim stáří a nedostatek sil nedovolily dále pokračovat v hospodaření, či se neodebrali na onen klidný věčný spánek.

Tab. 26: Třetí grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 3				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
29. 5. 1633	Jakub Červenka	30	otec	–
červen 1633	Jakub Sýkora	105	Jakub Červenka	zapláceno
–	Adam Sýkora	80	–	–
2. 11. 1683	Jan Sýkora	30	vdova Adama Sýkory	1689 nedoplaceno
24. 8. 1689	Matěj Rovlín	54,3	vdova Jana Sýkory	–
3. 4. 1696	Jiří Pelech	67	Matěj Rovlín	1728
11. 7. 1728	Václav Pelech	105	vdova Jiříka Pelecha	1737
16. 2. 1743	Kašpar Sluka	–	vdova Václava Pelecha	–
6. 7. 1758	Jan Kraus	150	vdova Kašpara Sluky	1771 nedoplaceno

O třetím gruntu se mi podařilo zjistit více informací, protože měl bohatší a rozsáhlejší historii, než předchozí živnosti, neboť údaje o prvních hospodářích pocházejí již z 30. let 17. století. První zápis z pozemkových knih tedy hovořil o sedláku Jakubu Červenkově, který měl tuto živnost koupenou v květnu roku 1633 za hotových 30 kop grošů míšeňských od svého otce¹⁸³. Na tom by nebylo nic zvláštního, avšak hned v následujícím zápise stálo, že: „*Léta páně 1633 v červnu koupil sobě a dědicům svým statek Jakub Sýkora ve vsi Paceřicích od Jakuba Červenky za hotovou sumu za sto za pět kop míšeňských.*“¹⁸⁴ Při této transakci byli přítomni rychtář Matouš Hlebuza, primas Ondřej Rekcígl a konšelé Jan Hloček a Jiří Jindrů.

Z těchto údajů by tak vyplynulo, že pan Červenka vlastnil živnost necelý měsíc a pak ji postoupil někomu jinému, avšak jak to bylo doopravdy, se již zřejmě nedozvíme, neboť mohlo jít o pouhou chybu písaře, který si spletl letopočet koupě této živnosti, nebo skutečně z nějakých důvodů držel Jakub svůj grunt jen po takto krátkou dobu. Co je však jisté, je to, že Jakub Sýkora byl evidovaný jako hospodář i v *Berní rule*, kde měl 20 strychů rolí, ročně osíval po 10 strychích a vlastnil 1 potah, 2 krávy a dvě jalovice.

Jak je patrné z tabulky, rod Sýkorů zde zjevně přečkal třicetiletou válku, ačkoli prameny neuváděly, v jakém termínu Adam odkoupil tento grunt, ale jen že ho měl koupený a zaplácený za 80 kop grošů míšeňských a jeho povinností bylo postarat se i o vdovu Dorotu, manželku po nebožtíkovi Jakubovi Sýkorovi.

¹⁸³ Bohužel ale prameny neuváděly, jak se jeho otec jmenoval.

¹⁸⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 61r.

Další časové určení prodeje nemovitosti však hovořilo zřetelně. Na konci roku 1683 prodala vdova po Adamovi Sýkorovi živnost svému synu Janovi. Dle *Desfourského urbáře* vím, že Jan v té době musel mimo jiné odvádět vrchnosti po 28 krejcarech na sv. Jiří a sv. Havla a další peníze za slepice, vejce, sůl a pálenku. Bohužel po necelých sedmi letech hospodaření ho zastihla smrt. Roku 1689 tak získal grunt přiženěním se k vdově Anně Sejkorové Matěj Rovlín, jenž také přijal za vlastní jejich šest dětí. Takto získaná živnost byla opět ukázkou toho, že výhodný sňatek byl jednodušší cestou, jak se k nemovitosti dostat, avšak dle zápisů v pozemkových knihách to v tomto případě nebyla šťastná volba, protože o pár let později musel být z nařízení vrchnosti dosazen nový hospodář.¹⁸⁵

Tím byl Jiřík Pelech, který hospodařil necelých 30 let, a když zemřel, přešla živnosti za sumu 105 zlatých na jeho syna Václava. Díky tomu, že závdavek činil více jak polovinu ceny živnosti, po necelých 10 letech taktéž i Václav Pelech svoji nemovitost zaplatil. Další zápis v pozemkové knize se vztahoval ke koupi této usedlosti novým majitelem, neboť Václav ve 40. letech 18. století zemřel a k znovu ovdovělé Anně se přiženil Kašpar Sluka. Jen pro zajímavost ještě uvádím, že roku 1758 se Anna potřetí vdala, neboť i Kašpar Sluka zemřel a k ní se přiženil jistý Jan Kraus.

Tab. 27: Čtvrtý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 4				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Adam Kolbaba	125	–	zapláceno
1637	Václav Beran	100	otec Adam Beran	1644 nedoplaceno
–	<i>Beranovský</i>	–	–	–
–	Mikuláš Beran	115	–	zapláceno
31. 1. 1687	Jiří, Pavel Beranovi	80	vdova Mikuláše Berana	1699
31. 3. 1710	Václav Beran*	120	vdova Pavla Berana	–
10. 3. 1718	Václav Beran*	80	otec Jiří Beran	1744 nedoplaceno
28. 12. 1742	Karel Beran	300	otec Václav Beran	1755 nedoplaceno
1756	Jiří Stehlík	455	Karel Beran	1776 nedoplaceno

Grunt číslo čtyři je vzácný tím, že zde šlo poprvé z této vesnice dohledat i hospodáře psaného při *Vartemberském urbáři*, který „měl dědiny půl lánu“¹⁸⁶, úroků odváděl po 30 groších ročně, 12 dní robotoval a k tomu odevzdával v naturáliích 2 slepice a 20 vajec. Jednalo se o Adama Kolbabu uvedeného i v pozemkové knize, jako

¹⁸⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 243, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let 1683–1733, fol. 1r.

¹⁸⁶ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

vlastníka tohoto gruntu v ceně 125 kop grošů míšeňských, jenž zavdal 62 kop grošů míšeňských a zbylou část postupně splatil prostřednictvím vejrunků.

Trochu nejasný byl ovšem následující zápis po Adamovi, kde bylo řečeno, že: „*Václav, syn nebožtíka Adama Berana, vedle narovnění dobrovolné smlouvy s Václavem Hořením švagrem po Magdaléně, Mikulášem bratrem a Kateřinou sestrou snah učiněno, ujal ten svrchu psaný grunt po otci svém za 100 kop grošů míšeňských.*“¹⁸⁷ Otázkou tedy zůstává, zdali se tím otcem myslel Adam Kolbaba a došlo jen k přechýlení jeho jména nebo Václav nekupoval grunt přímo od otce, ale od někoho jiného. Každopádně ať se tato transakce, podepsaná na zámku Rohozci roku 1637, udála jakkoli, posledním majitelem v první polovině 17. století byl Václav Beran, neboť z *Berní ruly* jsem zjistila, že za třicetileté války byl grunt s velikostí 26 strychů pustý, odtud tedy název Beranovský po posledním hospodáři.

Co se tu událo během války, si můžeme jen domýšlet, ale jisté je, že ve druhé čtvrtině 17. století byla usedlost opět stejným rodem osídlena. Pravděpodobně byl Mikuláš bratrem Václava Berana, neboť Adam Beran měl dceru Kateřinu a dva syny (Václava a právě Mikuláše). Po smrti Mikuláše prodala grunt vdova Magdaléna společně svým synům Jiřímu a Pavlovi v hodnotě 80 kop grošů míšeňských¹⁸⁸. Oba bratři tedy společně každoročně platili vejrunky za stavení, vrchnosti odváděli po 35 krejcarech svatojiřského a svatohavelského úroku a všeobecně hospodařili po řadu let, dokud v březnu roku 1710 neprodala vdova po Pavlovi Beranovi polovinu gruntu svému synovci za 120 kop grošů míšeňských.

Z toho a tabulky je tedy patrné, že Václav, syn Jiřího Berana, nejprve koupil část živnosti po své tetě a poté roku 1718 zbytek po svém otci. Usedlost, na které nějaký čas hospodařili dva bratři, tedy spadla opět pod jednoho majitele, který ji na konci roku 1742 prodal svému synu Karlu Beranovi, poslednímu vlastníku této živnosti z rodu Beranů. V pozemkové knize bylo uvedeno, že ji kupoval za 300 zlatých pro sebe, manželku a budoucí děti, a že ležela „*vedle Kašpara Sluky strany jedné, Daniela Randaka strany druhé.*“¹⁸⁹ Za podstatně větší finanční obnos se pak v roce 1756 prodala

---

¹⁸⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 70r.

¹⁸⁸ Zpočátku to mělo být 65 kop grošů míšeňských, ale protože byla usedlost původně koupěna za 115 kgm a nacházelo se tam jakési stavení výstavní i s přídávky, tak se celková suma stanovila na 80 kop grošů míšeňských. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 165r.

¹⁸⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 12v.

Jiřímu Stehlíkovi, který si vzal za manželku dceru Karla Berana, a tím tak živnost stále zůstala v rodině.

Tab. 28: Pátý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 5				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Pavel Zabiják	75	–	zapláceno
1627	Václav Zabiják	75	otec Pavel Zabiják	1631 nedoplaceno
1633	Matěj Hlebuza	150	Václav Zabiják	–
1636	Jakub Randak	49	–	1638
21. 4. 1681	Jan Randak	77	otec Jakub Randak	1712
14. 3. 1726	Václav, Daniel Randakovi	300	vdova Jana Randaka	1744
25. 11. 1746	Jan Mužiček*	150	vdova Daniela Randaka	1761
17. 3. 1752	Václav Randak*	150	vdova Václava Randaka	1768

I na tomto pátém gruntu se mi první zmínky o jeho historii objevily již k roku 1608, tedy k hospodaření Pavla Zabijáka. Pan Pavel měl taktéž „*dědiny půl lánu*“¹⁹⁰ a jako předešlý hospodář Adam Kolbaba (ze čtvrtého gruntu) odváděl roční finanční úrok ve výši 15 grošů ke sv. Jiří a sv. Havlu, k tomu v naturáliích 2 slepice, 20 vajec a ještě byl vrchnosti zavázán 12 denní robotou. Pavel Zabiják svůj zaplácený grunt prodal synovi Václavovi za stejnou sumu, jako ji sám kupoval, tedy za 75 kop grošů míšeňských, z čehož zaplatil závdavek 40 kop grošů míšeňských a zbytek měl ročně splácet po 5 kpm. Prodej této živnosti se odehrál roku 1627 v přítomnosti několika dalších sousedů. Moc dlouho se však o ni nestaral, neboť hned v roce 1633 si ji od něj koupil jistý Matěj Hlebuza za 150 kop grošů míšeňských, z čehož dělalo ještě 15 kpm dluhů po Václavovi, který s prodejem odešel na výměnek.

Více informací jsem se dozvěděla až o dalším novém hospodáři, jímž byl od roku 1636 Jakub Randak. Ten získal grunt „*se vším k němu od starodávna příslušenstvím mimo kus pole zastaveného*“¹⁹¹, díky dohodě s jistým Jakubem Černým a nápadníky. Jakub byl veden i v *Berní rule* jako držitel statku s výměrem 30 strychů, v té době to byl dokonce největší paceřický grunt, což však nelze vyčíst z kupní ceny, neboť ta mezi nejvyšší rozhodně nepatřila. Na zimu oséval 12 strychů a na jaro

¹⁹⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemburský urbář z roku 1608.

¹⁹¹ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 75r.

6 strychů, choval 2 potahy a vlastnil čtyři krávy a šest jalovic. K tomu všemu měl ještě koupenou a zaplacenou půlku živnosti po Jiříkovi Fantovi¹⁹² a živnost Jana Kováře¹⁹³. Původní grunt poté odprodal v dubnu roku 1681 svému synu Janovi, který zde hospodařil po dobu úctyhodných 45 let.

Kdybychom provedli srovnání ročních úroků, které poddaní museli odvádět vrchnosti, tak se oproti roku 1608 zvedly o 20 krejcarů na svatojiřský a svatohavelský termín, tedy roku 1687 odevzdával majitel 35 krejcarů a místo naturálních dávek (2 slepice a 20 vajec) odváděl 34 krejcarů. Po jeho smrti koupili napůl živnost jeho dva synové za finanční obnos 300 zlatých a po jejich smrti došlo k rozdělení na grundy dva. První poloviny se ujal na konci roku 1746 Jan Mužiček, který se oženil s dcerou Daniela Randaka a měl tak tu část vedle Karla Berana a Jakuba Chlebny. Druhou polovinu koupil roku 1752 od své matky vdovy stejnojmenný syn Václava Randaka. Oba majitelé obdrželi své poloviny za 150 zlatých a během 60. let 18. století je i splatili.

Tab. 29: Šestý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 6				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Adam Uchytíl	57,3	–	zaplaceno
1624	Václav Uchytíl	65	otec Adam Uchytíl	–
2. 7. 1636	Václav Fanta	90	Adam Uchytíl	1644 nedoplaceno
před r. 1654	Jiří Hartman	–	–	–
–	Jiří Fanta	40	–	zaplaceno
3. 8. 1682	Jiří Fanta	40	otec Jiří Fanta	1708
6. 3. 1740	Václav Fanta	150	otec Jiří Fanta	1758

Dalším z gruntů, u něhož byl dohledán vlastník z roku 1608, je tato šestá paceřická usedlost. Ve *Vartemberském urbáři* stálo, že ji měl v podobě „*dědiny jedné čtvrti*“¹⁹⁴ koupenou a zaplacenou Adam Uchytíl, který jakožto nejmenší hospodář ze vsi odváděl pouhých 8 grošů svatojiřského a svatohavelského úroku, 2 slepice, 20 vajec a stejně jako ostatní sedláci 12 dní robotoval. Pan Adam zde hospodařil až do své smrti, neboť ačkoli postoupil živnost svému synu, jak je i patrné z tabulky za 65 kop grošů míšeňských a s četnými přídávky, záhy přešla opět zpátky na něho. Prameny neuváděly, z jakého důvodu to bylo, tak se lze domnívat, že buď jeho syn předčasně zemřel, nebo byl nucen odejít za něčím jiným pryč. Každopádně po Adamově smrti se v červenci

¹⁹² Viz šestý paceřický grunt.

¹⁹³ Viz sedmý paceřický grunt.

¹⁹⁴ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

roku 1636 „smlouvou dobrovolnou mezi nápadníky po nebožtíkovi Adamovi Uchytilovi ze vsi Paceřice strany jedné a Václavem Fantou strany druhé [...]“¹⁹⁵ živnosti ujal již zmíněný Václav Fanta.

Co se dělo dále je dosud neznámé, protože další údaj k tomuto gruntu naznačoval, že zde během roku 1654 pobýval jistý Jiřík Hartman, ale nevíme, kdy přesně a za kolik usedlost koupil. Nicméně z *Berní ruly* jsem se dočetla, že měl 20 strychů půdy, z které oséval necelou polovinu výměru a choval šest kusů dobytka. Ze zápisů v pozemkové knize lze následně vyčíst, že svojí zaplacenou živnost za 40 kop grošů míšeňských prodal další majitel Jiří Fanta během letního období roku 1682 svému synu Jiřímu za stejný finanční obnos.

Podíváme-li se podrobněji na výše uvedenou tabulku, tak zjistíme, že tento hospodář vydržel na gruntu pracovat a starat se o něj neuvěřitelných 58 let, než ji postoupil další generaci. Jedná se tak o nejdelší držbu usedlosti v rukách jedné osoby z celé mé zkoumané Jenišovické rychty. Když se podívám do *Desfourského urbáře*, kde byl též sedlák evidovaný, zjistím, že jako v předcházejícím *Vartemberském urbáři* tak i zde se jednalo o živnost, která odváděla nejmenší peněžní částky vrchnosti. Konkrétně to bylo 18 krejcarů ve dvou ročních termínech a další dávky jako náhrada za slepice, vejce, sůl a pálenku. V březnu roku 1740 Jiří konečně odešel na výměnek a usedlosti se ujal jeho syn Václav za sumu 150 zlatých se závdavkem, který činil 10 zlatých. I jemu se vše podařilo na konci 50. let osmnáctého století zaplatit.

Tab. 30: Sedmý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 7				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1687	Václav Randak*	33	Jiří Fanta	–
–	Václav Randak*	–	otec Jakub Randak	–
–	Jan Kovář	80	vdova Václava Randaka	1689
25. 7. 1711	Václav Kovář	90	otec Jan Kovář	1735
10. 8. 1746	Jiří Kovář*	90	otec Václav Kovář	1758
28. 8. 1757	Jan Kovář*	100	otec Václav Kovář	1771

Počáteční historie gruntu číslo sedm je velmi nejasná, neboť v pozemkových knihách byl nejdříve uveden zápis, že se při soudu roku 1687 vyhledalo, že: „předešlý hospodář Jiřík Fanta měl tento grunt koupený jedné polovici, a tu jest zase prodal

¹⁹⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 83r.

Václavovi Randakovi za 33 kop grošů míšeňských a více téhož dne koupil jest Václav Randak od Václava Koťátky stavení, které na tom gruntu vystavěno bylo za 26 kop grošů míšeňských. To všechno jest týž Václav Randak zaplatil a více daroval jest Jakub Randak druhou polovici toliko samé pusté role když od té živnosti odděleno, kterou jest byl užíval Václavovi Randakovi synu svému.¹⁹⁶ Není tedy zcela vyjasněné, jak ke svým polovinám oba bývalí majitelé přišli, či odkdy je vlastně drželi, neboť v Berní rule nebyly žádné záznamy k této živnosti.¹⁹⁷ Po smrti Václava Randaka se k jeho ovdovělé manželce Kateřině přiřezal Jan Kovář a tím se tak dostali Kovářovi na grunt. Bohužel ve svazku manželském moc dlouho nebyli, neboť „dopustice se na ni pán Bůh slepotu 3½ léta ji opatroval a pohřbít dal.“¹⁹⁸

Při analýze údajů z urbáře jsem zjistila, že ačkoli jsou začátky této usedlosti jakkoli zahalené lehkým závojem, pro rok 1687 to byla zřejmě největší usedlost, neboť se z ní odváděly nejvyšší vrchnostenské dávky. K termínu na sv. Jiří a sv. Havla to bylo přes 46 krejcarů, což je skoro o polovinu více, než ostatní sedláci. Mimo to ještě Jan Kovář odprodal kus role i s kouskem pažit¹⁹⁹ Václavovi Slaninovi za 10 kop grošů míšeňských. Roku 1711 pak Jan se svou manželkou Veronikou živnost postoupili se vším příslušenstvím svému synu Václavu za finanční obnos 90 kgm a odešli na výměnek. Václav poctivě splácel předem dohodnuté částky a postupně prodal roku 1746 nejprve polovinu živnosti synu Jiřímu a poté druhou polovinu v roce 1757 Janovi, synu druhému.

Tab. 31: Osmý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 8				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Václav Myšák	100	–	zapláceno
6. 6. 1636	Mikuláš Beran	30	–	1642 nedoplaceno
před r. 1687	Václav Chlebna	75	–	zapláceno
20. 3. 1696	Jan Chlebna	80	otec Václav Chlebna	1704 nedoplaceno
9. 4. 1705	Václav Chlebna	90	Jan Chlebna	1723
11. 11. 1746	Jakub Chlebna	100	otec Václav Chlebna	1762

¹⁹⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 205r.

¹⁹⁷ Naproti tomu Tereziánský katastr uváděl, že dle porovnání s Berní rulou měl zde v té době hospodařit Václav Randak, což nebylo objasnitelné, neboť v Berní rule hospodařil jen jeden muž s příjmením Randak a to Jakub, jakožto majitel na gruntě číslo pět.

¹⁹⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 205v.

¹⁹⁹ Pažit neboli trávník.

V pořadí již osmý grunt ve vesnici Paceřice se též řadil mezi ty, u nichž se podařilo vysledovat první stopu až k *Vartemberskému urbáři*. Vlastníkem byl jakýsi Václav Myšák, který koupil usedlost za 100 kop grošů míšeňských a ročně odváděl po 9 groších na sv. Jiří a sv. Havla a v naturálních dávkách 2 slepice a 10 vajec. Z urbáře se můžeme též dozvědět, že na jeho statku byla i vystavěna jedna ze dvou chalup, které tehdy přináležely ke vsi Paceřice.²⁰⁰

Pozemkové knihy dále uváděly, že po jeho smrti v červnu roku 1636 došlo ke smlouvě mezi dvěma nápadníky o „*živnost pozůstalou po nebožtíkovi Myšákovi a to takovou, že jest sobě koupil týž poustku též i dědicům svým budoucím Mikoláš Beran.*“²⁰¹ Pan Beran ji tedy od předešlého hospodáře koupil za pouhý finanční obnos 30 kop grošů míšeňských, neboť jak jsem výše citovala z pramenů, jednalo se o živnost neudržovanou. Během svého hospodaření za třicetileté války z ní však udělal prosperující hospodářství, které bylo druhou největší živností co do počtu strychů, jak je patrné ze záznamů v *Berní rule*. Také se řadilo mezi dvě živnosti, na kterých se chovalo až 6 krav.

Roku 1687 se u soudu vynašlo, že měl tuto živnost v držení Václav Chlebna za sumu 75 kop grošů míšeňských. O tom, jakým způsobem, respektive od koho jí získal, však prameny mlčí. Pro zajímavost uvádím, že výše peněžní činže v *Desfourském urbáři* činila k roku 1687 již po 21 krejcarech při dnech sv. Havla a sv. Jiří. V březnu 1696 pustil a prodal Václav Chlebna živnost se vším tím, co k ní od starodávna přináleželo svému synu Janu, a odebral se na výměnek. Jan měl však ještě bratra Václava, se kterým měl dle otcova přání dobře vycházet, aby „*spolu v hospodaření drželi*“²⁰² a pokud by bylo třeba, aby pro něj nový majitel statku našel i uplatnění. Oba bratři měli ještě sestru Dorotu, jíž byl Jan taktéž povinován vyplácením jejího dědického podílu.

Ani ne po 10 letech živnost opět změnila svého majitele. A to tak, že ji získal v dubnu od svého otce Jana za sumu 90 kop grošů míšeňských syn Václav. Bohužel grunt nebyl splacený, tak Václavovi nezbývalo nic jiného, než ještě dopláct dluhy po svém otci, což se mu k roku 1723 i podařilo. Někdy během 40. let 18. století majitel gruntu odešel na věčný odpočinek a 11. listopadu roku 1746 se všeho ujal jeho syn

---

²⁰⁰ Viz SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²⁰¹ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 78r.

²⁰² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 181r.

Jakub. I on měl bratra Václava, kterému k jeho chalupě ze své nové živnosti pustil kousek pole. Tyto všechny majetkové transakce se odehrály v příbytku Jana Radovského, toho času rychtáře Paceřického, v přítomnosti pana Hejla a Bělohávka, konšelů z Paceřic.²⁰³ Nutno podotknout, že po meči zde příslušníci rodu Chlebnů setrvali až do 20. století.²⁰⁴

Tab. 32: Devátý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 9				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Václav Vlk	144,3	–	zapláceno
1. 5. 1636	Adam Kořátko	120	Václav Vlk	1644 nedoplaceno
–	<i>Kořátkovský</i>	–	–	–
–	Václav Krsek	–	–	zapláceno
únor 1679	Jiří Krsek	100	otec Václav Krsek	1688
4. 3. 1731	Jiří Krsek	170,52	vdova Jiřího Krska	1745
19. 4. 1751	Václav Krsek	220	otec Jiří Krsek	1757 nedoplaceno

Zprávy o devátém gruntu sahaly opět k *Vartemberskému urbáři*, z něhož a pozemkových knih vím, že zde na začátku 17. století hospodařil rod Vlků. Konkrétně to byl Václav Vlk, jenž koupil svojí nemovitost za necelých 145 kop grošů míšeňských, kterou také ročním splácením zaplatil. Jak jsem již avizovala, tak pan Václav byl uveden v urbáři, v němž měl „*dědiny půl lánu*“²⁰⁵, ze které odváděl roční peněžní rentu ve výši 11 grošů na svatohavelský a svatojiřský úrok, k tomu v naturálních dávkách 2 slepice a 20 vajec a ještě byl povinován dvanáctidenní robotou.

Další zápis vedený k datu prvního května 1636 hovořil o tom, že: „*Adam Kořátko vedle pročasování právem konšelským rychty Rohozecké a Jenšovské ujal ten svrchu předepsaný grunt po nebožtíkovi Václavu Vlkovi tchánu svém za sumu 120 kop grošů míšeňských, z kterých předně Adamovi Birženovi po Aleně nevybyté z toho statku 39 kop grošů míšeňských vyjít má 5 kop grošů míšeňských a při svatém Martinu 5 kop grošů míšeňských a ostatek na roky.*“²⁰⁶ Nový hospodář Adam Kořátko tak na sebe po manželce Salomeně vzal nějaké peníze a zbytek sumy každoročně kladl při soudech. Bohužel na statku nevydržel moc dlouho, neboť jak uvedla *Berní rula*,

²⁰³ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 32r.

²⁰⁴ HAVLÍČEK, J.: Dějiny některých domů a rodů, s. 11.

²⁰⁵ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²⁰⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 86r.

ke konci třicetileté války se z tohoto místa stal grunt, o velikosti 24 strychů, pustý. Co se dělo dál, nevíme, avšak místo nezůstalo pusté moc dlouho, neboť pozemkové knihy evidovaly zápis, že již někdy v 70. letech sedmnáctého století zde začal hospodařit rod Krsků.

Prvním z tohoto rodu byl Václav Krsek, který frajmarkem²⁰⁷ za svůj grunt nyní náležející Rohozci získal tento. V roce 1679 na smrtelné posteli poručil majetek i s přídavky Jiříkovi Krskovi, synu svému, za sumu 100 kop grošů míšeňských. Jeho syn Jiřík, jak už to tak bývá, měl několik sourozenců, Dorotu vdanou na Svijanské panství do vsi Ploukonic a Jana, kterým musel odevzdat jejich podíl ve výši 25 kop grošů míšeňských, což se také stalo a k roku 1688 byla živnost zaplácena. Kromě běžně odevzdávaných ročních úroků vrchnosti, jež činily pro rok 1687 ke dvěma stanoveným termínům 25 krejcarů a 4 denáry, získal naopak Jiří 17 kgm za prodej kusu pole Jiřímu Patrovi.

Zajímavostí je, že po smrti Jiřího Krška držela a obhospodařovala tento grunt jeho manželka, vdova Dorota Krsková, po dlouhých 25 let sama, aniž by se znovu vdala a poté ho prodala svému synu.²⁰⁸ Jiří Krsek mladší tedy koupil živnost po své matce za 170 zlatých, přičemž podal závdavku 40 zlatých a ročně splácel po 6 zlatých. Mimo to musel svému bratrovi Janovi, který nebyl v žádném manželském svazku, propustit kus pole ležícího vedle Fantovy meze s tím, že pokud by už Jiří nemohl na svém gruntu dále hospodařit, měl se o vše postarat právě jeho svobodný bratr Jan. Z peněz, které Jiří musel ze své živnosti skládat, se objevila zmínka i o platbě ve výši 19 zlatých, jež náležely Kateřině Bažantové služebné děvečce.²⁰⁹ Posledním novým hospodářem z mého zkoumaného období, byl jeho syn Václav Krsek, který měl v držení živnost od roku 1751 do roku 1757.

Tab. 33: Desátý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 10				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
1611	Šimon Vrabec	85	–	1612
29. 3. 1633	Jiří Novák	165	vdova Šimona Vrabce	–
1638	Matěj Mráz	25	Jiří Novák	zapláceno
24. 1. 1684	Mikuláš Mráz	46	otec Matěj Mráz	1692 nedoplaceno

²⁰⁷ Neboli výměna gruntu.

²⁰⁸ Roku 1731 prodala „tuto živnost, kterou ona po svém manželovi 25 let jakožto vdova v užívání držela, synu svému.“ Viz SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 51r.

²⁰⁹ Tamtéž, fol. 52r.

24. 3. 1692	Mikuláš, Daniel Mráz	45	Mikuláš Mráz	1702
15. 4. 1726	Jiří Koťátko*	60	vdova Mikuláše Mráze	1736
27. 4. 1731	Václav Hejl*	70	Daniel Mráz	1740
5. 10. 1735	Václav Hejl	105	Jiří Koťátko	1743

Na gruntu číslo deset je opět patrný kontinuální vývoj od *Vartemberského urbáře*. V té době byl jeho majitelem Šimon Vrabc, který vlastnil kromě „*dědiny půl lánu*“²¹⁰ i krčmu výsadní²¹¹, z čehož odváděl po 9 groších v termínech sv. Jiří a sv. Havla, dále 2 slepice, 10 vajec a 12 dní robotoval. Svůj grunt zaplatil a po 22 letech ho vdova Marie Vrabcová předala jistému Jiřímu Novákovi za finanční obnos 165 kop grošů míšeňských, z čehož závdavek činil necelou jednu třetinu ceny gruntu. Za to si pro sebe Vrabcová dohodla výměnek, kde měla setrvat až do své smrti. Bohužel Jiří Novák předčasně zemřel, a tak byla živnost v roce 1638 prořacována právem konšelským rychty Jenišovické a prodána Matěji Mrázovi a jeho manželce Dorotě za sumu pouhých 25 kop grošů míšeňských.

Proč byla cena usedlosti během této transakce tak nízká, se mi však zjistit nepodařilo, ale mohlo to být způsobeno špatným hospodařením předcházejícího majitele, či šlo prostě jen o nadhodnocení statku, který po onom prořacování vykazoval cenu daleko nižší. Matěj Mráz ještě téhož roku odprodal na výplatu i kus louky Jakubovi Randakovi za 9 kop grošů míšeňských a velikost usedlosti tak k roku 1654 čítala s jedním potahem a 4 kusy dobytka pouhých 19 strychů. Při bližším prozkoumání tabulky bylo patrné, že zde hospodařil úctyhodných 46 let a poté vše předal na začátku roku 1684 svému synu Mikuláši.

Ze zápisu v pozemkové knize se dalo zjistit, že i on odprodal od živnosti kus území, konkrétně kus stráně Kryštofovi Rychtářovi v dědičné užívání za hotovou sumu 10 zlatých.²¹² Protože však Mikuláš „*pro chudobu svou a nedostatek zdraví na tom gruntu dále hospodařit nemohl*“²¹³, tedy ho nakonec s dobrým rozmyslem roku 1692 prodal svým bratrům Mikulášovi a Danielovi Mrázovým. Nutno podotknout, že bratři sice dostali tento grunt, ale na oplátku museli Mikuláši postoupit jejich bývalou chalupu ve vesnici Ohrazenicích, kam se jejich bratr i s manželkou a dětmi přestěhoval. Oba

²¹⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²¹¹ Jediný, který vlastnil něco takového z Jenišovické rychty. Viz SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²¹² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 214v.

²¹³ Tamtéž, fol. 215r.

bratři zde po nějaký čas hospodařili jako dva páni. Evidentně se jim společnými silami dařilo, neboť se jim povedlo vykoupit zpátky louku, kterou původně prodal jejich dědeček Jakobovi Randakovi. Mimo to ještě prodali za výhodnou cenu milostivé vrchnosti kus role, na které stála hospoda, neboli ona krčma výsadní, která ke gruntu náležela minimálně od počátku 17. století.

Po smrti jednoho z bratrů prodala pozůstalá vdova onu polovinu gruntu po svém manželovi Jiřímu Koťátkovi a druhou polovinu koupil od svého tchána Václav Hejl. Brzy na to Hejl odkoupil i první polovinu od Jiřího Kotát'ky a grunt se tak ve 30. letech 18. století opět sjednotil pod jednoho majitele.

Tab. 34: Jedenáctý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 11				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Havel Smetana	50	–	zapláceno
1612	Jan Kubš	75	Havel Smetana	–
1623	Jan Smetana	–	otec Jan Kubš	1623
2. 4. 1638	Matěj Podoba	30	Jan Kubš	1644
21. 4. 1679	Václav Podoba	30	otec Matěj Podoba	1687
19. 3. 1687	Václav Kozel*	18	Václav Podoba	–
7. 1. 1689	Václav Kozel*	25	Václav Podoba	1710
21. 4. 1710	Samuel Rekcígl	40	Václav Kozel	zapláceno
26. 2. 1727	Václav Bělohávek	100	Samuel Rekcígl	1744
31. 1. 1754	Václav Bělohávek	100	otec Václav Bělohávek	1764 nedopláceno

Ani předposlední 11 grunt nezůstal pozadu, co se do historického vývoje týče, neboť počáteční zmínka o prvním hospodáři z mého zkoumaného období byla opět od roku 1608. Onehdy byl majitelem jakýsi pan Havel Smetana, který měl taktéž „*dědiny půl lánu*“²¹⁴, ze které odváděl v pravidelných termínech po 9 groších, 2 slepicích, 20 vejcích a k tomu 12 dní robotoval.

Avšak zatím nebyla zcela vyjasněná otázka dalšího držení, neboť v pozemkové knize se uvádělo, že od Havla Smetany koupil grunt s povolením majitele panství za 75 kop grošů míšeňských Jan Kubš, jehož syn Jan Smetana následně splácel gruntovní peníze a v roce 1638 opět od Jana Kubše odkoupil grunt Matěj Podoba.²¹⁵ Matěj se tedy stal novým hospodářem druhého dubna díky dobrovolnému narovnání

²¹⁴ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²¹⁵ Zde se tak klade otázka, jestli byl Jan Smetana opravdu jeho syn či stejnojmenný nový hospodář. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 97r a fol. 97v.

se svojí tchýní Dorotou, poněvadž její manžel Jan Kubš odešel na onen svět. Vdova si tak pro sebe zajistila výměnek až do smrti a nadále se nemusela o nic starat. Po 41letém hospodaření převzal živnost se vším příslušenstvím za sumu 30 kop grošů míšeňských jeho syn Václav.

Václav Podoba splatil dluhy po otcí, vyplatil svou sestru Dorotu a dokonce roku 1686 prodal kus pole za 13 kop grošů míšeňských.²¹⁶ Tento hospodář byl uvedený i v *Desfourském urbáři*, ze kterého se dalo vyčíst, že ze svého majetku musel odvádět peněžní činži ve výši 21 krejcarů svatojiřského a svatohavelského úroku, dále peníze za slepice vejce, sůl a pálenku. Protože však nemohl sám obstarávat tak velkou živnost, rozhodl se v březnu roku 1687 jednu její polovinu prodat svému švagru Václavu Kozlovi za 18 kop grošů míšeňských. Po dvou letech Kozel odkoupil i druhou zbývající polovinu a živnost tak byla opět pod správou jednoho hospodáře. V dubnu roku 1710 ji však celou vyhandloval se Samuelem Rekcíglem a přestěhoval se na jeho chalupu.

Z dalších zápisů v pozemkových knihách jsem se dozvěděla, že po 17 letech Rekcíglava hospodaření vrchnost nařídila, aby se novým majitelem stal Václav Bělohlávek.²¹⁷ Ten ji teda přijal za rovných 100 zlatých s položeným závdavkem ve výši 27 zlatých, dále získal ke svému gruntu rozličné přídavky a byl povinován výměnkem vůči předcházejícímu hospodáři. Svoji usedlost splatil k roku 1744 a po polovině 18. století ji prodal svému stejnojmennému synovi Václavovi.

Tab. 35: Dvanáctý grunt ve vesnici Paceřice

Grunt č. 12				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Blažek Holé	132,3	–	–
1612	Jakub Votáhal	115	Blažek Holé	1612 nedoplaceno
1612	Martin Pac	39	Jakub Votáhal	zapláceno
–	<i>Pacovský</i>	–	–	–
–	Jan Matějčiek	75	–	zapláceno
1667	Václav Matějčiek	76	otec Jan Matějčiek	1692
20. 4. 1695	Jiří Vinš	163	Václav Matějčiek	1715 nedoplaceno
7. 3. 1716	Václav Pelech	215	vdova Jiřího Vinše	1736
10. 2. 1738	Václav Strnad	200	Václav Pelech	1754 nedoplaceno

²¹⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 222r.

²¹⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 243, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let 1683–1733, fol. 71r.

Tento dvanáctý paceřícký grunt je zároveň poslední živností, jejíhož prvního majitele v rámci mého zkoumaného období lze vysledovat až k *Vartemberskému urbáři* z roku 1608. Tím byl Blažek Holé, mající taktéž „*dědiny půl lánu*“²¹⁸, ze které odváděl stejné finanční i naturální dávky, jako majitel předcházejícího gruntu. Roku 1612 tuto usedlost ujal po panu Blažkovi, s povolením urozeného pána Havla Vartemberského a porovnáním s Ludmilou, manželkou po nebožtíkovi, a dětmi, za sumu 115 kop grošů míšeňských Jakub, syn Václava Votáhala.²¹⁹ Zajímavostí je, že se tak událo na zámku Skalách²²⁰, místo na Rohozci, jak je běžné pro pozdější dobu. Ještě téhož roku však Jakub svojí živnost za nevyjasněných okolností vyměnil s Martinem Pacem, který se tak dostal na tento grunt, přičemž ještě Jakubovi odevzdal 39 kop grošů míšeňských k dorovnání hodnoty obou nemovitostí.

Za třicetileté války se však z tohoto nejmenšího gruntu o pouhé rozloze 15 strychů stalo pusté místo, které koupil a zaplatil někdy během druhé poloviny 17. století Jan Matějček. Roku 1667 ho za 76 kop grošů míšeňských postoupil svému synovi Václavovi, který nejdříve musel splatit dluhy po otci a poté vyplatit dědickým podílem svého bratra Jiřího. Václav Matějček byl také evidovaný i v urbáři z roku 1687, kde jako sedlák ze své živnosti odváděl úroku ve výši 21 krejcarů na sv. Jiří a sv. Havla a drobný finanční obnos za slepice, vejce, sůl a pálenku. Jeho dcera Salomena se v průběhu života provdala za Jiřího Vinše, který po smrti jejího otce zdědil celou živnost, jak bylo patrné ze zápisu v pozemkové knize: „*od práva rychtářského a konšelského rychty Jenišovické shlédnuté a prošacované, vedle téhož Jiřík Winš kterou Salomenu dceru neb. Matějčka sobě za manželku pojal ten pozůstalý grunt 1695 dne 20 dubna ujal za sumu 163 kgm.*“²²¹

Bohužel jako Salomena Vinšová nezůstala dlouho, neboť se po brzké smrti svého manžela v roce 1715 opět vdala, tentokrát za Václava Pelecha, který se ujal i jejich pět dětí Magdalény, Jiřího, Jana, Václava a Anny. Ačkoli se prošacovaná živnost prodávala za 215 kop grošů míšeňských, již po 20 letech byla splacena, k čemuž nepochybně přispělo i to, že se zde našlo obilí, které vyneslo až 50 kgm.²²² Posledním novým majitelem byl od února 1738 Václav Strnad, který tuto živnost, ležící z jedné

---

²¹⁸ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář.

²¹⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 101r.

²²⁰ Myšlena tím Malá Skála.

²²¹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 158r.

²²² SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 89r.

strany vedle Václava Bělohávka a druhé strany Matěje Vaňátky, koupil od Václava Pelecha za trhovou sumu 200 zlatých, z nichž složil závdavek ve výši 60 zlatých a dále měl pravidelně splácet vejrunky. Od něj pak grunt po polovině 18. století odkoupil jeho syn Václav.

3.2.4 Vesnice Žďárek

Stejně jako pro vesnici Paceřice, tak i pro obec Žďárek mohu pro svou diplomovou práci čerpat ze zápisů čtyř pozemkových knih z let 1611–1644, dále 1683–1733, 1687–1723 a 1726–1776 a vše doplnit získanými údaji z ostatních pramenů. Jak jsem již několikrát uvedla i pro tuto obec nelze vysledovat nepřetržitou kontinuitu předávání selských usedlostí tak, jak bych si bývala přála.

Při bližším prozkoumání pozemkových knih jsem zjistila, že ve Žďárku, jakožto nejmenší vesnici Jenišovické rychty, se nacházelo pouhých 7 gruntů. Takto získanou skutečnost jsem se tedy opět snažila konfrontovat s vedlejšími prameny, což mi umožnilo zjistit, že opět kromě *Berní ruly* uvádějící pouhé 4 sedláky²²³ a tentokrát *Tereziánského katastru*, kde bylo vypsáno 8²²⁴ gruntů, se hodnoty shodují. Vycházím-li tedy z počtu sedmi gruntů pro tuto vesnici, u tří z nich se dozvídám jméno hospodáře již od *Vartemberského urbáře*, u dvou od *Berní ruly* a u zbylých od prvního desetiletí 17. století. A jak je již tradičním zvykem, opět příkládám tabulky jednotlivých gruntů s popisem souslednosti a zajímavostí, jež se na jednotlivých gruntech odehrály či se k nim vztahovaly.

Tab. 36: První grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 1				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	Petr Nezdara	38	–	1676 nedoplaceno
9. 2. 1676	Jiří Nejedlý	21,3	Petr Nezdara	1702 nedoplaceno
4. 6. 1716	Jan Nejedlý	145	otec Jiří Nejedlý	1737 nedoplaceno
8. 5. 1739	Václav Richtr	230	Jan Nejedlý	1751 nedoplaceno

Prvním gruntem a zároveň nejmenším v poslední zkoumané vesnici Žďárek byla živnost, jejíž historii jsem začala psát až od *Berní ruly*, tedy od v něm uvedeného

²²³ Při bližším prozkoumání ale zjistíme, že kromě 4 sedláků k vesnici přináležely i 4 grunty pusté, tudíž výsledné číslo by bylo nakonec o jeden grunt vyšší - celkem 8 selských živností. Bohužel s existencí tohoto osmého gruntu nikde nepracuji, neboť se mi ji nepodařilo řádně doložit.

²²⁴ Tereziánský katastr opět pracuje s číslem osm tak, jak je původně evidováno v *Berní ruce*, avšak uvedený hospodář figuruje v pozemkových knihách jako chalupník, tudíž pro naše selské účely s ním nebudeme počítat.

hospodáře Petra Nezdary. Jeho statek zahrnoval 18 strychů půdy společně se 2 potahy a 2 kusy dobytka. Dle zápisů v pozemkových knihách jsem se dozvěděla, že za svoji živnost zůstal vrchnosti dlužit 9 kop grošů míšeňských, neboť ji roku 1676 směnil s Jiřím Nejedlým a to tak, že: „*Petr Nezdara Jiřikovi Nejedlovi tento grunt postupuje a on se zase na grunt Jiřika Nejedly ve vsi Odolenovicích usazuje na kterýžto grunt jest přidal Jiřik Nejedlo Petrovi Nezdarovi 21 kgm 30 grošů.*“²²⁵ Tím pádem se na nějaký čas na tuto živnost dostala rodina Nejedlých. Dokonce se při konaném soudu v roce 1687 vynašlo, že Jiří nemohl řádně hradit roční splátky, neboť byl chudý. Z toho důvodu odprodal od svého gruntu osm záhonů Kryštofovi Richtrovi, z čehož získal hotové peníze, kterými sice dluhy o něco zmenšil, ale hned následující rok již opět neměl na zaplacení.

Tento koloběh placení a neplacení tak pokračoval až do roku 1716, kdy živnost přebral jeho syn. Jan Nejedlý ji tedy koupil od svého otce za 145 zlatých, z čehož ihned složil zálohu ve výši 60 zlatých, která byla rozdělena mezi rychtáře, záduší a Jiřího Dlaska a zbylý finanční obnos splácel ročně po 4 zlatých devíti věřitelům. Svůj grunt však stejně jako jeho otec nedopltil a roku 1739 ho s povolením „*kanceláře pánu oficírů hruborohozeckých*“²²⁶ prodal Václavu Richtrovi za sumu 230 zlatých. Ten však musel nejprve uhradit vzniklé dluhy po bývalém hospodáři, a ačkoli každoročně poctivě platil, do 12 let od nabytí živnosti zemřel, a tak opět zůstal onen grunt nesplacen. Poté po polovině 18. století přešla živnost na nového sedláka.

Tab. 37: Druhý grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 2				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1613	Mikuláš Krčmář	100	–	1623
1. 5. 1636	Jiří Krčmář	53	otec Mikuláš Krčmář	1638 nedoplateno
před r. 1687	Jan Bažant	80	Jiří Krčmář	1698 nedoplateno
1699	Jan Bažant	80	otec Jan Bažant	1706 nedoplateno
1706	Václav Koťátko	30	vdova Jana Bažanta	1731
27. 4. 1731	Václav Koťátko	156	otec Václav Koťátko	1748

Kontinuální vývoj druhého gruntu jsem začala sledovat o něco dříve, než v předcházející živnosti, tedy již od prvního desetiletí 17. století, kdy zde hospodařil

²²⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 269r.

²²⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–177, fol. 220r.

Mikuláš Krčmář²²⁷. Svoji nemovitost koupil za 100 kop grošů míšeňských, z čehož okamžitě formou závdavku složil polovinu ceny a zbytek peněz postupně splácel jistému Pavlovi Přenosilovi. K roku 1636 se poté stal novým majitelem „vedle dobrovolného narovnání a smlouvy přátelské učiněné [...]“²²⁸ jeho syn Jiří Krčmář, který koupil rodinný majetek za 53 kop grošů míšeňských. Živnosti se bez žádných dalších přídavek ujal zápisem na zámku Rohozci, avšak s věčným břemenem v podobě výměnku pro svého bratra Matěje a sestru Kateřinu a taktéž s dluhy po svém nebožtíkovi otci. Jiří byl uveden i v *Berní rule* jakožto hospodář vlastníci 21 strychů půdy a chovající po čtyřech kusech dobytka. Zjevně tedy Krčmářovi na svém gruntu přečkali třicetiletou válku a po ní někdy během 70. či 80. let sedmnáctého století ho od nich koupil Jan Bažant.

Prvním úkolem nového hospodáře bylo doplatit zbylé dluhy, které si za svého života stihl bývalý majitel nadělat a vyplatit jeho pozůstalé sirotky Dorotu, Václava, Kateřinu a Annu, kterou Krčmář přijal za vlastní potě, co byla vyhoštěna z Dubského panství.²²⁹ Zmínky o Janu Bažantovi jsou dochované i z *Desfourského urbáře*, ve kterém byl uveden jako sedlák odvádějící každoročně vrchnosti v termínech na sv. Jiří a sv. Havla po 37 krejcarech a 2 denárech a ještě nějakou peněžní sumu za slepice, vejce, sůl a pálenku. Když již Jan Bažant nemohl kvůli svému zdraví dále hospodařit na statku, roku 1699 ho tedy předal svému synu Janu za finanční obnos 80 kop grošů míšeňských. Jan Bažant mladší získal spolu s živností i několik nezbytných přídavek a zavázal se poskytovat svému otci až do jeho smrti výměnek v podobě krávy, žita, několika záhonů, části louky a samozřejmě patřičné zaopatření v podobě stravy a střechy nad hlavou.

Bohužel ani Jan zde moc dlouho nehospodařil, neboť záhy roku 1705 umřel a po několika měsících se k pozůstalé vdově Dorotě a jejím dvěma dětem přiženil jistý Václav Kořátko. V průběhu let, během nichž žádný hospodář nestihl řádně splatit svůj grunt, se zde nastřádalo několik dluhů sahajících až k Jiřímu Krčmářovi, které se tomuto novému vlastníkovi konečně podařily k datu 5. května 1731 splatit. Nezaplacené živnosti si však moc dlouho neužil, neboť ji ještě v témže roce prodal svému synovi Václavovi za 156 zlatých, který ji měl v držení až do začátku 60. let 18. století.

---

²²⁷ Bohužel se jeho jméno neuvádělo ve Vartemberském urbáři, byť tam časově spadalo.

²²⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 113r.

²²⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 277v.

Tab. 38: Třetí grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 3				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Jan Pekelský	125	–	1613
–	<i>Pekelský</i>	–	–	–
před r. 1687	Matěj Krčmář	36	–	zapláceno
1694	Jan Krčmář	90	vdova Matěje Krčmáře	1718
3. 12. 1717	Kristián Dofrichter	330	Jan Krčmář	1733 nedoplaceno
13. 3. 1734	Karel Richtr	250	Kristián Dofrichter	1742

U gruntu s označením číslo tři jsem konečně našla i jeho vlastníka z roku 1608, tedy z *Vartemborského urbáře*, jímž byl Jan Pekelský ženatý s Magdalenou Přenosilovou, který měl za 125 kop grošů míšeňských „*dědiny i s poustkou přikoupenou jeden lán*“²³⁰ a z celé vesnice odváděl největší roční úrok činící 40 grošů na sv. Jiří a sv. Havla, 4 slepice, 40 vajec a k tomu ještě 8 dní robotoval. Bohužel jak je viditelné z výše přiložené tabulky, rod Pekelský utrpěl během probíhající války určité škody, neboť byl jejich grunt k roku 1654 evidovaný již jako „*stavení rozbořený a pustý*.“²³¹ Není teda zcela jasné, co se s původními majiteli stalo, protože další zápis z pozemkových knih hovořil o tom, že až někdy před rokem 1687 koupil a zaplatil tuto živnost Matěj Krčmář za sumu 36 kop grošů míšeňských.

Z pomocného pramene jsem získala informace, že k roku 1687 za držbu svého gruntu poskytoval vrchnosti peněžní plat ve výši 33 krejcarů 2 denáry, opět k svatojiřskému a svatohavelskému termínu a dále určitý finanční obnos za 4 slepice, 40 vajec, sůl a pálenku. Když Matěj v roce 1689 zemřel, hospodařila zde nějaký čas vdova Anna, dokud nebyl jejich syn Jan způsobilý k samostatnému převzetí rodinné usedlosti. Toto převedení majetku z otce na syna se tedy uskutečnilo na Svatého Bartoloměje roku 1694. Jan Krčmář dostal k živnosti i pár koní, podželezný vůz, pluh, brány a jiné hospodářské potřeby, které se zde vynacházely a na oplátku přislíbil své matce Anně doživotní výměnek. Roku 1701 dokonce od svého majetku odprodal kus půdy Janovi Dostrašilovi v ceně 8 kop grošů míšeňských. Jan Krčmář tento grunt zveleboval přes 30 let a poté ho již jako zaplácený prodal za velmi vysokou cenu

²³⁰ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemborský urbář.

²³¹ CHALUPA, A. – ČECHURA, J. – RYANTOVÁ, M.: Berní rula 8–9, s. 286.

330 zlatých Kristiánovi Dofrichterovi. Tato transakce proběhla na konci roku 1717 s položením závdavku ve výši 80 zlatých na „*rozličné dluhy rychtáři*“.²³²

Posledním majitelem v rámci mého zkoumaného období se stal Karel Richter, který koupil zdejší živnost, ležící vedle Jana Pelecha a Jana Lebedy, po nebožtíkovi Kristiánovi v březnu roku 1734 za 250 zlatých. Přičemž ji získal s povolením kanceláře pro sebe, svou manželku a budoucí dědice a s nutností poskytnutí výměnku ještě pro žijícího Jana Krčmáře v tom rozsahu, jakém byl stanoven při předcházejícím prodeji. Karel Richter držel živnost po 27 let a poté ji prodal na začátku 60. let století osmnáctého svému synu Janu Richtrovi.

Tab. 39: Čtvrtý grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 4				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1654	<i>Blažkovský</i>	–	–	–
–	Jiří Pelech	23	–	zapláceno
1678	Václav Pelech	55	otec Jiří Pelech	1692 nedoplaceno
9. 4. 1696	Václav Bažant	70	vdova Václava Pelecha	1709
13. 1. 1733	Jan Pelech	200	Václav Bažant	1738
27. 3. 1738	Kašpar Moler	208,2	Jan Pelech	1757

V pořadí čtvrtý žďárský grunt byl zároveň druhým gruntem, o němž se objevily první zmínky až od roku 1654. Jeho původní majitelé byli zřejmě poškozeni třicetiletou válkou, neboť tento pustý grunt o velikosti 21 strychů koupil po uklidnění dobových událostí až někdy v 60. nebo 70. letech 18. století Jiří Pelech. Svoji zaplacenou živnost poté předal v roce 1678 s drobnými základními přídávky svému synu Václavovi za již 55 kop grošů míšeňských. Ten stejně jako všichni ostatní sedláci odváděl vrchnosti určitý peněžní obnos dvakrát ročně v termínech na sv. Jiří a sv. Havla, konkrétně to bylo ve výši 1 zlatý 4 denáry a další peněžité částky za slepice, vejce, sůl a pálenku. Bohužel po několika letech zemřel a zanechal po sobě kromě nedopracovaného gruntu i svojí manželku s pěti dětmi Jiříkem, Václavem, Kateřinou, Janem a Magdalénou.

Vdova Magdaléna nezůstala dlouho sama, neboť se k ní brzy přičlenil Václav Bažant, který se tak stal dočasným majitelem tohoto gruntu. Píšu dočasným, protože ještě za svého života „*poručil jest Václav Bažant za jeho života tuto svou živnost Janovi*

²³² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 288v.

*Pelechovi [...]*²³³, evidentně tak chtěl, aby majetek po nebožtíku Václavovi zůstal v rodině. A aby se předešlo sourozeneckým hádkám, zmínil se ve své, moderním slovem řečeno závěti, že ačkoli grunt připadne Janovi, mají se všichni dědicové mezi sebou přátelsky vyrovnat.²³⁴ Myslel tedy na vše. Jan Pelech se rodinného majetku ujal v roce 1733, avšak o pět let později ho z neznámých důvodů prodal Kašparovi Molerovi a odešel se svojí manželkou na výměnek. Kašpar tedy koupil tento grunt s povolením od milostivé vrchnosti a kromě každoročních vejrunků splácel i pozůstalé dluhy po rodině Pelechových.

Tab. 40: Pátý grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 5				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Jan Jožů	100	–	zapláceno
1636	Daniel Synč	52	vdova Jana Jožů	–
2. 4. 1638	Jan Pelech	133	Daniel Synč	1644 nedoplaceno
–	Mikuláš Richtr	75	–	1669 nedoplaceno
8. 2. 1669	Jiří Pelech	75	Mikuláš Richtr	1690 nedoplaceno
28. 2. 1691	Daniel Pelech	75	otec Jiří Pelech	1715
25. 7. 1723	Jan Pelech	134	vdova Daniela Pelecha	1740
24. 4. 1741	Jan Kryštof Ullman	158	Jan Pelech	1748 nedoplaceno
9. 2. 1748	Jan Sýkora	244	Jan Kryštof Ullman	1757 nedoplaceno

Počáteční historii tohoto gruntu číslo 5 se mi podařilo dohledat k *Vartemborskému urbáři*, v němž byl jako hospodář vedený Jan Jožů mající „*dědiny i s poustkou přikoupenou tři čtvrti*“²³⁵, který odváděl ročně svatojiřského a svatohavelského úroku po 36 groších, dále v naturálních dávkách 4 slepice, 20 vajec a devět dní robotoval. Je pozoruhodné, že ačkoli se nejednalo o největší usedlost, tím byl grunt číslo 3, přesto zde bylo nejvíce dní robot z celé vesnice.

Jako dalším hospodářem se po smrti Jana stal Daniel Synč, písař²³⁶ panství Rohozeckého, který získal tuto živnost s povolením od samotné hraběnky za cenu 52 kop grošů míšeňských. V pořadí třetím majitelem, který byl již evidovaný i v *Berní rule* se stal Jan Pelech. V té době měla živnost 21 strychů rolí půdy a chovaly se zde 2 potahy a 4 krávy. Bohužel co se stalo dále, není známo, neboť další záznam uváděl,

²³³ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–177, fol. 259r.

²³⁴ Tamtéž, fol. 259r.

²³⁵ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemborský urbář.

²³⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 125v.

že někdy po polovině 17. století získal do vlastnictví grunt Mikuláš Richtr za 75 kop grošů míšeňských, který ho za stejnou finanční částku, avšak ještě nesplacený, prodal v únoru 1669 Jiřímu Pelechovi. Tento nový majitel odváděl dle *Desfourského urbáře* pravidelných úroků ve výši 1 zlatý 24 krejcarů a dále peníze za 4 slepice, kuřata, vejce, sůl a pálenku. Od samotné živnosti v rámci výpomoci s placením berní odprodal kus pole Jiřímu Dostrašilovi a zároveň na svém pozemku trpěl i chalupníka Jiřího Fattru. Vzhledem k tomu, že pro svůj vysoký věk nemohl již dále pracovat a hospodařit, rozhodl se nezaplacenou živnost prodat v roce 1691 svému synu a odejít na výměnek. Syn Daniel se jevil jako dobrý hospodář, neboť během svého působení coby pán domu zvýšil rodinný majetek a celkově tuto selskou usedlost zvelebil. Ze zápisů v pozemkové knize se také můžeme dočíst, že „*milostivá vrchnost od té živnosti koupila kousek louky a pole k novému mlýnu [...]*“²³⁷, za něž Daniel získal rovných 20 kop grošů míšeňských.

Další zápis ohledně budoucnosti gruntu hovořil velice jasně: „*Léta 1723 dne 25. července, tak jakož sejíce z tohoto světa prostředkem smrti časné Daniel Pelech, vdova pak po něm pozůstalá nemohla děle hospodařit, jest tuto živnost Janovi synu svému dle dobrovolné smlouvy prodala za sumu trhovou 134 zlatých.*“²³⁸ Hospodář zemřel již v roce 1715, tedy po 8 let zde sama hospodařila jeho manželka, zřejmě z důvodu nezletilosti svých dětí a poté, když to bylo možné, ji jednomu z nich postoupila. Jan měl ještě bratra Václava a sestry Annu a Magdalénu, kterým měl mimo vyplacení dědického podílu vychovat jednu krávu. V roce 1741 došlo s povolením vrchnosti a kanceláře hejtmanské k dalšímu prodeji této živnosti. Novým majitelem se stal Jan Kryštof Ullman. Ten zde hospodařil po 7 let a poté ji nesplacenou, avšak s jistým finančním navýšením převedl před polovinou 18. století na Jana Sýkoru.

Tab. 41: Šestý grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 6				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
před r. 1608	Mikuláš Kolbaba	150	–	zapláceno
2. 5. 1636	Matěj Doležal	50	Mikuláš Kolbaba	1638 nedoplaceno
–	<i>Kolbakovský</i>	–	–	–
před r. 1687	Mikuláš Richtr	–	–	–
24. 6. 1694	Václav Richtr	80	otec Mikuláš Richtr	1704
18. 1. 1735	Jan Richtr	100	vdova Václava Richtra	1746

²³⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 303v.

²³⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–177, fol. 269r.

Předposlední grunt měl opět vysledovatelnou historii až k roku 1608, tedy k hospodaření jistého Mikuláše Kolbaby, který kromě peněžního platu ve výši 26 grošů ve dvou určených termínech odváděl navíc každoročně v naturáliích i 2 slepice, 20 vajec a nadále byl povinován šesti denní robotou. Po minimálně 28 letech hospodaření předal grunt po prošacování svému zeti Matějovi Doležalovi, který si vzal za manželku jeho dceru Annu. Ovšem jak je patrné z tabulky, toto osazenstvo zřejmě nepřečkalo třicetiletou válku, neboť původně Kolbakovský grunt s 20 strychy půdy se jako další čtyři živnosti v obci Žďárek stal v průběhu 50. let 17. století pustým.

Další zápisy se vztahovaly až k roku 1687, v nichž bylo uvedeno, že zde někdy před tímto rokem začala hospodařit rodina Richtrů. Konkrétně to byl Mikuláš Richtr vedený v *Desfourském urbáři* jako poplatník 46 krejcarů 4 denárů v termínech na sv. Havla a sv. Jiří, který ho v roce 1694 prodal svému synovi Václavovi za 80 kop grošů míšeňských a odebral se na výměnek. Václav za své 41leté hospodaření grunt zaplatil a po jeho smrti ho pozůstalá manželka se všim příslušenstvím postoupila jejich synu za 100 zlatých, který zde setrval coby pán domu až do 70. let 18. století.

Tab. 42: Sedmý grunt ve vesnici Žďárek

Grunt č. 7				
Datum zápisu:	Hospodář:	Cena:	Od koho:	Splacení:
1611	Tomáš Dostrašil	80	–	1630
2. 7. 1636	Václav Dostrašil	50	vdova Tomáše Dostrašila	1644 nedoplateno
–	Jiří Richtr	75	Václav Dostrašil	zaplateno
8. 2. 1669	Mikuláš Richtr	110	otec Jiří Richtr	1714 nedoplateno
28. 2. 1714	Jiří Nejedlý	180	Mikuláš Richtr	1716 nedoplateno
11. 3. 1717	Jan Ulrich	460	Jiří Nejedlý	1719 nedoplateno
5. 4. 1720	Šimon Čerovyk	211	Jan Ulrich	1731 nedoplateno
13. 3. 1722	Jan Ulrich	211	Šimon Čerovyk	1742 nedoplateno
28. 2. 1742	Josef Kaust	300	Jan Ulrich	1747 nedoplateno
16. 10. 1748	Karel Richtr	353,18	Josef Kaust	1760

Poslední žďárský grunt začínal svou historii rokem 1611. Jeho vlastníkem byl v té době dle pozemkové knihy Tomáš Dostrašil. Po jeho smrti prodala vdova Kateřina tuto živnost svému synu Václavu za 50 kop grošů míšeňských, který ji neznámo kdy postoupil Jiřímu Richtrovi. Ten měl v době vydání *Berní ruly* největší živnost z vesnice. Čítala 34 strychů a chovalo se zde 11 kusů dobytka. Tato velikost byla pravděpodobně zapříčiněna tím, že mimo gruntu od svého otce vlastnil ještě jednu pustou živnost po Janu Blažkovi za 13 kop grošů míšeňských. Vše řádně zaplatil

a „v letech 1669 dne 8. února prodal tyto oba grunty smlouvou a trhem dobrovolným se vším k tomu od starodávna příslušenstvím tak jak jest je sám v užívání měl, Mikulášovi Richtrovi synu svému za sumu 110 kgm.“²³⁹ Mikuláš Richtr mimo jiné postoupil i kus role pro vystavění chalupy rodině Vackovým, z čehož se mu zavázali každoročně přidávat na daně. Jako majitel vydržel na této usedlosti dlouhých 45 let, po jeho odchodu však nastala éra častého střídání nových vlastníků.

V roce 1714 koupil tuto usedlost Jiřík Nejedlý, který ale brzy poté „z tohoto bídného světa odešel“²⁴⁰ a k jeho ovdovělé manželce se přiznal Jan Ulrich. Bohužel ani on zde moc dlouho nebyl, neboť po třech letech vše opět z důvodu nemoci prodal Šimonu Čerovkovi a odešel s manželkou na výměnek. Po 2 letech živnost připadla jakémusi Janu Ulrichovi²⁴¹ za cenu 211 zlatých, z nichž náležely určité finanční obnosy záduší jenišovickému, starým nápadníkům, pozůstalým sirotkům a samozřejmě minulému hospodáři.

Jako dalším majitelem se stal Josef Kaust přebírající s živností i dosud nesplacené dluhy po Janu Ulrichovi. Bohužel i on brzy odešel s rodinou na výměnek, opět z důvodu nemoci. Posledním majitelem spadajícím do mého zkoumaného období se tak stal v říjnu roku 1748 Karel Richtr, který tento grunt koupil pro svého stejnojmenného syna Karla.

3.3 CHALUPNÍCI

Následující kapitola je věnovaná méně hierarchicky významné, avšak daleko početnější skupině poddanského obyvatelstva označeného jako chalupníci a tvořícího významnou složku majetkových transakcí v rámci výzkumu raně novověkých pozemkových knih Jenišovické rychty pro účely mé diplomové práce. Nejdříve se zde pokusím nastínit problematiku terminologického výkladu slova chalupník a poté se budu obecně věnovat chalupnickým usedlostem v rámci každé vesnice. Tento výčet bude též doplněn o tabulky se všemi analyzovanými chalupnickými grunty.

Samotné vymezení pojmu chalupník není zcela jednoznačné, neboť předbělohorské prameny je sice chápaly jako jednu ze dvou kategorií usedlých²⁴², avšak když se v polovině 17. století přistoupilo k detailnějšímu dělení, tedy k vytvoření

---

²³⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 309r.

²⁴⁰ Tamtéž, fol. 312v.

²⁴¹ Jestli se jedná o téhož Jana Ulricha, který roku 1717 grunt koupil a pak nechal Šimonovi, není ze zápisu v pozemkových knihách zcela zřejmé.

²⁴² Do kategorie usedlých patřili sedláci a chalupníci.

i skupiny zahradníků, vznikla mezi těmito dvěma pojmy velmi tenká hranice. Tu se pokusili definovat pomocí pravidla pro berní komisi na sněmu v roce 1652, kde rozlišili kategorie usedlostí podle takzvaně jednotky osedlého. Tedy jeden osedlý rovnal se jednomu sedlákovu, zatímco chalupníci byli ti, „kteří něco rolí svých oseti mohou“²⁴³ a počítali se čtyři za jednoho osedlého a naopak u zahradníků bylo potřeba za jednoho osedlého až osm zástupců. Avšak i při tomto postupu docházelo k zaměňování a přehazování osob z jedné kategorie do druhé, neboť důležitým kritériem byla i geografická poloha, tedy místo kde jednotliví poddaní hospodařili či sama důslednost vrchnosti v evidenci jednotlivých majetků.

Pro zkoumané pozemkové knihy i ostatní vedlejší prameny, mimo *Berní rulu*, bylo typické užití slova chalupník. Je tedy zřejmé, že v nich nedocházelo k detailnějšímu rozlišování poddaných na chalupníky a zahradníky, tak jak jsme se s tím setkali v prameni z roku 1654, protože ti lidé, kteří v něm byli evidováni jako zahradníci, jsou v pozemkové knize a *Desfourském urbáři* zařazeni mezi chalupníky. Jak jsem již naznačila výše, tato skupina obyvatel patřila opravdu k nejpočetnější složce poddaných i v rámci mých čtyř zkoumaných vesnic rohozeckého panství.

Chalupníci tedy obdobně jako sedláci vlastnili určitý počet rolí, ačkoli s daleko menší výměrou polnosti, a k tomu chovali dobytek, případně vlastnili svůj potah. Jejich stavení se nacházelo buď na obecním pozemku, který si nový zájemce nejdříve koupil a poté na něm vystavěl svůj dům, nebo žil na části pozemku příslušejícímu k selskému gruntu, přičemž zde byl například za pomoc s placením berní oním sedlákem tak říkajíc trpěn. I pro ně však bylo důležité, aby se jejich majetek nedostal do cizích rukou, tedy aby v místě bydliště setrval vlastní potomek, který by eventuelně mohl v budoucnu převzít rodinnou chalupu.

Podíváme-li se blíže na počet chalupníků nacházejících se pouze v rámci vedlejších zkoumaných pramenů, tak zjistíme, že pro rok 1651 bylo dohromady evidováno 5 rodin, pro rok 1654 dvanáct²⁴⁴ rodin, dále pro rok 1687 a 1714 již 35 rodin a před polovinou 18. století dokonce až 86 rodin. Je tedy zřejmé, že tato skupina poddaných během raného novověku velmi vzkvétala, což bylo samozřejmě v důsledku sociálních a politických změn, které se udály v tomto časovém období. Navíc s pomocí pozemkových knih jsem si udělala jasnější a detailnější představu o držbě selské

---

²⁴³ PETRÁŇ, Josef: *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1964, s. 16.

²⁴⁴ Započítáni jsou i zahradníci.

chalupy, která byla obdobná jako u velkých selských gruntů, avšak s tím rozdílem, že většina transakcí provedených v rámci prodeje chalup bylo svými majiteli i řádně zapláceno. V daleko menší míře se však k chalupě dostávaly různé přídavky a nebyl ani tak běžný institut výměnku. Svoji roli v tom sehrálo nepochybně i to, že většina chalup byla postavena samotnými majiteli takřkajíc na zeleném drnu, tedy po zakoupení určitého kusu půdy, na kterém si na své náklady vystavěli obydlí. Nevýhodou však zůstávalo to, že chalupa měla na rozdíl od statku daleko větší pravděpodobnost možného zániku, neboť ne vždy se do ní investovalo dostatečné množství potřebných sil k jejímu udržování. Musíme tedy počítat s tím, že chalupa vystavěná někdy po polovině 17. století již nemusela o století později dále existovat, z tohoto důvodu jsem se tedy rozhodla pracovat jen s těmi chalupami, u kterých byla dohledána jejich existence do poloviny století osmnáctého.

Jak jsem již uvedla výše, počty chalup se v rámci sledovaného období neustále navyšovaly, dle analyzovaných údajů pro obec Jenišovice můžeme hovořit o jakýchsi 3 stavebních vlnách, z nichž první byla v 80. letech 17. století, druhá v první desetina 18. století a poslední naopak ve 40. letech téhož století, tedy zhruba po uplynutí třicetiletého cyklu. Dohromady jsem v této vesnici napočítala za zkoumané období 28 chalupnických rodin, což předčilo všechna má očekávání, z nichž jich 15 bylo postaveno přímo na obecním pozemku a pouze 6 na gruntu u třech sedláků. Je tedy patrné, že nejvíce se poddaným zamlouvala výstavba nové chalupy na zakoupeném kusu obecního pozemku, ze které již nemuseli platit žádné daně, jako tomu bylo v případě mnoha vystavěných obydlí při sedlákově gruntu. Nejstarší chalupou v Jenišovicích bylo stavení, které postavil Jakub Chlum v roce 1666 na darovaném pozemku od vrchnosti, dále chalupa Jana Bělohlávka na obecním pozemku z roku 1671 a taktéž nově vystavěné obydlí na gruntu Václava Nejedlého Jakubem Dostrašilem v roce 1676. Z tabulky²⁴⁵ je při bližším zkoumání patrné, že 3 chalupy vznikly v 80. letech 17. století pouze při jednom gruntu, tedy nejdříve si u Matěje Chlebny postavil chalupu Mikuláš Černý, poté Václav Černý a nakonec jeho syn Jan Chlebna, na jehož chalupě se vystřídal největší počet poddaných. Ačkoli vesnice Jenišovice nebyla největší v rámci Jenišovické rychty, co do počtu chalupnických stavení překonala i níže uvedené nejpočetnější Odolenovice.

---

²⁴⁵ Z důvodu velkého obsahového rozsahu je tato tabulka k nalezení v příloze.

Budování chalup v Odolenovicích probíhalo, dle vytvořené tabulky²⁴⁶, naopak nejvíce v 80. letech 17. století a poté ve 20. letech století osmnáctého, avšak nejstarší stavení zde byla již někdy od roku 1650, neboť se mi podařilo dohledat záznamy původní chalupy Jakuba Skřivánka a Václava Vrátného, kteří byli evidováni v *Berní rule*, jež ji po nějakém čase prodali nové rodině. Ve 14 případech z 28 tak došlo k vystavění chalupy na obecním pozemku a v osmi situacích opět u sedláka. I zde platilo pravidlo, že většina usedlostí byla po zakoupení brzy splacená, avšak nesetkáme se s tím, že by tu samou chalupu vlastnil po celé zkoumané období pouze jeden rod, neboť většinou dříve či později připadla do rukou cizích majitelů, jako tomu bylo v případě chalupy Jana Kováře vystavěné roku 1688 na gruntu číslo devět, kterou sice až do desátých let 18. století měli rodinní příslušníci, ale pak ji prodali rodině Richtrů.

Pro obec Paceřice byla typická výstavba chalup po celé zkoumané období, tedy od poloviny 17. století, do 30. let století následujícího. První zmínky, jak je patrné z tabulky²⁴⁷, se nám dochovaly též již od *Berní ruly*, která evidovala 2 chalupníky, konkrétně se jednalo o Václava Moravce a Václava Vávru chovajících po 1 kusu dobytka, z nichž byla u obou dohledána kontinuita předávání jejich chalupy vystavěné na obecním pozemku. Třetí nejstarší chalupou byla chalupa Mrázova vystavěná v letech 1666 taktéž na obci, kterou roku 1726 koupila rodina Richtrů. Z celkového počtu 21 paceřických chalup došlo v deseti případech k zbudování stavení na obecním pozemku a ve 2 situacích k darování od vrchnosti. Toto darování by nebylo nic neobvyklého, až na tento zajímavý případ, kdy jistý Jiří Pavlišta v roce 1701 nedostal jenom chalupu, ale i přímo kovárnu²⁴⁸, ke které si před polovinou 18. století přikoupil i kus pole. Nutno ještě podotknout, že osm chalupníků – Kryštof Richtr, Matěj Labeš, Jan Jelínek, Samuel Rekcígl, Jan Vinš, Václav Slanina, Jan Vaňátko a Jan Randak mladší si postavili svojí chalupu u šesti různých sedláků, z nichž dva byli na pozemku svého otce.

Poslední a nejmenší obec Žďárek na tom byla obdobně, jako předcházející vesnice s tím, že chalupy vznikaly kromě 90. let 17. století taktéž po celou dobu analyzovaného období, jak lze vidět v tabulce²⁴⁹. Z evidovaných 20 chalupnických stavení jich bylo 7 vystavěno na obecním pozemku a 10 na sedlákově statku, což dělalo

---

²⁴⁶ Z důvodu velkého obsahového rozsahu je tato tabulka k nalezení v příloze.

²⁴⁷ Z důvodu velkého obsahového rozsahu je tato tabulka k nalezení v příloze.

²⁴⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 234r.

²⁴⁹ Z důvodu velkého obsahového rozsahu je tato tabulka k nalezení v příloze.

největší podíl v tomto zastoupení. Je zajímavé, že ačkoli byla polovina chalup na cizím území, hlásily se pouze ke čtyřem sedlákům, tedy u Jiřího Pelecha z gruntu číslo 5 byla chalupa Kryštofa Richtra, Jiřího Dostrašila a zároveň Václava Pelecha, na selské usedlosti Mikuláše Richtra bydlel od roku 1702 jeho syn Mikuláš, dále již od roku 1686 Eliáš Hybner a od 1712 Kašpar Vacek. Třetím sedlákem, jemuž pravděpodobně přispívali na kontribuci syn Jiří Nejedlý, zeť Václav Viletálek a Jan Třešňák, byl Jiří Nejedlý z prvního žďárského gruntu.

Chalupníci v Jenišovické rychtě tvořili jednu ze dvou složek poddanského obyvatelstva, o jejichž historii se mimo pomocné prameny dovídáme i z pozemkových knih. Stejně jako velcí sedláci i oni svůj majetek, tedy chalupu mnohdy s malou výměrou zemědělské půdy k zajištění své obživy, prodávali za určitou finanční sumu dalším držitelům. Nebyli to sice tak často jejich děti či rodinní příbuzní jako právě cizí osoby, kdo po nich nastoupil, avšak to neznamenalo, že by tyto majetkové transakce hrály v minulosti našich předků podřadnou roli. Ba právě naopak, mnozí z původních chalupníků se vypracovali, ať už vlastní pílí či přiznáním se k pozůstalé vdově ve velmi šikovné sedláky, bez kterých by byl svět smutnější. Nesmíme zapomenout ani na tu eventualitu, že chalupnický život často vedly ty ostatní ze sedlákových dětí, které již neměly nárok na otcův majetek. Pro vesnice zkoumané rychty bylo na základě analýzy pozemkových knih zjištěno dohromady na 95 chalupnických stavení, z nichž nejstarší pocházely z roku 1650 a nejmladší z období poloviny 18. století. Z tohoto získaného čísla jich 46 majitelů vystavělo na původním obecním pozemku a 32 vzniklo na pozemku přináležejícím k nějakému místnímu sedlákovi. Není se tedy čemu divit, že byl u hospodáře na selském gruntě evidován i větší počet chalup než jedna, neboť tito poddaní mu svým ročním přispíváním mnohdy ulehčili od placení berní a jiných poplatků.

3.4 ZÁVĚR

Kapitola nazvaná poddanské usedlosti se věnovala raně novověkým selským a chalupnickým gruntům v rámci Jenišovické rychty spadající do rohozeckého panství. Nastínila jsem zde obecnou charakteristiku vymezených pojmů, tedy co se skrývá pod označením sedlák a chalupník, dále se věnovala problematice použitých pramenů a práce s nimi, zhodnotila výsledky výzkumu a vše ilustrovala na několika doplňujících tabulkách.

Protože cílem mé diplomové práce byl výzkum majetkových a hospodářských poměrů poddaného obyvatelstva, zaměřila jsem se podrobněji právě na selské grunty, které mi pomohly lépe proniknout do světa obyčejných lidí, neboť o sobě prozradily více informací a mohla jsem využít daleko více pramenů k vysledování historie jejich majitelů, než nabízely chalupnické usedlosti. Z tohoto důvodu jsem od sebe oddělila jednotlivé grunty ve všech zkoumaných vesnicích a ke každému připojila několik řádků textu zabývajícího se oním jedinečným vývojem vlastní živnosti doplněným o různé zajímavé informace, které se nacházely v pozemkových knihách. Z analýzy pramenů jsem tedy dospěla k výsledku, že ve vesnici Jenišovice bylo 10 selských gruntů, v Odolenovicích 13 usedlostí, v Paceřicích 12 hospodářství a v nejmenší vesnici Žďárek pouze 7 selských gruntů. Každé hospodářství bylo svým způsobem unikátní a ovlivňovalo běžný chod na vesnici. Někdy držel jednu nemovitost po celou dobu jeden rod, jindy docházelo k častému střídání hospodářů v důsledku předčasného úmrtí či možnosti odchodu na výhodný výměnek, občas byla živnost rozdělena a každou její část obhospodařoval jiný muž, v častých případech byl též od gruntu odprodán kus pole za účelem zisku hotových peněz, nebo pro potřeby vyplacení dědických podílů. Samotná koupě nemovitosti se zpravidla neobešla bez zadlužení kupujícího, které se táhlo i po řadu generací, neboť vliv na splácení měly jak sociální podmínky, tak i dějinný vývoj. Osudy každého sedláka jsou tedy velice provázány s místem, kde po celý život žil. Stejně tak to však platilo i u chalupníků, kteří svou přítomností doplňovali onen tradiční obraz poddanského obyvatelstva na vesnici.

4 HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ POMĚRY

4.1 ZPŮSOB ZÍSKÁNÍ USEDLOSTI

Nejprve je nutné zmínit, že v raném novověku existovaly 2 typy poddanských usedlostí, z nichž prvním byl typ nezakoupených nemovitostí, který také nejprve převažoval. Jednalo se o to, že jejich vlastníkem byla vrchnost a sama i rozhodovala o případné změně uživatele gruntu, pokud stávající obyvatel řádně neplnil poddanské dávky. Tedy „*vlastníci nezakoupených nemovitostí představovali dočasné uživatele, kteří nemohli volně disponovat majetkem, svého vlastnictví zpravidla pozbývali v okamžiku úmrtí hospodáře.*“²⁵⁰ Druhým typem byly zakoupené usedlosti, které byly majetkem samotného hospodáře, přičemž tento způsob vlastnických poměrů byl již stvrzován zápisem do pozemkových knih, díky čemu se garantovala jakási nezcizitelnost poddanského majetku. Lze tedy říci, že držitel nezakoupené nemovitosti byl jen v nájemním poměru, zatímco „*u zakoupené nemovitosti měl garantované trvalé vlastnictví majetku pro sebe i své budoucí nástupce.*“²⁵¹ Toto „*posilování vlastnického práva k nemovitostem se stalo nástrojem k zvýšení stability usedlé vrstvy vesnického obyvatelstva a k větší efektivitě hospodaření poddaných, kteří pracovali na vlastním.*“²⁵² V této kapitole tedy bude řeč o způsobech získání zakoupených nemovitostí novým majitelem, z nichž byl nejběžnější typ převod usedlosti z otce na syna.

Změna majitele živnosti mohla nastat v několika různých případech, zpravidla k tomu však docházelo buď na základě dědického podílu, novým sňatkem, nařízením vrchnosti, výstavbou nebo koupí cizí osobou a stejně jako mnoho jiných věcí byla i ona ovlivňována několika rozličnými faktory. Byly jím například vnější podmínky, vrchnost, stav hospodářství, sociální a hospodářské poměry, zdravotní stav současného hospodáře a rodinné události. Taktéž „*rozhodnutí, zda a kdy dojde k dědickému vypořádání, záviselo i na kulturních tradicích či ekonomických podmínkách a ovlivňovalo osudy jednotlivých rodinných příslušníků.*“²⁵³ K prodeji živnosti tedy zpravidla docházelo, když již původní majitel nebyl schopný plnit všechny pracovní povinnosti, jež si žádalo spravování statku, nebo předčasně zemřel. Pokud nebyl v tomto případě stanoven vhodný nástupce z rodiny, ať už to byl syn či jiný rodinný

²⁵⁰ GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 277.

²⁵¹ Tamtéž, s. 277.

²⁵² GRULICH, J. – SKOŘEPOVÁ, M.: Rodinná kontinuita a venkovské hospodářství, s. 61.

²⁵³ VELKOVÁ, Alice: *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*, 1. vyd. Praha, Historický ústav 2009, s. 149.

příslušník, přebrala onu nemovitost na základě kupní smlouvy cizí osoba. Získání usedlosti bylo také podmíněno částečným vyplacením původního majitele či pozůstalých osob.

Nejčastější výměnou hospodáře byl tedy převod usedlosti od žijících rodičů na dítě v případě toho, kdy již otec neměl dostatek sil k dalšímu hospodaření. V tomto ohledu tedy jeho syn získal rodinný majetek a své další sourozence, pokud nějaké měl, musel vyplatit prostřednictvím podílů, které zahrnovaly jak finanční obnos, tak mnohdy i různé kusy dobytka, nárok na svatbu, věno apod. Toto bylo uplatňováno skrze systém rovných dílů, v němž dostaly stejný podíl všechny děti bez ohledu na pohlaví, případně byla mezi ně zahrnuta i sama vdova. Samotné předání usedlosti synovi bylo velkým sociálním momentem, neboť syn získával samostatné postavení, zatímco otec odcházel na výměnek, kde se stal z velké části závislým na novém hospodáři. Dokonce pozbyl i různých práv: „*Jeho rada i hlas v záležitostech obecních ztrácejí dřívější váhy, on stává se zbytečným a bývá mladým pokolením přezírán.*“²⁵⁴ Avšak ne vždy znamenal odchod na výměnek zhoršení postavení, jak rozvádím v jiné kapitole, ale mohl s tím být spjatý ten důvod, proč se živnost předávala zrovna nejmladšímu dědici, díky čemuž si sedlák zajistil delší hospodaření, aniž by čelil tlaku od nejstaršího syna. Obdobným převodem byl i převod usedlosti na syna, který se uplatňoval až po otcově smrti, a to buď na základě poslední vůle, nebo prošacováním²⁵⁵ živnosti představiteli obce, kteří stanovili výši její hodnoty a poté mohla být prodána některému dědici. Vzhledem k tomu, že v průběhu 18. století si hospodáři velmi zakládali na své nemovitosti a snažili se jí různým způsobem vylepšit a rozmnožit tak rodinný majetek, přeci jenom si se svojí usedlostí spojovali svůj dosavadní život, bylo zřejmé, že nejběžnějším typem změny hospodáře je převod na některé z dětí.²⁵⁶ Tito dědici v podobě dětí odstupujících hospodářů tak měli velmi snadnou cestu k získání usedlosti a hospodáři se zpravidla stávali nedlouho po své dospělosti.

Další možností převodu usedlosti bylo v rámci širší rodiny například na švagra, bratra, zete apod. Jednalo se tak v případech, kdy původní dědic neměl zájem o hospodaření, či pro ně neměl vlohy, a tak usedlost přepustil svému bratrovi nebo také pokud dosavadní majitel neměl mužského nástupce a čekal, až se některá z jeho dcer provdá, aby mohl odkázat rodinný majetek novému zeti. Avšak ať už došlo k jakékoli

---

²⁵⁴ HORÁČEK, Cyril: *Výminek. Úvaha agrárně politická*, 1. vyd. Praha, Rozhledy a Všeherd 1900, s. 49.

²⁵⁵ Neboli ohodnocena.

²⁵⁶ VELKOVÁ, A.: *Krutá vrchnost, ubozí poddaní*, s. 149–150.

z těchto situací, pořád byla živnost v rukách jednoho rodu, což bylo to podstatné, co si každý nově nastupující hospodář přál.

Dalším způsobem, bylo předání usedlosti nepřibuzné osobě. Dělo se tak převážně během hospodářského úpadku v rámci třicetileté války a po ní, kdy byl nedostatek obyvatelstva a řada poddanských hospodářství poškozena.²⁵⁷ Mnohdy tedy na gruntu skončilo hospodaření jedné rodiny, a protože odstupující hospodář neměl žádného potomka, ani nenalezl nikoho vhodného z rodiny, kdo by mohl převzít usedlost, tudíž nezbývalo nic jiného, než živnost prodat cizí osobě či ji nepřibuznou osobou nově osadit. V takovém případě se prodávající snažil sebe a manželku co nejlépe zabezpečit prostřednictvím výměnku, neboť si nikdy nemohl být jistý, jak to s usedlostí bude nadále vypadat. Tito noví majitelé však na rozdíl od dědicích dětí měli daleko vyšší věk²⁵⁸, než se stali hospodáři, neboť nejdříve museli nashromáždit potřebný kapitál k onomu zakoupení vlastního majetku. Méně častým jevem bylo dosazení nového hospodáře z nařízení vrchnosti, když byl původní majitel z různých důvodů nezpůsobilý k dalšímu vedení živnosti.

Častým jevem byl též zisk majetku na základě přiznání se k vdově po nebožtíkovi hospodáři. Tento výhodný sňatek představoval snadnější cestu, jak si dopomoci k cizí usedlosti, neboť *„uspořit peníze na zakoupení usedlosti bylo vzhledem k výši podružných nebo čeledních příjmů i způsobu vyplácení dědických podílů dlouhodobou záležitostí.“*²⁵⁹ Nový manžel zároveň přebíral veškeré staré dluhy a též se zavázal postarat i o děti, které po předchozím sedlákovi zbyly. Občas hospodařila po nějaký čas jakožto prozatímní hospodář i sama vdova, dokud se neprovdala nebo nedospěl řádný dědic, avšak takový to stav samostatného hospodaření ženy byl velmi nežádoucí, neboť se věřilo, že žena není tak schopná jako muž, a že to ohrozí samotný chod usedlosti.²⁶⁰

Ke střídání hospodářů docházelo i pomocí takzvané *„frajmarku“*²⁶¹. Tento termín označuje jakousi obměnu dvou majitelů, kteří si se vším všudy vzájemně vyměnili své živnosti. Oproti běžnému prodeji však tento způsob získání usedlosti lépe zajišťoval bezprostřední kontinuitu hospodaření, protože zde nevznikl mezičas obvyklý při běžném prodeji. Povětšinou docházelo ke směně usedlostí přibližně stejné hodnoty

²⁵⁷ GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 303.

²⁵⁸ VELKOVÁ, A.: Krutá vrchnost, ubozí poddaní, s. 148.

²⁵⁹ GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 280.

²⁶⁰ VELKOVÁ, A.: Krutá vrchnost, ubozí poddaní, s. 247.

²⁶¹ Používá se též označení směna, prohandlování apod. Viz PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 350.

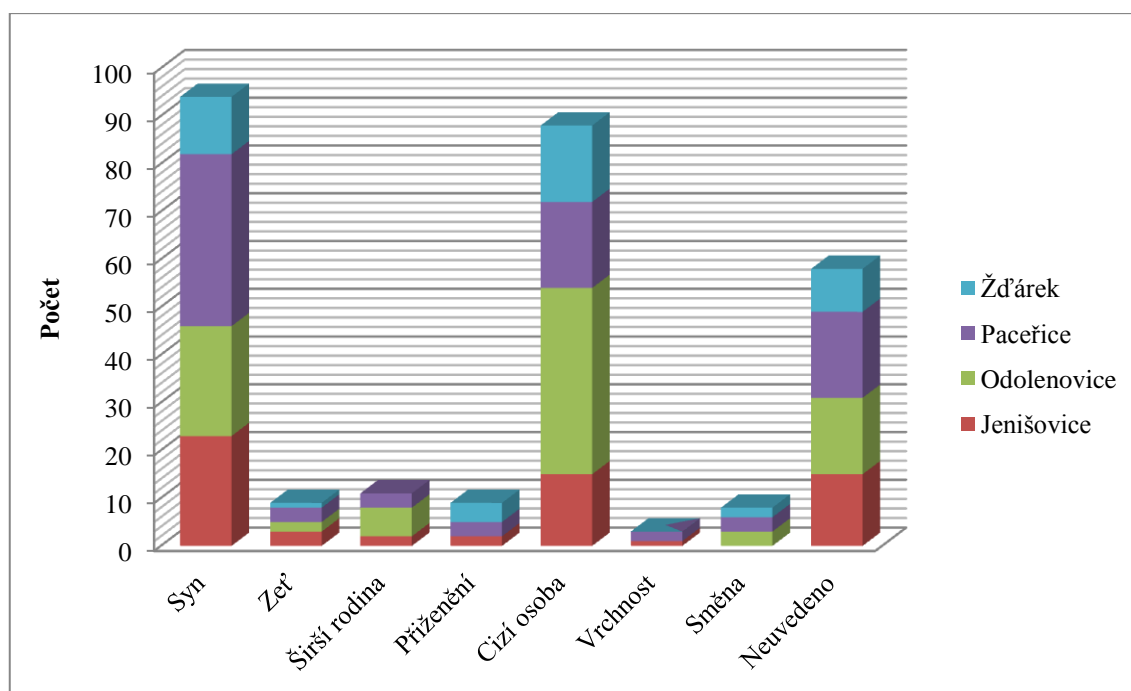
s tím, že vzniklé drobné rozdíly se dorovnávaly přidáním různých předmětů. Pokud se cena usedlosti od druhé velmi odlišovala, musel být tento rozdíl doplacen příslušným finančním obnosem či prostřednictvím obilí, dobytka apod. Důležité je zmínit, že při takovémto prohandlování statku za statek se přebíraly i dlužní závazky protistrany.²⁶² Tedy dluhy, které měl první hospodář, po něm musel přebrat nový majitel.

A samozřejmě v neposlední řadě mohl člověk získat usedlost tak, že si ji sám postavil. Tento způsob byl častý převážně pro chalupnická stavení a dělo se to tím způsobem, že si budoucí chalupník koupil kus pole od obce, na kterém si vystavěl svůj domek nebo se dohodl se sedlákem a chalupu si vystavěl na jeho pozemku, přičemž ale přináležela k sedlákovu gruntu a zpravidla mu tak musel přispívat na berně.

Pro Jenišovickou rychtu, jak je patrné z níže přiloženého grafu, vyplývá, že mezi nejčastější způsob získání selské usedlosti patřil tradiční převod z otce na syna, který proběhl celkem v 94 případech. Nejvíce k tomu docházelo ve vesnici Paceřice, a naopak nejméně v Odolenovicích. Druhým obvyklým převodem byl prodej selského gruntu cizí osobě, tedy takové, která neměla s původní rodinou nic společného. To se dělo nejčastěji v Odolenovicích, kde k tomu došlo ve 39 případech a nejméně v Paceřicích. Na pomyslném třetím stupni se s počtem 11 transakcí umístil převod usedlosti do rukou širšího okruhu rodiny, tedy na bratra, švagra, atd. Přičemž ještě v devíti případech byla nemovitost prodána manželovi hospodářovy dcery. Další způsob nabytí nového majetku zvolilo 9 mužů, kteří již neměli nárok na dědictví po svém otci, a tak pro ně přiřazení k pozůstalé vdově skýtalo tu nejjednodušší variantu, jak si něco zajistit. V nemálo případech došlo i k směně usedlosti a jako nejvzácnější se jevila ta alternativa, kdy musela do chodu hospodářství zasáhnout sama vrchnost a dosadit na ní nového majitele. K tomuto však došlo pouze ve 3 případech, a to jen ve vesnicích Jenišovice a Paceřice.

---

²⁶² PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 351.

Graf 1: Způsob získání selských usedlostí²⁶³

Způsob získání usedlosti stvrzující zápisem do pozemkových knih nelze sledovat odděleně od historického vývoje, ale naopak je nutné ho konfrontovat s hospodářskou situací v zemi a tedy i populačními a sociálními poměry na venkově. Vývoj vlastnických poměrů totiž odrážel charakter recipročních vazeb mezi odstupujícím a novým majitelem usedlosti, kdy zvláště po třicetileté válce hojně docházelo k obydlování opuštěných nemovitostí, do kterých povětšinou přišly nepříbuzné osoby, jež tak získaly různé dočasné úlevy od plnění poddanských dávek. Naproti tomu od 18. století, kdy docházelo k jakési postupné stabilizaci poměrů,²⁶⁴ se usedlost častěji převáděla ve prospěch vlastních rodinných příslušníků, zejména synů. Jak jsem již uvedla výše, i tyto převody byly ovlivňovány různými faktory, avšak nejčastějším byl ten, kdy již původní hospodář neměl nadále dostatek sil k obstarávání svého gruntu. V takovém to případě prodal zpravidla živnost svému synovi a sám odešel na výměnek. Z výzkumů pro Jenišovickou rychtu vyplynulo, že k takovému kroku se uchýlilo celkem 94 selských hospodářů, nejvíce z vesnice Paceřice. Na druhém místě byl převod 88 usedlostí do rukou cizí osoby, v jedenácti případech se gruntu ujal někdo z širší hospodářovy rodiny, devětkrát ji získal hospodářův zeť, taktéž v 9 případech došlo k přiznání k vdově, 8 domácností bylo směněno a konečně ve 3 případech zasáhla vrchnost. Z procentuálního výsledku pro každou jednotlivou vesnici vyplývá,

²⁶³ Tento graf byl vytvořen na základě údajů získaných z osmi zkoumaných pozemkových knih Jenišovické rychty.

²⁶⁴ DOKOUPIL, L.: Přirozená měna obyvatelstva, s. 84–96.

že v Jenišovicích a Paceřicích převládal tradiční způsob převodu usedlosti, kdežto v Odolenovicích a Žďárku dávali přednost cizím osobám.

4.2 SPLÁCENÍ USEDLOSTI

Držba nemovitosti a její následný prodej, tak jako v dnešní době, i dříve skýtaly určité základní specifikace, bez kterých by ona majetková transakce nemohla být uskutečněna. Svojí roli na tom sehrál i fakt, kdo se stal oním kupujícím, neboť se od toho mnohdy odrážela samotná výše peněžité částky za usedlost. Každopádně se musel leckterý nový majitel potýkat i s různým finančním zatížením, jež bylo ještě z dob minulých patrné na řadě selských živností. Ale ať už to bylo tak či onak, každá změna vlastníka s sebou přinášela světlé i tmavé chvílky, bez kterých by byl jejich život o poznání chudší. Tato kapitola se proto bude věnovat problematice splácení zakoupených selských usedlostí mezi lety 1600 až 1750, které čelili všichni noví majitelé svých nemovitostí, tedy od položení prvotního závdavku až po roční splácení jednotlivých částek.

Při prodeji poddanské nemovitosti bylo nutno alespoň částečně vyplatit původního majitele či pozůstalé osoby, které se na živnosti nacházely. Přičemž tato výše jednotlivých splátek byla stanovena a vypočítána na základě hodnoty onoho nemovitého majetku, kterou zpravidla spolu s výší závdavku určovaly nestranné osoby, jako byli rychtář a konšelé. Tedy obecně se udává, že samotná cena usedlosti se buď stanovila prošacováním gruntu, nebo byla ujednána v závislosti na stavu hospodářství, příbuznosti a dřívější ceně. Tedy zpravidla pokud nový majitel moc dobře nehospořoval, cena byla nižší, než za co ji kupoval, nebo naopak pokud se více zvelebila, hodnota nemovitosti tím pádem o něco více vzrostla.²⁶⁵ Po analýze majetkových převodů z mnou zkoumaných pozemkových knih pro Jenišovickou rychtu s tímto zobecňujícím závěrem lze souhlasit, avšak cena usedlostí byla v rámci zkoumaného časového rozpětí velmi kolísavá. Nejmarkantnější nárůst hodnoty nemovitosti jsem zaznamenala právě díky onomu ohodnocení ze strany vrchnosti, což se dle jmenovitého uvedení v pramenech týkalo nejméně 24 živností.

Samotné splácení nemovitosti probíhalo zároveň s plněním dalších poddanských povinností, mezi které patřily různé roční úroky, roboty a jiné dávky. Obecně však lze říci, že ono uspokojování peněžitých pohledávek odstupujících hospodářů

---

²⁶⁵ CHOCHOLÁČ, B.: Selské peníze, s. 75.

nárokujících si zaplacení dědických podílů silně zatěžovalo po delší časový úsek mnoho venkovských živností. Nutno dodat, že mnohdy nešlo jen o platby z aktuálního převodu majetku, ale na usedlost byly vázané i dluhy po předchozím majiteli, které tak nový hospodář musel převzít. Při takovém zadlužení majetku se nejdříve měly uhradit finanční pohledávky věřitelům a až poté vyplatit jednotlivé dědické podíly.²⁶⁶ Peníze za koupi nemovitosti byly tedy placeny původnímu hospodáři, dědicům, ale mimo jiné i vrchnosti a instituci záduší. Záduší neboli jakési movité a nemovité jmění kostela tedy používalo tyto peníze „*k nákupům věřitelských podílů na gruntach*“²⁶⁷, naopak vrchnost si většinu přijatých splátek ponechávala pro své účely. Samozřejmě podoba splácení byla ovlivňována jak ekonomickou situací, velikostí usedlosti, tak i množstvím různých vrchnostenských či osobních pohledávek. Tedy jak uvádí A. Velková: „*Celkově se dá říci, že se více dbalo na úhradu dluhů, gruntovní peníze se splácely jen velmi liknavě.*“²⁶⁸

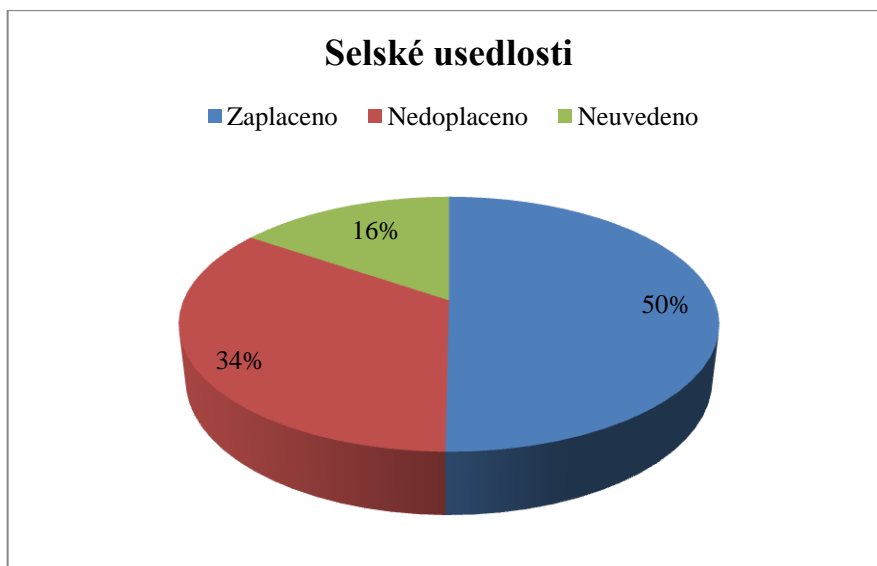
Z níže přiloženého grafu vyplývá, že k úplnému vyplacení nemovitostí jejich novými vlastníky došlo v 50 % z celkového počtu majetkových transakcí mezi lety 1600–1750, z čehož se jako nejvíce solventní vesnice ukázaly Paceřice, ve kterých pouze 19 živností z 88 zůstalo nezaplacených. V ostatních případech nebyl většinou selský majetek uhrazen kvůli úmrtí či odstupu hospodáře, ať už ve prospěch nového dědice nebo z nařízení vrchnosti. Samozřejmě musíme brát v úvahu i to, jak velká byla hodnota převáděného jmění, za kterou ji budoucí majitel kupoval, neboť čím vyšší cena, tím menší šance na splacení. A také jaká byla hospodářská situace v zemi, neboť ta do jisté míry odrážela onu finanční solventnost uchazečů, protože během nepříznivé doby hospodář většinou neměl dostatečné prostředky, ani zájem rychle a pravidelně splácet svůj majetek. Nejvíce se to projevilo ve vesnici Žďárek, u které byl poměr mezi zaplacenými a nezaplacenými usedlostmi téměř totožný, klonící se spíše k oné druhé záporné variantě.

---

²⁶⁶ GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 284.

²⁶⁷ CHOCHOLÁČ, B.: Selské peníze, s. 129.

²⁶⁸ VELKOVÁ, A.: Krutá vrchnost, ubozí poddaní, s. 173.

Graf 2: Podíl zaplacených selských usedlostí²⁶⁹

4.2.1 Závďavek a roční splátky

U většiny majetkových transakcí tedy nedocházelo k okamžité úhradě ceny nemovitosti, ale cena byla rozdělena na závďavek a roční splátky²⁷⁰. Závďavek představoval jakousi složenou zálohu²⁷¹ neboli první a největší finanční obnos v hotovosti, kterým nový majitel potvrzoval kupní smlouvu na svůj dům.²⁷² Tento závďavek býval uhrazen hned při prodeji nemovitosti nebo v následujícím krátkém časovém období po změně majitele a měl nezanedbatelnou úlohu při projednávání podmínek smlouvy. Jeho výše totiž znamenala pro kupujícího nutnost složit již hotové peníze prodávajícímu, kterému se tak zlepšila jeho finanční situace, neboť mohl peníze využít k zakoupení něčeho jiného. Tedy čím větší závďavek, tím musela být větší solventnost kupujícího. V některých případech docházelo i k položení takzvané fiktivní formy závďavku, neboli daru od rodičů či manželčina dědického podílu odečteného z ceny usedlosti.²⁷³ Tato fiktivní, či někdy označovaná jako mrtvá forma závďavku, jak už její název napovídá, byla samozřejmě jen formální, tedy nedocházelo k žádné výplatě v hotovosti. Obecně je tedy závďavek jakýsi pozůstatek kolonizačního záku, kterým byla dána najevo silná kapitálová moc jedince.²⁷⁴

²⁶⁹ Tento graf byl vytvořen na základě údajů získaných z osmi zkoumaných pozemkových knih Jenišovické rychty.

²⁷⁰ Označovány též jako vejrunky, splátky gruntovní, purkrechtní, placení na léta, atd. Viz PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 318.

²⁷¹ Německy Anzahlung.

²⁷² PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 315.

²⁷³ CHOCHOLÁČ, B.: Selské peníze, s. 98.

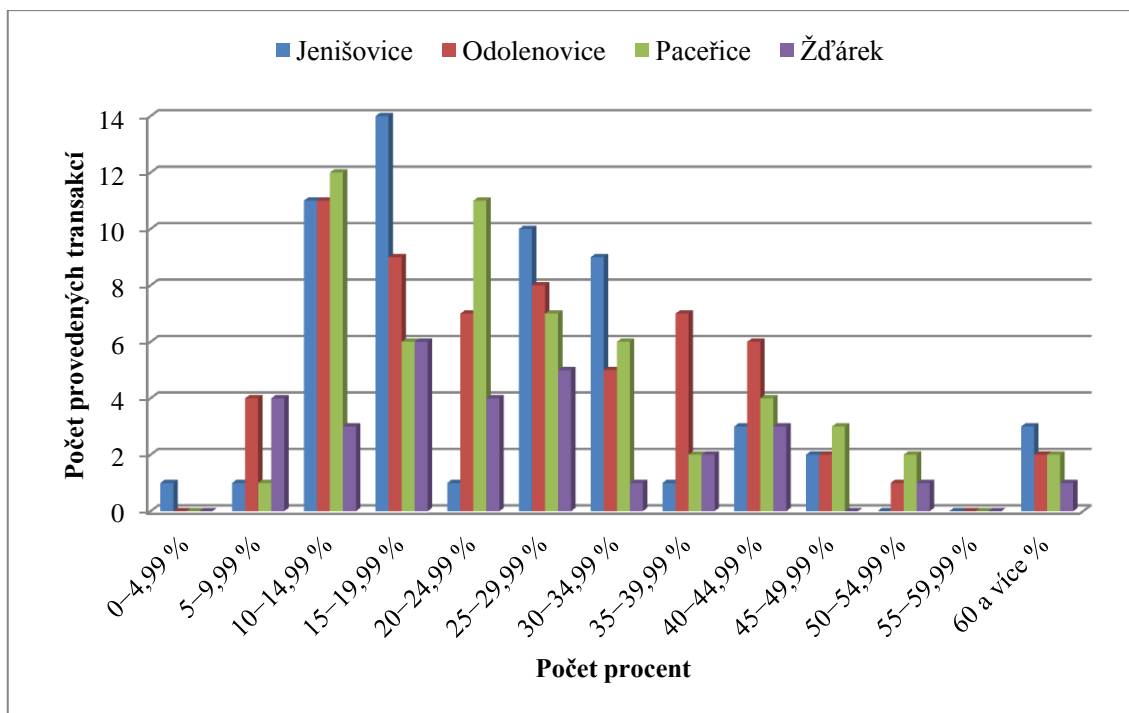
²⁷⁴ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 314.

Následující graf podává informace ohledně procentuální výše závdavku z ceny selské usedlosti získané analýzou pozemkových knih Jenišovické rychty. Je patrné, že nejvíce nových majitelů se rozhodlo složit závdavek činící 10–19,99 % z ceny oné nemovitosti a naopak tu nebyl nikdo, kdo by zaplatil částku v rozmezí 55–59,99 % ceny. Z celkového počtu 204 zkoumaných transakcí bylo tedy 72 sedláků, kteří položili nejčastější hodnotu výše závdavku, dalších 30 osob se vešlo mezi 25–29,99 % a 21 hospodářů uhradilo závdavek již ve výši 30–34,99 % ceny usedlosti. Dokonce až 12 z nich zaplatilo částku přesahující polovinu ceny gruntu, konkrétně se jednalo o Samuela Berana, jenž uhradil 99 kop grošů míšeňských z ceny 135 kgm, Václava Nezdaru, který položil závdavek ve výši 76 zlatých z celkové částky 100 zlatých, v tomto případě se dokonce jednalo o procentuálně největší závdavek, dále to byli Václav Smetana, Jiří Buchta, Václav Pelech, Adam Kolbaba, Václav Zabiják, Jan Kubš, Mikuláš Kolbaba, Mikuláš Krčmář, Matěj Beran, Jan Kocián a Samuel Beran. S nejmenší procentuální částkou závdavku jsem se naopak mohla setkat v obci Jenišovice, kde roku 1745 Václav Nezdaru, kupující živnost za 150 zlatých od svého tchána Jana Pelecha, položil pouhých 5 zlatých, což činilo jen 3,33 % závdavku.²⁷⁵ Nesmíme opomenout, že ať byla procentuální výše závdavku jakákoli, skutečná složená hodnota se nejvíce pohybovala v rozmezí od 5 kgm/zl do 25 kgm/zl. Překvapí i hodnoty nalezené pro vesnici Žďárek, kde skoro 1/5 sedláků platila hotově závdavek vyšší, než 50 kgm/zl. Jen pro zajímavost doplním, že největší položená peněžní suma sice činila 100 kgm/zl, dokonce ji složili až 4 sedláci ze vsi Jenišovice a Žďárek, ale v přepočítání na procentuální výši vůči ceně gruntu se tato hodnota nevyšplhala nad 67 %, zvláště v případě Šimona Lartoše,²⁷⁶ který ač složil tak velký závdavek, zaplatil tím jen necelých 29 % ceny své nově zakoupené nemovitosti.

---

²⁷⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 93r.

²⁷⁶ Tamtéž, fol. 54r.

Graf 3: Procentuální výše závdavku vůči ceně selského gruntu²⁷⁷

Kromě jednorázového závdavku se cena nemovitosti, jak jsem již uvedla, splácela ještě pomocí vejrunků. Vejrunky byly tedy malé roční splátky, které musel nový hospodář odvádět z nákupu usedlosti tak dlouho, dokud její konečnou sumu po odečtení závdavku nesplatil. Tato konečná suma však většinou nebyvala před dalším prodejem ještě doplacená, protože ne každý hospodář byl tak poctivý, aby pravidelně splácel, a tak již vznikalo ono finanční zatížení majetku. Samozřejmě nezáleželo jen na hospodářově morálním jednání, ale peníze určené na jednotlivé roční vejrunky mohly být vlivem různých okolností použity třeba na přestavbu usedlosti, výchovu sirotků nebo se je z nějakého důvodu hospodáři nepodařilo našetřit.²⁷⁸ Obecně však platilo pravidlo, že „*gruntovní peníze se vyplácejí až po splacení dluhů, [...] a že starší nároky jsou dříve uspokojovány, tj. že při několikerém prodeji téhož statku se nejdříve platí dědicům nejprvnějšího hospodáře a naposledy předchůdci nového hospodáře, resp. jeho dědicům.*“²⁷⁹ Přičemž základem bylo většinou rovnoměrné rozdělení oné splátky mezi všechny osoby, jichž se to týkalo, aby se předešlo nespravedlnosti v podobě toho, že by některý zúčastněný dostal vyplacen veškerý svůj podíl a jiný jen jeho malou část. Což však neznamenovalo, že by nedocházelo i k upřednostňování

²⁷⁷ Tento graf byl vytvořen na základě sebraných informací z mých osmi zkoumaných pozemkových knih Jenišovické rychty.

²⁷⁸ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 320.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 320.

některých podílníků.²⁸⁰ Roční splátky v rámci Jenišovické rychty se dle výzkumu nejvíce pochybovaly v rozmezí 1–4 kgm/zl, celkově se to odrazilo v 79 případech ze zkoumaných 143 hodnot. Druhým nejčastěji pokládaným ročním vejrunkem byl finanční obnos mezi 5–9 kgm/zl, z čehož jich této hodnoty obsáhlo 48 transakcí. Patnáctkrát jsme se mohli setkat se splátkou v rozmezí 10–14 kgm/zl a pouze v jednom případě byl vejrunk vyšší než uvedené sumy. Konkrétně se jednalo o hospodáře Václava Richtra z vesnice Žďárek, který se za nově koupený grunt od Jana Nejedlého v hodnotě 230 zlatých zavázal vyplatit závdavek ve výši 100 zlatých a dále každoročně odvádět po 19 zlatých.²⁸¹

4.2.2 Délka vlastnictví nemovitosti

S postupným splácením poddanské usedlosti byla spjata i její časová držba jedním majitelem, neboť pokud byla v rukách nového hospodáře jen krátce, zhruba do deseti let, povětšinou nebyla při dalším převodu ještě zcela zaplácena. Samotná délka vlastnictví nemovitosti byla opět ovlivněna nejen subjektivními faktory, jako byl například věk hospodáře, ale též i samotnou hospodářskou situací. Od 18. století měl sedlák větší prostor k různým spekulacím ohledně co nejlepšího budoucího výměnku, a tím i dobrovolného předání gruntu, než bezprostředně po třicetileté válce,²⁸² přičemž záleželo i na typu a velikosti usedlosti.

Obvyklá délka hospodaření na Jenišovické rychtě rohozeckého panství se v rámci analyzovaných výzkumů pohybovala v rozmezí 5–34 let. K nejčastější změně hospodáře však docházelo do 9 let od nabytí živnosti v Odolenovicích, Paceřicích a Žďárku, naopak do 34 let v Jenišovicích. Z níže přiložené tabulky je také patrné, že pouze ve 3 případech byla držba nemovitosti delší jak 50 let. Konkrétně to bylo u Daniela Bělohávka z gruntu číslo čtyři v Jenišovicích, který hospodařil 58 let, Jiřího Krska majícího živnost 52 let a dále Jiřího Fanty taktéž hospodařícího 58 let. Naopak nejkratší držba nemovitosti byla dlouhá pouhý jeden měsíc.²⁸³ Kdybychom se na získané údaje podívali podrobněji, zjistíme, že v Jenišovicích si průměrný

²⁸⁰ Více o tom rozvádí procházka. Viz PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 321.

²⁸¹ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 220r.

²⁸² GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 316.

²⁸³ Jednalo se o Jakuba Červenku ze vsi Paceřice, který koupil třetí usedlost v květnu 1633 a záhy ji v červnu 1633 prodal Jakubu Sýkorovi. Proč k tomu došlo je však nejasné. Viz SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 60v a fol. 61r.

hospodář udržel svojí živnost minimálně po 30 let, kdežto ve zbylých vesnicích byla výměna hospodářů o poznání častější.

Tab. 43: Délka hospodaření sedláků²⁸⁴

Počet let	Vesnice				Celkem
	Jenišovice	Odolenovice	Paceřice	Žďárek	
0–2	1	1	2	4	8
3–4	2	8	3	2	15
5–9	3	14	14	7	38
10–14	6	10	9	2	27
15–19	8	4	9	3	24
20–24	3	6	10	5	24
25–29	4	10	6	4	24
30–34	10	8	2	4	24
35–39	1	2	4	1	8
40–44	3	5	2	3	13
45–49	1	1	3	1	6
50 a více let	1	0	2	0	3
Celkem	43	69	66	36	214

Jednotlivé placení nově zakoupených nemovitostí v sobě neslo mnoho překážek a úskalí nejen pro čerstvé držitele poddanských statků. Každá majetková transakce totiž představovala pro obě strany určitý závazek, o kterém doufali, že se dříve či později stane skutečností. Vstupoval-li nový hospodář do tohoto obchodu s čistým srdcem, ne vždy to dopadlo tak, jak si přál, neboť splácení ceny nemovitosti není jednoduché ani pro dnešní dobu, natož pro poddaný lid 17. a 18. století. Základem při zápisu do pozemkové knihy bylo stanovení celkové ceny kupované živnosti a určení výše závdavku společně s výší vejrunků, které měly být každoročně kladeny až do zaplacení uvedené hodnoty nabývacího majetku. Složení prvotního a zpravidla největšího finančního obnosu v podobě závdavku představovalo pro nového majitele jakýsi stvrzovací akt, kterým si činil nárok na dům a zároveň tím částečně vyplácel prodávajícího. Závdavek, který složilo celkem 204 sedláků z vesnic Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek se nejvíce pohyboval v rozmezí 10–19,99 % z celkové hodnoty nemovitosti, z nichž jich dokonce dvanáct uhradilo podíl větší, jak polovina stanovené ceny. Následným placením pravidelných vejrunků se uspokojoval nejen

²⁸⁴ Tato tabulka byla vytvořena z údajů získaných analýzou selských usedlostí pro osm pozemkových knih Jenišovické rychty.

původní hospodář, ale i další členové minulé domácnosti, z nichž se jednalo hlavně o děti, které měly právo na dědický podíl po svém otci. Jejich výše se nejčastěji pro zkoumanou oblast pohybovala v rozmezí 1–4 kgm/zl. Mnohdy však byla usedlost zatížena i dřívějšími dluhy, a tak nebylo vůbec snadné ji celou po čas hospodaření zaplatit. V Jenišovické rychtě k této eventualitě došlo v 99 případech, což byl v rámci 245 zkoumaných transakcí relativně dobrý výsledek, neboť na solventnost kupujících měla vliv i celá řada různých faktorů, nejen to jak si jako hospodáři vedli.

4.3 INVENTÁŘ

Prodává-li se či dědí grunt, je nezbytné, aby v této kupní směně bylo zahrnuto i nepostradatelné starodávné příslušenství umožňující chod hospodářství. Mnohdy však bylo toto vybavení statku obohaceno i o jiné prostředky tedy ty, které byly nad rámec běžně poskytovaného inventáře, čímž mohly být kompenzovány různé výhody či nevýhody, jichž se během spravování majetku konkrétním hospodářem docílilo. Toto potřebné vybavení bývalo většinou²⁸⁵ zahrnuto v ceně usedlosti a jmenovitě vypsáno v rámci prodejní transakce. Inventáře nám tedy zodpovídají různé otázky typu: jak vypadal grunt a domácnost sedlácká, jaký byl rozsah jeho hospodářství, jaká byla obilná produkce, kolik choval dobytka či díky nim vidíme, jak se v nich odrážela selská zámožnost nebo naopak chudoba.

Z terminologického hlediska se přidávané příslušenství označovalo velkým množstvím výrazů, z nichž bylo nejběžnějším obratem slovo „s *přídavky*“ a bývalo doplněno frází, rčením či obrazným rčením. Několik takových obrazných rčení se vyskytlo i v pozemkových knihách Jenišovické rychty, například pro zápis Jana Nejedlého dědicí živnost po svém otci Jiřím Nejedlém, u kterého bylo na konci inventáře uvedeno „*a více co jest hlínou přimazáno a hřeby přibito všechno.*“²⁸⁶

Jak jsem již uvedla výše, složení inventáře bylo velmi různé, a proto se často rozlišovalo na inventář živý a mrtvý.²⁸⁷ Za nejdůležitější součást živého inventáře byl považován dobytek, bez kterého by byl chod hospodářské usedlosti značně paralyzován, neboť „*dvory bez dobytka jsou tak užitečné, jako měsíc bez peněz.*“²⁸⁸ Kromě zajištění potravy pro samotnou rodinu byl totiž dobytek nezbytný i při obdělávání polí a konání

---

²⁸⁵ V. Procházka ještě zmiňuje možnost vyčíslení apod. Viz PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 88.

²⁸⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 271r.

²⁸⁷ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 91.

²⁸⁸ ČERNÝ, V.: Hospodářské instrukce, s. 187.

robot obecně, ať už se jednalo o skot či koně. Koně, respektive několik koní, záleželo dle úrodnosti polí, tedy na žádném řádném hospodářství nesměli chybět, a proto byli stálým inventářem, který patřil ke statku, což se mimo jiné zajišťovalo pomocí různých hospodářských instrukcí, které často zakazovaly samotné koně prodávat,²⁸⁹ neboť prodej hovězího dobytka od statku či jiných důležitých věcí z inventáře nebyl žádnou výjimečnou záležitostí. Mnoho hospodářů si totiž tímto činem získávalo tolik potřebné hotové peníze, které používali k nejrůznějším účelům. Dále v záznamech ohledně živého inventáře povětšinou nechyběl ani údaj o drobném zvířectvu, jakým byla například drůbež. Co se týče mrtvého inventáře, tak tam nejčastěji patřilo různé hospodářské a zemědělské nářadí, jako byly vozy, pluhy, brány, vidle, kosy, sekery apod. a také různé zbrojní vybavení.²⁹⁰ Mezi další důležitá ustanovení vyskytujících se v inventářích pozemkových knih patřila dohoda ohledně obilí, zvláště o obilí zasetém. Dle představ tehdejší doby totiž obilí náleží tomu, kdo jej zasel, tedy: „*Kdo dal zrno a vynaložil na ně námahu se setím, zůstává jeho vlastníkem.*“²⁹¹ Proto zaseté obilí zpravidla připadlo prodávajícímu sedláku, nebo si ponechal jen jeho větší část a zbytek daroval kupujícímu.

Obecně lze z některých inventářů vyčíst i podobu vesnických domů a jejich vybavení. Většinou selský statek tvořila obytná část, stáj, stodola, různé chlévy a třeba i zahradnický domek pro staré rodiče, přičemž samotné obydlí poddaných bylo zpravidla tvořeno síní, světnicí a jednou či více komorami. Z vnitřního vybavení se často v inventářích vyskytovaly údaje zvláště o kuchyňském nádobí, jako byly různé mísy, konve a pekáče, o nábytku, jež zahrnoval například stoly, židle, truhly nebo jsme se dále mohli dozvědět informace ohledně množství oblečení či o stavu zásob jídla.

Vlastní složení inventáře se samozřejmě grunt od gruntu lišilo, protože na něj měla vliv řada faktorů, zvláště pak to, co si přinesl nový a odnesl starý hospodář. Na základě těchto různých vlivů se lze setkat s bohatým inventářem čítajícím rozličné zemědělské nářadí, větší množství domácích zvířat, několik druhů obilí apod., jakož i s inventářem, který obsahuje jen obilí na ozim a pár kusů dobytka. Je také důležité zmínit, že část výbavy si starý hospodář ponechával v rámci výměnky, tedy na dobu dočasnou, která po uplynutí této vymezené lhůty přešla v plné výši do rukou nového vlastníka gruntu.

---

²⁸⁹ ČERNÝ, V.: Hospodářské instrukce, s. 190.

²⁹⁰ HRUBÝ, František: Selské a panské inventáře v době předbělohorské, In: *Český časopis historický*, roč. 33, 1927, č. 1 a 2, s. 36–37.

²⁹¹ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 93.

Pro provedení analýzy všech přídavků, které byly součástí mých zkoumaných selských gruntů, jsem dospěla k závěru, že pro inventáře Jenišovické rychty mezi obdobími 1660 až 1750 byly nejtypičtějšími z živého a mrtvého inventáře právě tato příslušenství: brány, pluh, vidle, vůz, kůň a slepice. Kdybych se podívala na rohozecké inventáře podrobněji, zjistila bych, že obsahovaly celou škálu různých hospodářských věcí, obilovin a druhů zvířat, které sedláci předávali svým novým zástupcům. Dle přiložené tabulky²⁹² je patrné, že se mezi odevzdávanými druhy zvířat hojně nacházeli například ještě klisny, prasata, husy, krávy, telata, kozy a kohouti. Z věcí to byly kromě výše zmiňovaných dále travní kosy, motyky, sekery, stoly, pily, lopaty, plechové trouby, měděnce v kamnech, slaměné mísy, stolice, atd. Z hospodářských plodin se nejčastěji jednalo o žito, ječmen a oves. Naopak po pouhém jednom kusu s v inventáři objevila zmínka o hmoždíři, zelí, pohance, zámku, konvici, kladivu, řetězu, radlici a ze zvířat o hříběti, býku, ovci, kachně a kuřeti.

Většina jenišovických přídavků se svým rozsahem v rámci prodeje gruntu vešla do několika řádků textu, neboť obsahově se většinou darovaly jen ony základní selské potřeby, avšak během mého zkoumání jsem narazila i na několik rozsáhlejších a bohatších inventářů zabírajících až přes polovinu dotyčné stránky. Jako příklad uvádím velmi zajímavý obsah z pozemkové knihy pro vesnici Odolenovice z let 1687–1723. Jednalo se o převod gruntu z otce na syna z roku 1711, jenž nový majitel kromě živnosti za sumu 150 kop grošů míšeňských obdržel jako přídavek i „*koně 2, vůz pod železný 1, pluh 1, bránu 1, váhy 1, sekeru 1, motyku 1, vidle hnojní 1, podávky 1, řetný 1, kopáč 1, vidle k peci 1, měděnc 1, díž 1, lopaty 2 k sázení chleba a 7 mís slaměných, stolici řezací i s kosířem 1, brus točitý 1, pilu 1, klaner 1, latovník 1, kbele pro vodu 2, žita vymláčeného 5 mandelů, ječmene 2 korce, setého ječmene 1 korec, ovsu 2 korce, lněného semene 2 čtvrtiny, vikve 2 strychy, semenec 1 strych, sud pro zelí 1, věrtel 1, kohouta 1, slepice 3, slamy režný, ovesný a kousek sena setého k společnému užívání. Co jest na ozim setého, pšenice a žita 2 snopy přidává a sobě vyměňuje dále jest.*“²⁹³ Jednalo se tak o jeden z nejrozsáhlejších inventářů, který se vyskytl v rámci Jenišovické rychty vůbec, i přesto že onen zmíněný hospodář Jan Labeš nepatřil k nejbohatším sedlákům na této vsi. Mnohdy byla součástí inventáře i drobná pasáž, která vytyčovala určitý podíl pro dědice, jako tomu bylo u Jiřího

---

²⁹² Tabulka byla vytvořena na základě soupisu všech vyskytujících se přídavků v mých osmi zkoumaných pozemkových knihách Jenišovické rychty a nachází se v příloze.

²⁹³ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 365r.

Pavlišty kupujícího v roce 1716 jednu odolenovickou usedlost: „*Přídavek koně 2, jalovice dvouletá 1 a roční 1, též odstavená telata 2. Od toho dobytka hospodář povinen bude těm neodbytým dětem po 1 krávě chovat a dát. Kdyby to potřebovaly má i těm za svatbu jednomu každému neodbytému napřed po 6 zlatých dát povinen bude [...]*“²⁹⁴ Samotný výčet tohoto inventáře pak končí onou běžnou formulací ohledně přimazané hlíny a přibitých hřebíků. Pro zajímavost ještě naopak přidávám obsah nejchudšího inventáře vedeného pro vesnici Paceřice, který zněl následovně: „*Obilí co jest na třetinu vyšetého to všeho na poli být má a prošacováno jest.*“²⁹⁵

Zdrojem pro poznání inventáře poddanského hospodářství byly samozřejmě pozemkové knihy, jejichž záznamy nás poučily zejména o stavu dobytka, různém zemědělském náčiní, nádobí a jiných předmětech, které venkovský lid ve století sedmnáctém a osmnáctém vlastnil. Mezi nejběžnější součásti inventáře vesnic Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek patřili brány, pluh, vůz, kůň, vidle a slepice. Samozřejmě se zde nacházely i jiné rozličné věci, ale spíše hospodářského charakteru, takže například z vybavení vnitřní domácností toho vím opravdu málo. Obecně tak lze říci, že se na rohozeckém panství spolu s nemovitostí předávaly běžné věci nutné k zajištění základního chodu usedlosti.

4.4 VÝMĚNEK

Když se nachýlil pomyslný čas, který měl hospodář vyhrazený na zvelebování a obstarávání svého gruntu, většinou odešel do jakéhosi důchodu a selskou usedlost předal novému majiteli. Jeho další hmotné zabezpečení se poté dělo prostřednictvím výměnku neboli jakési vyživovací a ubytovací povinnosti pro současného vlastníka gruntu vůči předcházejícím obyvatelům, jenž byl předem jasně vymezen.

Výměnek byl dán ekonomickou nutností v prostředí naturálního hospodářství a bylo jedno, přejímal-li grunt příslušník rodiny, většinou se jednalo o nejmladšího²⁹⁶ syna, nebo cizí osoba. Na usedlosti tak začal hospodařit člověk schopný práce a plnění povinností z ní, přičemž starému hospodáři se tedy zajistilo ono dožití ve formě výměnku. „*Terminologicky se vedle slova výměnek používá často slovesné formy*

---

²⁹⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 461v.

²⁹⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 93v.

²⁹⁶ Až patent z roku 1787 stanovil, že to má být nejstarší syn. Viz ŠTĀSTNÁ, Jarmila: Výměnek a postavení výměnkářů v západním podkrkonoší, in: *Český lid*, roč. 58, 1971, č. 5, s. 283; VELKOVÁ, A.: Krutá vrchnost, ubozí poddaní, s. 152–153.

*vyměňovat nebo vyjmout sobě, jinak se hovoří o užitku do smrti své.*²⁹⁷ Rozhodujícím bylo, zda převedl starý hospodář statek záplatně, tedy formou prodeje či nezáplatně, neboť pokud dostával pravidelné roční splátky za prodej, byl na tom o dost lépe, než ten, který se musel spokojit jen s výměnkem bez zdrojů příjmů plynoucích z prodeje nemovitosti. A tudíž naopak při nezáplatné formě získání statku neznamenal výměnek pro nového hospodáře takové zatížení, jako kdyby musel bývalému majiteli pravidelně splácet finanční částky za nemovitost.

Stejně jako u inventářů i zdejší podobu výměnku ovlivňovaly rozličné faktory, k nimž bezpochyby patřily dobrý či špatný stav samotného hospodářství, nedostatek finančních prostředků, malý rozsah majetku, počet rodinných příslušníků, obecný sociální vývoj a samozřejmě vrchnostenské zájmy. *„Jakožto hlavní zásada platilo pravidlo, že výměnek co do objemu svého nemá přesahovat síly statku tak, aby hospodář, hledě k dávným výminkovným, ostatním břemenům na statku váznoucím a výživě vlastní rodiny, hospodářsky mohl obstát.*²⁹⁸ Toto vše se tedy promítalo do konečného rozsahu výměnku a jeho pravomocí. Jednalo-li se o větší usedlost, bylo pochopitelné, že byla i větší velikost výměnku, která nejen že zabezpečovala základní životní potřeby, ale i nabízela možnost drobných vedlejších příjmů výměnkáře. Je nasnadě říci, že výměnek byl většinou zřizován do smrti oněch obývajících osob a po jejich odchodu připadl zpět k živnosti, tudíž po dobu života jeho uživatele představoval výměnek jen dočasné vyjmutí části majetku, která však nadále zůstávala součástí selské poddanské usedlosti.²⁹⁹

Vzájemný vztah mezi výměnkářem a zřizovatelem vždy vytyčila trhov^á smlouva, která byla uzavřena při převodu majetku, při kterém se nově kupující zaručil dodržovat ony sjednané podmínky zabezpečení výměnku nejen pro hospodáře, ale i pro jeho manželku či děti. V zájmu odstupujícího majitele usedlosti tak stálo na prvním místě přání, aby si zajistil co nejlepší doživotní existenci. Výměnek se však vždy netýkal jen zajištění přestárlých či ovdovělých osob, ale mohli na něm skončit i svobodní sourozenci hospodáře, kteří nenalezli své uplatnění mimo domov.³⁰⁰ Vždy ale platilo pravidlo, že našel-li se zájemce ochotný převzít živnost za jakýchkoli podmínek, pak měl odstupující hospodář vyhráno, neboť vůči takovému zájemci si mohl říci o výhodný výměnek i u zadlužené usedlosti. Tyto výměnkářské smlouvy

²⁹⁷ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 435.

²⁹⁸ HORÁČEK, C.: Výminek, s. 15.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 7.

³⁰⁰ GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 341.

obsahovaly i řadu vedlejších ustanovení, jako byly například sliby, že si vzájemně nebudou ubližovat, že výměnkář v případě potřeby poskytne pracovní pomoc, aj.³⁰¹ Většina výměnků tedy trvala až do smrti výměnkáře, ale mohly zaniknout i po uzavření nového sňatku oné užívající osoby či po uplynutí sjednané lhůty, během které si starý hospodář zajistil nový zdroj obživy.

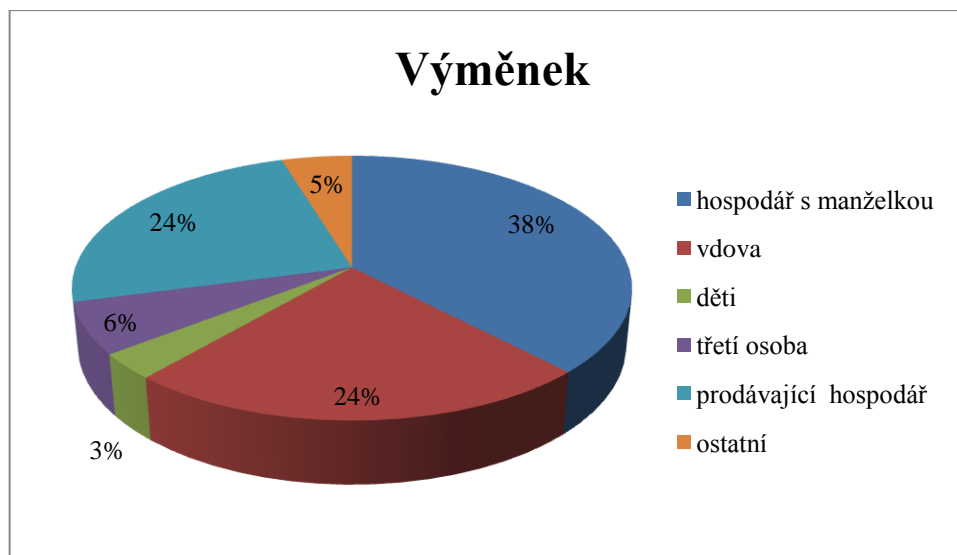
Na „*podzim života*“³⁰² si v Jenišovické rychtě nejčastěji zřizoval výměnek prodávající hospodář pro sebe a svou manželku. Celkem k tomu došlo ve 48 případech ze zkoumaných 127 možností, z čehož převažovalo předávání gruntu jejich dospělému synovi. Naopak výměnek pouze pro vdovu, která na něj nastupovala po smrti svého manžela nebo pro aktuálně ovdovělého hospodáře či velmi věkovitého, představoval tento odchod uskutečněný v obou případech z 24 % jakési možné osvobození od bytí samostatného hospodaření, na který již neměli dostatečné množství potřebných sil. V ostatních situacích se tato smlouva zajišťovala pro samotné děti, které buď nebyly zletilé, nebo hrozilo jejich neodbytí, dále pro širší hospodářovu rodinu a samozřejmě v 8 případech i pro třetí osobu. Tedy takovou, která byla přítomna na výměnku již od minulého prodeje a pro nově kupujícího majitele tak představovala malé břemeno zatížení, neboť ji přebíral zároveň s celým hospodářstvím a mnohdy mezi nimi nebyl žádný příbuzenský vztah. Zpravidla se pak i ponechávala již prvotní sjednaná forma výměnku, který mohl být vůči dalšímu majiteli méně výhodný, než jak tomu bylo při jeho prvním ujednání. „*Vejminek vdově matce prodávajícího po zápisu Mikoláše Mráze zapsaný kupující na sebe vztahuje a vyplnit slibuje.*“³⁰³ Kromě několika případů, kdy byly prozatímním výměnkářem vdova čekající na nový sňatek či ještě nedospělé nebo neodbyté hospodářovi děti, byl v rámci zkoumané oblasti výměnek zřizován nadosmrti.

---

³⁰¹ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 440.

³⁰² Jedná se o termín, který používá J. Grulich. Viz GRULICH, J.: Populační vývoj a životní cyklus, s. 339.

³⁰³ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 215v.

Graf 4: Odchod na výměnek v rámci selských gruntů³⁰⁴

Společné pro všechny výměnky bylo to, že zde jejich příslušníci měli zajištěné ubytování a určitou formu stravování. Co se týče ubytování, tak žili společně s hospodářovou rodinou jako takzvaní pasivní členové domácnosti, o něž se rodina nového hospodáře musela starat, což však mnohdy vrcholilo v různé konfliktní situace. Toto bylo nejjednodušším případem výměnku běžného hlavně na malých usedlostech. Nebo bydleli výměnkáři odděleně. V tomto druhém případě mívali k dispozici samostatnou místnost či domek, o který se sami starali a z naturálních dávek pravidelně dostávaných si vlastnoručně připravovali pokrmy. Zárukou pro větší samostatnost výměnkáře bylo i vlastnictví části louky, pole a nějakého dobytka, které k obdělávání půdy buď zajišťoval nový majitel, nebo byl tento díl dočasně vyňat z inventáře. Dále mívali několik záhonů pro pěstování zeleniny³⁰⁵, louky jako zdroj krmiva pro dobytek, zahradu pro trávu a pár ovocných stromů na přilepšenou. Kromě tohoto práva na bydlení a stravu bylo také mnohdy v obsahu výměnku právo na obsluhu a ošetřování, na různé vedlejší plnění či právo na pohřební účely. Někteří výměnkáři si dokonce vyhrazovali právo i na část ryb z rybníka³⁰⁶ či jako tomu bylo například u zápisu Jana Berana, který musel slíbit, že svým bratrům Jiřímu a Václavovi v případě potřeby umožní zabrat určitý podíl dříví z jeho lesa.³⁰⁷

Z analýzy výměnku pro vesnice Jenišovice, Odolenovice, Paceřice a Žďárek vyplynulo, že nejběžnější úvodní formulací, která předcházela samotnému výčtu

³⁰⁴ Tento graf vytvořen na základě analýzy údajů z osmi pozemkových knih Jenišovické rychty.

³⁰⁵ Převážně se jednalo o zelí.

³⁰⁶ PROCHÁZKA, V.: Česká poddanská nemovitost, s. 451.

³⁰⁷ SOAL, VSHR, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776, fol. 104r.

následných požadavků, byla věta: Výměnek sobě a své manželce činí byt při hospodáři až do své smrti. Je tedy zřejmé, že těmito několika slovy bylo zajištěno doživotní právo setrvání výměnkářů na onom hospodářství. K tomu se běžně zajišťovala nějaká komora nad světnicí, kam se mohli v případě potřeby uchýlit nebo v daleko menší míře i samotný chlév pro dobytek, jako tomu bylo například u zápisu Fridricha Sluky: „*Výměnek pak sobě činí Václav Richter i s manželkou svou do smrti byt při hospodáři, jednu komoru zadní a též chlívky, které o samotě stojí, ale však je hospodář spraviti nejdříve má [...]*“.³⁰⁸ Setkala jsem se dokonce s konkrétním určením toho, že byt má být teplý, přičemž vdova též požadovala „*vodu teplou pro potřebu*“,³⁰⁹ nebo omezením ohledně odebírané vody: „*Teplé vody jedna konev pro potřebu jedné krávy a jedné kozy brát [...]*“.³¹⁰ Budoucí výměnkáři si tedy kromě vymezeného prostoru zajišťovali i určitá domácí zvířata, nejvíce převládala kráva, poté slepice případně ještě koza a husa, jejichž obživu si buď výměnkář zajišťoval sám: „*Vymiňuje krávu sobě sám do smrti na svém obroku chovat [...]*“.³¹¹ Nebo se pásala společně s hospodářovým dobytkem, který se tak o ně musel určitým způsobem postarat. Velmi důležité ustanovení, které nesmělo v žádném ohledu chybět, se dále týkalo naturálních dávek, tedy jaké a jak velké množství plodin a potravin bude určeno pro výměnkáře. Tyto dávky se skládaly převážně z obilovin - nejčastějším bylo žito, poté ječmen a pro vesnici Paceřice pšenice a v malé míře i oves. Dále nesměl chybět hrách, mléko, máslo a bochník chleba. Jako další podmínku si jejich příslušníci vytyčili užívat určitý počet záhonů, na kterých nejvíce pěstovali zelí, len a lněná semena. Většina výměnkářů zvolila taktéž vlastnictví několika převážně ovocných³¹² stromů, které se většinou nacházely na společné zahrádce patřící k hospodářství nebo u domu „*2 slívy sedmihradské proti oknům i tem 1 jabloň vinnou*“.³¹³ Zajistili si tím tak přísun zejména jablek, hrušek a švestek. Někteří měli navíc v užívání i různé polnosti, což jim umožňovalo získat plného výnosu při dobrém hospodaření, se kterým mohli nadále nakládat dle libosti, neboť jako takoví již nebyli zatíženi dalšími dávkami, jako tomu bylo u samotného hospodáře. Výměnek též mnohdy řešil i to, co se dále stane s ženou,

³⁰⁸ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 372v.

³⁰⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776, fol. 103v.

³¹⁰ Tamtéž, fol. 3r.

³¹¹ SOAL, VSHR, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644, fol. 61r.

³¹² V pramenech se též vyskytla zmínka i o stromu s vlašskými ořechy.

³¹³ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 372v.

pokud by její manžel umřel. V takových případech mělo být zpravidla zajištěno určité navýšení jistých základních potřeb nebo jí mělo být postaráno o dobytek. Často se však stávalo to, že: „Kdyby jeden nebo druhý od pána Boha z tohoto světa povolán byl, bude ten výminek polovici hospodářovi zase připadne.“³¹⁴ Pokud však zemřeli všichni obyvatelé výměnku, automaticky připadl zpět k usedlosti.

Pro zajímavost uvádím zápis jednoho výměnku, který se uskutečnil ve vesnici Žďárek. Šlo o prodej první usedlosti, kterou otec Jiří Nejedlý převáděl na svého syna, přičemž si určil tyto podmínky svého budoucího živobytí: „*Výminek sobě činí tento: byt a stůl při hospodáři až do své smrti a s ním jíst, má mít chleba každého pečeni 1 bochník a každého tlučení půl žejdlíku másla a na zimu 8 žejdlíků od té krávy jemu povinováno dát jest. 2 slepice na hospodářově obroku chovat. I tem co jest na zimu setého třicet snop sobě vymíňuje a na jaro co jest setého ječmene 2 záhony a jarního žita 2 záhony a to jen tento kousek. Pro len 1 záhon až do smrti jeho, 2 ořechy vlašské, 2 slívy sedmihradské za maštali. I tem každoročně žita 2 čtvrtiny do hnoje a 3 čtvrtiny při hospodáři až do smrti síti má. Košile každý rok 2 jemu dát povinen jest.*“³¹⁵ A že mnohdy nešlo o jednoduchou záležitost, věrohodně dokládá tento zápis vztahující se k usedlosti s ještě žijícím výměnkářem, kde v rámci dalšího prodeje vznikl druhý výměnek: „*Výminek Janovi Krčmářovi tak jakž v knize purkrechtní od neb. Kristiána Dofrichtera zapsáno jest k užívání, až do jeho smrti se tuto zase pojišťuje, přitom tato paměť se činí, poněvadž vdova po nebožtíkovi Kristiánovi Dofrichterovi s 5 sirotky v syrobě pozůstala, a na té živnosti výminek žádný užít nemůže, tak dle nařízení kanceláře a uznání práva konšelského, ona na obci vedle Karla Richtra, nynějšího hospodáře gruntu, ležící kus zahrádky sobě a jejím dětem na věčnost dle možnosti bez všeho hyndrování chaloupku vystavit může. Na kterou to chaloupku on hospodář nový z lesa jeho jí 6 stěnek, 6 šarholců a dva [...] dát. I tem ten kousek pole, neb stráň od jílovského pomezí pod silnicí do dolíku, jak takovou stráň, neb pole Pavel Mittler z Jílového užíval na 20 let jí vdově a jejím potomkům k té chalupě k užívání zůstat má. Povyjít pak těch let k živnosti Karla Richtra držiteli gruntu zase připadnout má. I tem Jan Krčmář starý výminek kousek louky na dlouze a šířce jak od práva se vyměří jí vdově Dofrichterové a jejím dětem až do jejich smrti k užívání postoupit a dát*

---

³¹⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 207r.

³¹⁵ Tamtéž, fol. 271r.

*má i kdyby pak ona vdova neb její děti na té chalupě krávu chovat měly, letního času hospodář svým dobyt看em přihánět a pást má, k sobě vdova skotáka opatřit musí.*³¹⁶

O výše uvedeném tématu se opět dozvídáme na základě zapsaných informací z pozemkových knih, ze kterých bylo možné doložit nejen zájmy uživatele výměnku a zřizovatele, ale i jakousi snahu o uplatňování osobních strategií. Výměnky tedy byly častým jevem, ke kterému docházelo zejména v případě rozhodnutí dosavadního sedláka, že je načase živnost předat někomu jinému, zpravidla svému synovi. Výměnek tak představoval sociální zajištění, které využívaly osoby, jež se nemohly nadále samy uživit nebo z nějakého důvodu nechtěly nadále hospodařit. Podoba konečného výměnku byla stanovena trhovou smlouvou, na jejímž obsahovém znění měla závislost řada faktorů, avšak obecně platilo pravidlo, že odstupující hospodář měl mít až do smrti zajištěné minimálně bydlení a stravování. Odchod na výměnek s sebou nesl i možnou změnu v sociálním žebříčku, kdy si dosavadní hospodář pohoršil, avšak neznamenalo to nutně i zhoršení životní úrovně, neboť mohl dostávat od nového majitele kromě příslušných naturálních dávek i finanční hotovost, která již nebyla zatížena žádnými dalšími povinnostmi. Obecně výměnek vytvářel i jakousi pojistku do budoucna pro případ, že dědic usedlost odprodá cizí osobě nebo že výměnkář zemře a manželka zůstane nezaopatřená. Avšak lze konstatovat, že tato instituce, sloužící k zajištění osob, je výhodná pro obě strany, protože syn tak mohl hospodařit jako vlastní pán. V rámci ní byly uspořádány dědické záležitosti ještě za života hospodáře, otec mohl předávat své dosavadní znalosti a zkušenosti a nadále jakkoli vypomáhat. V rámci Jenišovické rychty došlo k vytvoření výměnku v rámci 127 případů, z nichž bylo 48 manželských párů, 30 vdov, 31 prodávajících hospodářů a zbytek tvořil širší rodinný okruh.

4.5 DALŠÍ OBYVATELÉ DOMU

Hospodářská poddanská usedlost se v raném novověku neskládala jen z rodiny tamního hospodáře, ale tvořilo ji zpravidla ještě několik dalších osob, které povětšinou nebyly v žádném příbuzenském svazku k onomu sedlákoví. Bylo to dáno tím, že se zde kromě manželky a dětí hlavy rodiny nacházeli i výměnkáři, čeledí, chalupníci a různí podruzi. Ti všichni tedy tvořili selský grunt a jen málokdy se stávalo, že by byli navzájem příbuzní. V předcházejících oddílech jsem dala velký prostor samotným sedlákům a v menší míře chalupníkům, v této kapitole bych se tedy ráda věnovala těmto

---

³¹⁶ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 250v a fol. 251r.

dalším osobám prostřednictvím analyzovaných údajů zvláště z pramene *Soupisu poddaných podle víry z roku 1651*.

Pramen *Soupis poddaných podle víry z roku 1651*, prostřednictvím kterého se zaměřím na toto téma, je sice důležitým dokladem hlavně pro poznání náboženské struktury českých zemí v 17. století, neboť vznikl z potřeby „*zjištění skutečných poměrů ve všech tehdejších českých krajích, o něž usilovaly jak vládnoucí kruhy světské, tak církevní, byť každý z nich po svém*“³¹⁷, ale díky své formě zpracování, tedy snaze zaevidovat všechny poddané, nám umožňuje nahlédnout do struktury obyvatelstva, a tak přináší nejenom cenné demografické údaje, ale i doklady pro regionální, církevní, genealogické a sociální dějiny. Informace pro Jenišovickou rychtu se samozřejmě nacházejí pod panstvím rohozeckým, jehož soupis byl zpracován v českém jazyce a potvrzen samotným majitelem hrabětem Mikolášem Des Fours dne 7. června roku 1651.³¹⁸ Při této rychtě bylo evidováno celkem 74 osob, z čehož nejvíce tvořily rodiny sedláků, poté zahradníci a podruzi. Jen pro zajímavost ještě doplním, že na základě *Soupisu* byli všichni tito lidé kromě rychtáře Kryštofa Lebedy nekatolického vyznání.

V roce vzniku tohoto pramene bylo v Jenišovické rychtě evidováno 12 rodin hospodářů. Po srovnání s výsledky z pozemkových knih se mi z nich podařilo dohledat 10 rodin, z kterých byly nejpočetnější domácnosti Václava Kováře a Kryštofa Hybnera. Oba dva hospodáři měli kromě mladé manželky i tři nezletilé děti, kterých si velmi cenili, protože mít potomka totiž představovalo pro rodinu velmi důležitý článek, neboť se předpokládalo, že bude vypomáhat při chodu hospodářství a jednou zdědí rodinný majetek. Tak se i stalo v těchto dvou případech, kdy jediný syn Václava Kováře tehdy ještě desetiletý Matěj, převzal po svém otci někdy v průběhu druhé poloviny 17. století živnost číslo devět ve vsi Odolenovicích za finanční obnos 33 kop grošů míšeňských.³¹⁹ Stejně k tomu došlo i u rodiny Hybnerů, jejichž druhý syn Kryštof získal k roku 1682 rodinný majetek ve vsi Jenišovicích, tedy již ve svých 42 let za 80 kop grošů míšeňských.³²⁰

Součástí rodinné domácnosti byla dále i již zmiňovaná čeleď. Čelední služba byla jakousi dočasnou životní fází mnohých mladých jedinců, převážně z řad sirotků a podružských rodin, kterou si prošla řada venkovských dětí. Do této služby se dávaly

---

³¹⁷ PAZDEROVÁ, Alena: *Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Bolešlavsko I a II*, 2. dopl. vyd. Praha, Národní archiv 2005, s. 3

³¹⁸ Tamtéž, s. 535.

³¹⁹ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–172, fol. 430r.

³²⁰ Tamtéž, fol. 35r.

hlavně ty děti, které nepracovaly na statku svých rodičů nebo by bývaly nedokázaly být uživeny, pročež se jim jako nejvhodnější možnost zisku zkušeností a nějakého toho ekonomického zaopatření nabízela právě tato alternativa. Svou přítomností chlapci jako čeledíni pomáhali při chodu hospodářství, děvčata naopak jako děvečky v kuchyni. Touto službou, kterou mnohdy vypomáhaly během nepřítomnosti či nedostatečné fyzické zdatnosti vlastních dětí hospodářů, si tedy osvojovaly základní pracovní návyky nezbytné pro svůj budoucí život. „*Potřeba čeledního personálu se většinou neodvíjela pouze od velikosti hospodářství nebo zaměření místní ekonomiky, ale také s přihlédnutím ke konkrétní rodinné situaci.*“³²¹ Sama čelední služba byla také zpravidla vykonávána mimo rodné bydliště a stala se důležitou formou pro zaopatření sirotků, kteří do ní nastupovali již ve velmi útlém věku. Z analýzy Soupisu poddaných podle víry a pozemkových knih mohu konstatovat, že v roce 1651 byla čeleď přítomna i ve čtyřech z 10 dohledaných rodin. Jednalo se o 4 děvečky³²², pacholka a jednoho pohůnka. První byla 16letá Anna, která sloužila v domácnosti toho času jenišovického rychtáře Kryštofa Lebedy na gruntu číslo dva, dále devatenáctiletá Dorota vypomáhající společně s 22letým pacholkem Lukášem ve vesnici Žďárek na předposledním gruntu bezdětného Matěje Doležala, taktéž i 15letá Anna s o rok mladším Jiřím v čelední službě u Václava Berana, majícího usedlost ve vsi Paceřicích a jako poslední pouze 12letá Anna v rodině Jiřího Krčmáře z vesnice Žďárek.

Poslední částí, na kterou se v této kapitole podívám podrobněji, byli podruzi. Jednalo se o sociální vrstvu sloužících jako levná pracovní síla, jejíž pracovní poměr trval dlouhodoběji než u výše zmiňované čeledi. Takovýhle poddaní se buď nacházeli v nájmu u hospodáře obývající zpravidla jednu malou místnost, nebo zůstávali na podružské chalupě patřící pod jeho grunt. Avšak ani v jednom případě „*nepatřili do domácnosti zaměstnavatele,*“ a „*současně se nemuseli příliš podřizovat jeho disciplinární pravomoci.*“³²³ Podružství tedy mohlo i reprezentovat jakýsi přechodný stav pro dospělé jedince, zvláště mladé muže, kteří nemohli uplatnit nárok na otcovu usedlost, ale přesto potřebovali získat finanční prostředky na budoucí živobytí či zaopatření nově založené rodiny, jež si tedy často zajišťovali právě touto cestou života podruhů. Pro účely této kapitoly diplomové práce mám k dispozici kromě údajů ze *Soupisu poddaných podle víry* i záznamy o podruzích z *Robotního rejstříku*

---

³²¹ BŮŽEK, V., et al.: Společnost českých zemí v raném novověku, s. 151.

³²² V Soupisu poddaných podle víry z roku 1651 označena termínem děvka.

³²³ BŮŽEK, V., et al.: Společnost českých zemí v raném novověku, s. 148.

z let 1743–1744. Mohu tak mezi sebou porovnat informace ze dvou pramenů, jež od sebe dělilo přes 100 let. Starší pramen uváděl, že v Jenišovické rychtě žilo v polovině sedmnáctého století všeho všudy pouhých 5 podružských rodin, z nichž pouze dva manželské páry měli děti starší 5let.³²⁴ Naopak o deset dekad později evidoval *Robotní rejstřík* již 34 podružských rodin s největším zastoupením ve vesnici Odolenovice.

Tato kapitola nás seznámila s některými osobami běžně se vyskytujícími na jednotlivých poddanských hospodářských usedlostech během raného novověku. Ona živnost totiž nebývala tvořena jenom širší hospodářovou rodinou zahrnující rodiče na výměnku, zletilé svobodné děti a další příbuzné osoby, ale i cizími lidmi, kteří zde vykonávali různé pracovní úkony. Zpravidla se jednalo o čeled', tedy převážně o nedospělé děti, které si touto cestu osvojovaly nové životní poznatky, zkušenosti a dovednosti, jež z rozličných důvodů nemohly získat v místě bydliště svých rodičů, a o podruhy. Podružství, stejně jako čelední služba, bylo založené na pracovní síle jednotlivce, avšak trvalo dlouhodoběji a jeho cílem bylo nashromáždit určitý peněžitý obnos k potřebnému zajištění budoucí rodiny. Samozřejmě nesmím opomenout ani přítomnost chalupníků či zahradníků hospodařících sice mimo hospodářovu rodinu, ale pořád na území patřící k oné usedlosti, kteří mnohdy tvořili největší složku místních poddaných.

---

³²⁴ Jednalo se o Matěje Mráze, který měl 8letého syna Jana a Matěje Podobu vychovávajícího 8letého syna Jiřího a 6letou dceru Kateřinu. Viz PAZDEROVÁ, A.: *Soupis poddaných podle víry*, s. 456.

5 ZÁVĚR

Hlavním smyslem této diplomové práce s titulem *Jenišovická rychta v raném novověku*, bylo nastínit hospodářské a sociální poměry čtyř vesnic nacházejících se na panství Hrubý Rohozec na základě pozemkových knih a dalších doplňujících pramenů, jako byly *Vartemberský urbář*, *Berní rula*, *Desfourský urbář*, *Robotní rejstřík* a *Tereziánský katastr*. A to prostřednictvím analýzy držby selských poddanských usedlostí a transferů jejich nemovitostí v rámci či mimo rodinu, neboť z nich si můžeme udělat nejen jasnější představu o životě poddaných obyvatel a jejich hospodářském počínání, ale i proniknout do oné sféry sociální.

V první části této práce jsem se soustředila na popis a zhodnocení všech užitých pramenů, zejména pozemkových knih, kterým byla věnovaná samostatná dílčí podkapitola. Každý pramen tak byl rozebrán z hlediska původu jeho vzniku, podoby a konkrétního obsahu. Dále jsem nastínila stručnou historii raného novověku a rohozeckého panství, kde jsem se převážně věnovala oněm vlastníkům panství, tedy rodu Des Fours a posléze lehce naznačila vývoj samotné Jenišovické rychty.

Prostřední část diplomové práce byla postavena na základě shromážděných a analyzovaných údajů z dochovaných a mnou probádaných pramenů, zejména gruntovních knih. Díky nim jsem mohla zjistit, že se na tomto vytyčeném území nacházelo 42 selských poddanských usedlostí, z nichž jich bylo nejvíce ve vesnici Odolenovice, dále sepsat jejich historii okořeněnou o zajímavé citované pasáže z pozemkových knih, podchytit otázku rodové kontinuity a zaznamenat předávání oněch živností, jež bylo pro tyto účely vyvedeno do podoby tabulek a připojeno k samotnému popisu dějin jednotlivých gruntů. Zde jsem se taktéž stručně věnovala i chalupnickým usedlostem, které tvořily nedílnou součást poddanských majetkových transakcí. Dohromady bylo napočítáno 95 chalupnických stavení vzniklých mezi lety 1650–1750, z nichž byla necelá 1/3 vystavěna na pozemku příslušejícím k místnímu sedlákoví.

V poslední části jsem ony získané údaje ze selských gruntů analyzovala v rámci způsobu získání a splacení usedlosti, inventáře, výměnku a dalších obyvatel domácnosti. Zjistila jsem, že častá byla praxe převodu usedlosti na jednoho z potomků starého hospodáře. K tomu došlo v necelé 1/3 ze všech zkoumaných vzorků. Dalším typem byl s 88 případy převod na cizí osobu, který byl nejmarkantnější pro vesnici Odolenovice. Co se týče zaplacení vlastněného gruntu, tak k tomu došlo až v 50 % z celkového počtu transakcí, mezi nimiž se jako nejvíce solventní ukázala obec

Paceřice. Prvotní splátka za nemovitost, tedy závdavek, se většinou pohybovala v rozmezí 10–19,99 % (6–30 kgm/zl) z ceny kupovaného majetku, kterou v této výši uhradilo 72 sedláků z celkového počtu 204 provedených transakcí. V tomto směru naopak vynikala vesnice Žďárek, kde skoro 1/5 sedláků položila závdavek vyšší, než 50 kgm/zl. Vejrunky, roční malé splátky, se nejčastěji pokládaly ve výši 1–4 kgm/zl, konkrétně to bylo v 79 případech. Se splácením usedlosti souvisela i délka vlastnictví nemovitosti, která se v rámci Jenišovické rychty pohybovala od 1 měsíce do 58 let, z čehož byla patrná nejčastější změna hospodáře od 5 do 9 let od nabytí onoho statku. Další důležitou položku v pozemkových knihách tvořil inventář a výměnek. Inventář se přidával celkem v 140 případech a mezi nejčastější příslušenství, jak z živého, tak i z mrtvého, patřili brány, pluh, vůz, kůň, vidle, žito a slepice. Výměnek byl u prodávající usedlosti zřizován celkem 127 krát, a to ponejvíce pro odstupujícího hospodáře a jeho manželku. Jako další alternativu pak představoval pro vdovy, kam se uchýlilo celkem 30 ovdovělých manželek, či pro samotné hospodáře. Poslední zkoumanou položkou bylo dohledání ostatních obyvatel domácnosti, při kterém jsem využila i pramene *Soupisu poddaných podle víry*, díky němuž jsem si mohla udělat lepší představu o výskytu čeledi a podruhů nacházejících se v rámci mého 150 let trvajících období.

Zpracováním této diplomové práce jsem se pokusila přispět k dosud málo známým dějinám rohozeckého panství z pohledu mikrohistorické sondy do majetkových a sociálních poměrů poddaných obyvatel Jenišovické rychty v raném novověku. Vzhledem k její, pro tuto lokalitu, prozatímní unikátnosti, bude hodnota této práce nabývat i postupem času a zejména se projeví v rámci nějaké budoucí srovnávací studie jednotlivých rycht rohozeckého panství. Prozatím se mé výsledky dají využít k různým lokálním účelům, jakým může být například pokus místního rodáka o dohledání historie vlastního stavení v konkrétní vesnici či jako jeden díl do historie skládanky obce. Práce jako taková, díky svému omezení lety 1600–1750, by si samozřejmě zasloužila rozšířit i o další uplynulá léta a sestavit tak dějiny jednotlivých zmíněných gruntů až do současnosti, což by eventuelně mohlo být zpracováno v rámci nějaké další disertační práce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

č. = číslo

fol. = foliace

g. = grunt

inv. = inventární

kgm = kop grošů míšeňských

NA = Národní archiv

nedopl. = nedoplaceno

r. = recto

RA = fond Rodinný archiv

s. = strana

SOAL = Státní oblastní archiv v Litoměřicích

TK = Tereziánská katastr

v. = verso

VSHR = fond Velkostatek Hrubý Rohozec

zl. = zlaté

POUŽITÉ ZDROJE

PRAMENY

Prameny archivní

Národní archiv:

Národní archiv, fond: Stará manipulace, sign. R 105/45, kart. 2001, Soupis poddaných podle víry z roku 1651 pro Hrubý Rohozec a Semily.

Národní archiv, fond: Tereziánský katastr, inv. č. 41, panství Hrubý Rohozec.

Národní archiv, fond: Tereziánský katastr, inv. č. 428, karton č. 72, spisy Hrubý Rohozec.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, ev. č. 367, inventář k fondu.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Rodinný archiv Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář z roku 1608.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Rodinný archiv Desfours–Walderode, inv. č. 37, Urbář panství Hrubý Rohozec 1687.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 47, Robotní rejstřík 1743–1744.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 228, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let 1611–1644.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 237, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1733.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 240, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1776.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 241, pozemková kniha pro Jenišovice z let 1676–1733.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 243, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let 1683–1733.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond: Velkostatek Hrubý Rohozec 1611–1947, inv. č. 254, pozemková kniha pro Jenišovice z let (1676) 1726–1776.

Prameny vydané

ČERVENÁ, Jarmila – ČERVENÝ, Václav: *Berní rula: generální rejstřík ke všem svazkům (vydaným i dosud nevydaným) berní ruly z roku 1654 doplněný (tam, kde se nedochovaly) o soupis poddaných z roku 1651*, sv. 1, 1. vyd. Praha, Libri 2003, ISBN 80-7277-058-6.

CHALUPA, Aleš – ČECHURA, Jaroslav – RYANTOVÁ, Marie: *Berní rula 8–9: Kraj Boleslavský*, 1. vyd. Praha, Státní ústřední archiv 2001, ISBN 80-854759-79-0.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie, et al.: *Tereziánský katastr český. Svazek 1. Rustikál (kraje A-CH)*, 1. vyd. Praha, Archivní správa ministerstva vnitra 1964.

PAZDEROVÁ, Alena: *Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Boleslavsko I a II*, 2. dopl. vyd. Praha, Národní archiv 2005, ISBN 80-86712-28-1.

LITERATURA

BĚLINA, Pavel, et al.: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 9, 1. vyd. Praha, Paseka 2011, ISBN 978-80-7432-105-4.

BĚLINA, Pavel, et al.: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 10, 1. vyd. Praha, Paseka 2001, ISBN 80-7185-384-4.

BRAUDEL, Fernand: *Sozialgeschichte des 15. – 18. Jahrhunderts*, 1. vyd. München, Kindler 1990, ISBN 978-3463401386.

- BROŽ, Jiří: Obec Jenišovice, in: *Od Ještěda k Troskám*, roč. 34, 2011, č. 2, s. 116–124.
- BUMBA, Jan: *České katastry od 11. do 21. století*, 1. vyd. Praha, Grada 2007, ISBN 978-80-247-2318-1.
- BŮŽEK, Václav, et al.: *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2010, ISBN 978-80-7422-062-3.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel: *Člověk českého raného novověku*, 1.vyd. Praha, Argo 2007, ISBN 978-80-7203-694-3.
- CERMAN, Markus – MAUR, Eduard: Proměny vesnických sociálních struktur v Čechách 1650–1750, in: *Český časopis historický*, roč. 98, 2000, č. 4, s. 737–774.
- CERMAN, Markus – ŠTEFANOVÁ, Dana: Wirtschaft und Sozialstruktur in den Herrschaften Frýdlant und Liberec, 1590-1750, in: *Soziale Strukturen in Böhmen. Ein regionaler Vergleich von Wirtschaft und Gesellschaft in Gutsherrschaften, 16. – 19. Jahrhundert*, CERMAN, Markus – ZEITLHOFER, Hermann (edd.), Wien, Verlag für Geschichte und Politik 2002, ISBN 3-7028-0392-0, s. 70–87.
- ČÁŇOVÁ, Eliška: Soupis poddaných podle víry a studium historické rodiny, in: *Archivní časopis*, roč. 42, 1992, č. 1, s. 28–34.
- ČERNÝ, Václav: *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV. – XIX. století*, 1. vyd. Praha, Československá Akademie Zemědělská 1930.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, et al.: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 8, 1. vyd. Praha, Paseka 2008, ISBN 978-80-7185-947-5.
- DOKOUPIL, Lumír, et al.: *Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století*, 1. vyd. Praha, Sociologický ústav AV ČR 1999, ISBN 80-85950-64-2.
- DOSKOČIL, Bedřich, et al.: *Berní rula, K edici Berní ruly (Úvodní pojednání)*, díl 1., Praha, Archiv bývalé země české 1950.
- DÜLMEN, Richard van: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století)*, díl 2. - Vesnice a město, 1. vyd. Praha, Argo 2006, ISBN 80-7203-812-5.

FEIGE, Jakub: Vartmberský urbář z roku 1608: Urbář panství Hrubý Rohozec, Malá Skála a poloviny dílu přepeřského, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší 23*, 1. vyd. Semily, Státní okresní archiv Semily 2010, ISBN 978-80-86254-21-0, s. 107–238.

FIALOVÁ, Ludmila, et al.: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, 2. dopl. vyd. Praha, Mladá fronta 1998, ISBN 80-204-0720-0.

FIALOVÁ, Ludmila: K vývoji obyvatelstva přirozenou měnou v Českých zemích v 17. a 18. století, in: *Historická demografie 18*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1994, s. 127–166.

GRULICH, Josef: *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*, 1. vyd. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2008, ISBN 978-80-7394-091-1.

GRULICH, Josef – SKOŘEPOVÁ, Markéta: Rodinná kontinuita a venkovské hospodářství. Držba poddanských usedlostí v 17. až 19. století jako historiografický problém, in: *Český časopis historický*, roč. 113, 2015, č. 1, s. 50–75.

HANZAL, Josef: Předbělohorské poddanské inventáře, in: *Český Lid*, roč. 50, 1963, č. 3, s. 169–174.

HANZAL, Josef: Současný stav a úkoly studia českých pozemkových knih, in: *Sborník archivních prací*, roč. 14, 1964, č. 1, s. 39–56.

HAVLÍČEK, Josef: *Historie obce Paceřice*, 1. vyd. Praha, J. Havlíček 2007, ISBN 978-80-239-8726-3.

HAVLÍČEK, Josef: *Dějiny některých domů a rodů v Paceřicích a Kozicích*, 1. vyd. Praha, J. Havlíček 2007, ISBN 978-80-239-8934-2.

HAVLÍČEK, Josef: Dějiny statku čp. 1 v Paceřicích, in: *Od Ještěda k Troskám*, roč. 28, 2005, č. 4, s. 252–264.

HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*, 3. oprv. a dopl. vyd. Praha, Nakladatelství H + H Vyšehradská 2002, ISBN 80-7319-004-4.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2005, ISBN 80-7106-709-1.

HOFMANN, Gustav: Populace Čech na sklonku 17. století, in: *Sborník archivních prací*, roč. 41, 1991, č. 2, s. 417–446.

HORÁČEK, Cyril: *Výminek. Úvaha agrárně politická*, 1. vyd. Praha, Rozhledy a Všeherd 1900.

HRDÝ, Jan: První Desfours v Čechách, in: *Sborník okresu Železnobrodského: listy pro pěstování vlastivědy: pro školu a dům*, Železný Brod, roč. 4, 1927–1928, č. 1–5, s. 4–5, 27–30, 53–55, 78–81, 105–107.

HRUBÝ, František: Selské a panské inventáře v době předbělohorské, In: *Český časopis historický*, roč. 33, 1927, č. 1 a 2, s. 21–59 a 263–306.

CHALUPA, Aleš: Venkovské obyvatelstvo v Čechách v tereziánských katastrech (1700–1750), in: *Sborník Národního Muzea v Praze*, řada A - historie, roč. 23, 1969, č. 4–5, s. 197–380.

CHOCHOLÁČ, Bronislav: O studiu pozemkových knih, in: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university*, řada C – historická, roč. 42, 1993, č. 40, s. 51–61.

CHOCHOLÁČ, Bronislav: Pozemkové knihy - neprávem opomíjený historický pramen, in: *Historie a současnost veřejné správy (Sborník příspěvků z vědecké konference)*, PRŮCHA, Petr – SCHELLE, Karel (edd.), Brno, Masarykova univerzita 1993, ISBN 80-210-0821-0, s. 8–11.

CHOCHOLÁČ, Bronislav: *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a 17. století*, 1. vyd. Brno, Matice moravská 1999, ISBN 80-902304-4-X.

JIRÁSEK, Jiří: Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice, in: *Sborník matice moravské 79*, Brno, Matice moravská 1960, s. 112–128.

KÁBOVÁ, Hana: *Josef Vítězslav Šimák (Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě)*: disertační práce, Praha, Univerzita Karlova 2011, Vedoucí disertační práce prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

KOBLASA, Pavel: Rodina Desfours-Walderode a její državy v Čechách, in: *Rodopisná revue*, roč. 11, 2006, č. 1, s. 11–12.

KOLDINSKÁ, Marie – CERMAN, Markus: *Základní problémy studia raného novověku*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2013, ISBN 978-80-7422-251-1.

KOUPAL, Jan: Selský grunt, odkaz a výměnek, in: *Český lid*, roč. 30, 1921, č. 1, s. 241–247.

KROFTA, Kamil: *Dějiny selského stavu*, 2. vyd. Praha, Nakladatelství Jana Laichtera 1949.

KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl 7., 1. vyd. Praha, Libri 2008, ISBN 978-80-7277-041-0.

MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, 1. díl, 1. vyd. Praha, Argo 2008, ISBN 978-80-257-0027-3.

MAUR, Eduard: Čeled' a tovaryši v Čechách v soupisu podle víry z roku 1651, in: *Historická demografie 23*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1999, s. 85–136.

MAUR, Eduard: Velikost českých městských obcí podle Tereziánského katastru (Edice statistických dat), in: *Historická demografie 19*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1995, s. 169–204.

MIKULEC, Jiří: *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, 1. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1992, ISBN 80-04-26120-5.

MIKULEC, Jiří: *Poddanská otázka v barokních Čechách*, 1. vyd. Praha, Historický ústav 1993, ISBN 80-85268-22-1.

MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš, et al.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 1*, 1. vyd. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 2008, ISBN 978-80-7368-585-0.

MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš, et al.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*, 1. vyd. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 2010, ISBN 978-80-7368-845-5.

MŽYKOVÁ, Marie – SKALA, Harald: *Des Fours, Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo*, 1. vyd. Praha, Národní památkový ústav 2012, ISBN 978-80-87104-98-9.

NAVRÁTIL, Ivo: Desfourská panství v Berní rule roku 1654, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší 5*, Bystrá nad Jizerou, okresní archiv Semily 1992, ISBN 80-901284-0-8, s. 118–160.

OGILVIE, Sheilagh C. – CERMAN, Markus: The Bohemian Census of 1651 and the Position of Inmates, in: *Histoire Sociale-Social History*, roč. 28, 1995, č. 56, s. 333–346.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, 14 díl, Praha, Paseka 1998, ISBN 80-7185-057-8.

PÁNEK, Jaroslav, et al.: *Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2008, ISBN 978-80-246-1544-8.

PEKAŘ, Josef.: *České katastry 1654–1789 se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*, 2. vyd. Praha, Historický klub 1932.

PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kosti: kus české historie*, 5. vyd. Praha, Elka Press 1998, ISBN 80-902353-3-6.

PETRÁŇ, Josef: *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2011, ISBN 978-80-7422-123-1.

PETRÁŇ, Josef, et al.: *Dějiny hmotné kultury II/1.*, díl 2., Kultura každodenního života od 16. do 18. století, 1. vyd. Praha, Karolinum 1995, ISBN 80-7184-085-8.

PETRÁŇ, Josef: *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1964.

PLACHT, Otto: *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. – 18. století*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1957.

POLÁK, Stanislav: Knihy pozemkové a knihy městské, in: *Archivní časopis*, roč. 16, 1966, č. 4, s. 208–215.

PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, díl 3., Praha, Česká akademie věd a umění 1951.

PROCHÁZKA, Vladimír: Výbava a výměnek na české vesnici v 16. a 17. století, in: *Český lid*, roč. 49, 1962, č. 2, s. 55–63.

PROCHÁZKA, Vladimír: *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1963.

PŠENIČKOVÁ, Jana, et al.: *Pocta nestoru české agrární historiografie. K jubileu PhDr. Josefa Tlapáka, CSc.*, 1. vyd. Praha, Spolek zemědělského muzea ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem 2003.

SALABA, J.: Příspěvky k dějinám selského práva dědického v 17. století, in: *Český časopis historický*, roč. 12, 1906, č. 2, s. 191–197.

SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, díl 10., 3. vyd. Praha, Argo 1997, ISBN 80-7203-060-4.

SEJBAL, Jiří: *Základy peněžního vývoje*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita v Brně 1997, ISBN 80-210-1734-1.

SEMOTANOVÁ, Eva: *Historická geografie českých zemí*, 2. dopl. vyd. Praha, Historický ústav AV ČR 2002, ISBN 80-7286-042-9.

SKALA, Harald: První Desfoursové v Čechách, in: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24. – 25. dubna 2009 v Turnově*, NAVRÁTIL, Ivo (ed.), Semily, Státní oblastní archiv v Litoměřicích 2009, ISBN 978-80-86254-19-7, s. 26–32.

SMETÁNKA, Josef: Přírodní poměry a osidlování Čech v 10.–13. století, in: *Archaeologia historica*, roč. 3, 1978, č. 1, s. 331–335.

SMORÁDKOVÁ, Monika: *Soupis poddaných podle víry na rohozeckém panství: bakalářská práce*, Liberec, Technická univerzita 2014, Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

ŠEBÁNEK, Jiří – FIALA, Zdeněk – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Česká diplomatika do roku 1848*, 2. vyd. Praha, Karlova univerzita 1984.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Příběhy města Turnova nad Jizerou, díl 1. Od založení města do r. 1620*, Turnov, Městské muzeum v Turnově 1903.

ŠTEFANOVÁ, Dana: K aspektům role příbuzenských vztahů a majetkových transakcí. Situace na frýdlantském panství v letech 1558–1750, in: *Historická demografie 22*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1998, s. 107–144.

ŠTEFANOVÁ, Dana – CERMAN, Markus: Zur Differenzierung der ländlichen sozial- und Familienstrukturen: die Herrschaften Frýdlant und Liberec, 1651-1654, in: *Pocta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*, PAZDEROVÁ, Alena (ed.), Praha, Státní ústřední archiv v Praze 2003, ISBN 80-85475-95-2, s. 139–149.

ŠTELLNER, František: *Hospodářské dějiny (16. – 20. století)*, 1. vyd. Praha, Oeconomica 2008, ISBN 80-245-1141-X.

ŠŤASTNÁ, Jarmila: Výměnek a postavení výměnkářů v západním podkrkonoší, in: *Český lid*, roč. 58, 1971, č. 5, s. 283–290.

TROSSBACH, Werner: *Bauern 1648 – 1806*, München, De Gruyter Oldenbourg 1993, ISBN 978-3-486-55055-9.

VACEK, František: Urbáře a pozemkové knihy, in: *Časopis pro dějiny venkova*, roč. 13, 1926, č. 1, s. 8–31.

VANĚK, Pavel: Význam pozemkových knih pro poznání vývoje příjmů, in: *Acta onomastica*, roč. 39, 1998, č. 1, s. 137–144.

VELKOVÁ, Alice: *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: Proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*, 1. vyd. Praha, Historický ústav 2009, ISBN 978-80-7286-151-4.

KLÁŠTERSKÁ, Alice: Forma sociálního zabezpečení na vesnici v 18. a první polovině 19. století, in: *Historická demografie 21*, Praha, Sociologický ústav AV ČR 1997, s. 91–131.

VOLF, Miloslav: Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí,
in: *Zprávy českého zemského archivu*, roč. 8, 1939, č. 1, s. 43–108.

SEZNAM TABULEK

- Tab. 1: První grunt ve vesnici Jenišovice, s. 41
- Tab. 2: Druhý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 42
- Tab. 3: Třetí grunt ve vesnici Jenišovice, s. 43–44
- Tab. 4: Čtvrtý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 45
- Tab. 5: Pátý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 46
- Tab. 6: Šestý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 47
- Tab. 7: Sedmý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 48
- Tab. 8: Osmý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 49
- Tab. 9: Devátý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 50
- Tab. 10: Desátý grunt ve vesnici Jenišovice, s. 51
- Tab. 11: První grunt ve vesnici Odolenovice, s. 52–53
- Tab. 12: Druhý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 54
- Tab. 13: Třetí grunt ve vesnici Odolenovice, s. 55
- Tab. 14: Čtvrtý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 56–57
- Tab. 15: Pátý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 58
- Tab. 16: Šestý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 59
- Tab. 17: Sedmý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 61
- Tab. 18: Osmý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 63
- Tab. 19: Devátý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 64
- Tab. 20: Desátý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 65
- Tab. 21: Jedenáctý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 67
- Tab. 22: Dvanáctý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 68
- Tab. 23: Třináctý grunt ve vesnici Odolenovice, s. 69
- Tab. 24: První grunt ve vesnici Paceřice, s. 71
- Tab. 25: Druhý grunt ve vesnici Paceřice, s. 72
- Tab. 26: Třetí grunt ve vesnici Paceřice, s. 73

- Tab. 27: Čtvrtý grunt ve vesnici Paceřice, s. 74
- Tab. 28: Pátý grunt ve vesnici Paceřice, s. 76
- Tab. 29: Šestý grunt ve vesnici Paceřice, s. 77
- Tab. 30: Sedmý grunt ve vesnici Paceřice, s. 78
- Tab. 31: Osmý grunt ve vesnici Paceřice, s. 79
- Tab. 32: Devátý grunt ve vesnici Paceřice, s. 81
- Tab. 33: Desátý grunt ve vesnici Paceřice, s. 82–83
- Tab. 34: Jedenáctý grunt ve vesnici Paceřice, s. 84
- Tab. 35: Dvanáctý grunt ve vesnici Paceřice, s. 85
- Tab. 36: První grunt ve vesnici Žďárek, s. 87
- Tab. 37: Druhý grunt ve vesnici Žďárek, s. 88
- Tab. 38: Třetí grunt ve vesnici Žďárek, s. 90
- Tab. 39: Čtvrtý grunt ve vesnici Žďárek, s. 91
- Tab. 40: Pátý grunt ve vesnici Žďárek, s. 92
- Tab. 41: Šestý grunt ve vesnici Žďárek, s. 93
- Tab. 42: Sedmý grunt ve vesnici Žďárek, s. 94
- Tab. 43: Délka hospodaření sedláků, s. 112

SEZNAM GRAFŮ

- Graf 1: Způsob získání selských usedlostí, s. 105
- Graf 2: Podíl zaplacených selských usedlostí, s. 108
- Graf 3: Procentuální výše závdavku vůči ceně selského gruntu, s. 110
- Graf 4: Odchod na výměnek v rámci selských gruntů, s. 119

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Tabulka chalupníků ve vesnici Jenišovice
- Příloha č. 2: Tabulka chalupníků ve vesnici Odolenovice
- Příloha č. 3: Tabulka chalupníků ve vesnici Paceřice
- Příloha č. 4: Tabulka chalupníků ve vesnici Žďárek
- Příloha č. 5: Inventář selských hospodářů
- Příloha č. 6: Mapa Jenišovické rychty z roku 1654
- Příloha č. 7: Pozemková kniha pro vesnici Odolenovice z let 1668–1733
- Příloha č. 8: Pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723
- Příloha č. 9: Titulní list pozemkové knihy pro Paceřice a Žďárek z let (1682) 1726–1776
- Příloha č. 10: Zápis Jakuba Chlebny v pozemkové knize pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723
- Příloha č. 11: Zápis rodiny Richtrů v pozemkové knize pro Paceřice a Žďárek z let (1682) 1726–1776
- Příloha č. 12: Vartemberský urbář

Příloha č. 1: Tabulka chalupníků ve vesnici Jenišovice³²⁵

Chalupníci ve vesnici Jenišovice					
G.	Hospodář	Cena	Od koho	Rok	Splacení
1	Jakub Chlum	–	vrchnost	1666	zaplacen
1	Jiřík Dostrašil	150	vrchnost	1699	1705
2	Jan Bělohlávek	–	obec	1671	zaplacen
2	Jan Bělohlávek v Rokli	30	vdova Jana Bělohlávka	1709	1738
2	Dorota Bělohlávková	43	otec Jan Bělohlávek	1740	1745
2	Jiřík Vyletálek	38	Jan Hybner	1746	1756
3	Jakub Dostrašil	8	Václav Nejedlý (g. 8)	1676	zaplacen
3	Václav Vaňka	45	Jakub Dostrašil	1727	1737
3	Václav Vaňka	7	Jan Ziak	1750	zaplacen
4	Václav Bělohlávek	7	Matěj Beran (g. 2)	1682	zaplacen
4	Jan Bělohlávek	20	Václav Bělohlávek	1720	–
5	Daniel Hujer	–	obec	1684	zaplacen
5	Václav Hujer	27	otec Daniel Hujer	1712	1734
5	Samuel Dlask	30	vdova Václava Hujera	1745	1753
6	Mikuláš Černý	2	Matěj Chlebna (g. 7)	před r. 1685	1692
6	Václav Černý	18,4	vdova Mikuláše Černého	1718	1735
7	Václav Černý	9	Matěj Chlebna (g. 7)	1686	zaplacen
7	Václav Černý	8	Václav Černý	1696	–
7	Jakub Havlíček	40	Václav Černý	1718	1742
8	Václav Monek	–	obec	1686	zaplacen
8	Samuel Nezdara	18	vdova Václava Monka	1706	1710 nedopl.
8	Dorota Šilhanka	9	Samuel Nezdara	1711	zaplacen
8	Jan Novoluny	20	Dorota Šilhanka	1738	1748
9	Jan Chlebna	4	otec Matěj Chlebna (g. 7)	1686	zaplacen
9	Daniel Mráz	35	Jan Chlebna	1690	1691 nedopl.
9	Justýna Mrázová	40	Daniel Mráz	1691	1699 nedopl.
9	Jiřík Nejedlý	35	Justýna Mrázová	1699	1703
9	Samuel Beran	60	Jiřík Nejedlý	1704	1710
9	Kryštof Hybner	50	Samuel Beran	1714	1734
9	Václav Hybner	30	otec Kryštof Hybner	1743	1754
10	Kryštof Nemouč	–	–	–	–
10	Jiří Bělohlávek	7	Kryštof Nemouč	před r. 1687	zaplacen
10	Jiří Reyman	11	Jiří Bělohlávek	1689	zaplacen
11	Jiří Najman	11	vdova Jiřího Najmana	1689	zaplacen
11	Václav Dostrašil	10	vdova Jiřího Najmana	1742	–
12	Kryštof Vinš	–	–	1689	zaplacen
12	Jan Nejedlý	40	vdova Kryštofa Vinše	1717	1739
13	Jiřík Richter	–	obec	1699	zaplacen
13	Jan Girzena	42	Jiřík Richter	1711	zaplacen
13	Mikuláš Girzena	25	otec Jan Girzena	1738	1749

³²⁵ Sestaveno na základě shromážděných údajů z pozemkových knih.

14	Václav Nejedlý	8	otec Václav Nejedlý (g. 8)	1699	zaplaceno
14	Josef Nejedlý	31,8	otec Václav Nejedlý	1747	1761
15	vdova Jiříka Dostrašila	10	Václav Dostrašil	1701	zaplaceno
15	Jan Dostrašil	39	vdova Jiříka Dostrašila	1737	1744
16	Václav Pekelský	–	obec	1702	zaplaceno
16	Karel Vaňek	15	Václav Pekelský	1747	1751
17	Kašpar Pekelský	–	obec	1703	zaplaceno
17	Jan Strnad	20	Jakub Pekelský	1737	1741
18	Václav Vinš	–	–	1703	zaplaceno
18	vdova Vinšová	–	Václav Vinš	1724	zaplaceno
18	Václav Třešňák	40	vdova Václava Vinše	1742	1752
19	Jakub Vinš	15,3	vdova Václava Macháčka	1706	1722
19	Václav Dostrašil	39,2	Jakub Vinš	1727	1748
19	Jan Beran	20	Václav Dostrašil	1752	1758
20	Martin Rošt	–	obec	před r. 1707	zaplaceno
20	Jan Jugeva	8	Martin Rošt	1728	1735
21	Jan Jiřík Procházka	–	obec	1708	zaplaceno
21	Jakub Sotter	28	Jan Jiřík Procházka	1743	–
22	Jan Vinš	–	obec	1711	zaplaceno
22	Václav Vinš	120	otec Jan Vinš	1746	1761 nedopl.
23	Václav Bělohávek	15	obec	1743	–
24	Karel Vinš	14	obec	1743	–
25	Martin Procházka	18	obec	1743	–
26	Martin Mencl	22	obec	1743	–
26	Václav Beran	50	Martin Mencl	1746	1755
27	Ondřej Altman	–	obec	1743	–
27	Jan Jiří Vinš	32	Ondřej Altman	1746	1756
28	Jakub Mencl	30	obec	1743	–

Příloha č. 2: Tabulka chalupníků ve vesnici Odolenovice³²⁶

Chalupníci ve vesnici Odolenovice					
G.	Hospodář	Cena	Od koho	Rok	Splacení
1	Jakub Skřivánek	–	obec	před r. 1654	zapláceno
1	Jan Rekcígl	–	Jakub Skřivánek	–	1667 nedopl.
1	Jan Rameš	15	Jan Rekcígl	1723	1734
1	Václav Pater	15	Jan Rameš	1747	1756 nedopl.
2	Václav Vrátný	–	–	–	zapláceno
2	Václav Trřešňák	7	–	1675	1698
2	Václav Pater	7	vdova Václava Trřešňáka	před r. 1702	1705 nedopl.
2	Anna Dostrašilová	30	Václav Pater	1707	1707
2	Jan Pater	–	Dostrašilovi	1708	zapláceno
2	Václav Dostrašil	35	vdova Jana Patera	1720	1738
3	Jan Kruša	8	Václav Hlaváč (g. 11)	1661	zapláceno
3	Jakub Dostrašil	26	Jan Kruša	1695	1700
3	Jan Kovář	30	Jakub Dostrašil	1723	1737
3	Václav Vinš	40	Jan Kovář	1737	1748
4	Jiřík Podoba	–	vdova Pavla Kociána (g. 2)	1669	1679
4	Jan Tiokan	40	Jiřík Podoba	1697	1733
4	Jakub Tiokan	53	otec Jan Tiokan	1733	1747
5	Adam Novotný	–	–	1669	–
5	Jiřík Semeczký	13	sirotci Adama Novotného	1712	–
6	Václav Sýkora	–	obec	1671	zapláceno
6	Kryštof Nezdara	10	Václav Sýkora	1689	zapláceno
6	Samuel Richtr	18	Kryštof Nezdara	1710	1710
6	Jiřík Mráz	16	Samuel Richtr	1721	1736
6	Jiřík Daníček	15,31	vdova Mrázová	1741	1753 nedopl.
7	Jiřík Šosler	–	obec	1680	zapláceno
7	Jiřík Sýkora	18	Jiřík Šosler	1705	1710 nedopl.
7	Jiřík Bělohávek	26	Jiřík Sýkora	1712	1719 nedopl.
7	Jan Richtr	35	Jiřík Bělohávek	1722	1739
7	Václav Lebeda	42,58	Jan Richtr	1741	1748
7	Jan Lebeda	20	otec Václav Lebeda	1748	1763
8	Václav Fanta	–	obec	1684	zapláceno
8	Václav Nejedlý	33	Václav Fanta	1713	1717
8	Jan Lebeda	37	Václav Nejedlý	1721	1734
9	Jan Kovář	–	obec	1686	zapláceno
9	Tobiáš Nejedlý	15	Jan Kovář	1688	zapláceno
9	Jan Bělohávek	15	vdova Tobiáše Nejedlého	1689	zapláceno
10	Jan Kozel	–	obec	1686	zapláceno
10	Jiřík Nezdara	–	Jan Kozel	1696	zapláceno
10	Fridrich Sluka	30	Jiřík Nezdara	1706	1708
10	Jan Kausa	36	Fridrich Sluka	1717	zapláceno

³²⁶ Sestaveno na základě shromážděných údajů z pozemkových knih.

10	Jan Kopal	25	Jan Kausa	1749	1752
11	Jan Kovář	11	Václav Kovář (g. 9)	1688	–
11	Matěj Kovář	40	bratr Jan Kovář	1689	1692 nedopl.
11	Jan Kovář	40	bratr Matěj Kovář	1697	1699
11	Jan Kovář	66	otec Matěj Kovář	1714	1715 nedopl.
11	Magdaléna Richtrová	60	Jan Kovář	1716	–
11	Václav Richter	50	vdova Jiřího Richtra	1728	1740
12	Jan Pekelský	5	Jan Kovář (g. 3)	1689	zaplaceno
12	Jiřík Nezdara	18	Jan Pekelský	1690	zaplaceno
12	Jiřík Strnad	18	Jiřík Nezdara	1692	zaplaceno
12	Pavel Strnad	16	Jiřík Strnad	1741	1750
13	Jan Pekelský	–	obec	1691	zaplaceno
13	Daniel Roš	20	Jan Pekelský	1703	1709
13	Jan Roš	10	vdova Daniela Roše	1731	1742
13	Václav Kovář	36	Jan Roš	1747	1754
14	Kryštof Hejdrich	–	obec	1692	zaplaceno
14	Václav Strnad	36	Kryštof Hejdrich	1696	zaplaceno
14	Jan Richtr	30	vdova Václava Strnada	1751	1754
15	Daniel Dostrašil	7	Jiřík Podoba	1693	zaplaceno
15	Jiřík Dostrašil	30	otec Daniel Dostrašil	1745	1748
15	Jan Strnad	30	Jiřík Dostrašil	1748	1758 nedopl.
16	Jiřík Fanta	–	obec	1706	zaplaceno
16	Jiřík Miler	19	Jiřík Fanta	1708	1710
16	Daniel Pater	13	vdova Jakuba Skřivánka	1711	1715 nedopl.
16	Pavel Pater	31,3	Daniel Pater	1722	1741
17	Jakub Skřivánek	–	obec	1708	zaplaceno
17	Jan Fanta	–	Jakub Skřivánek	–	zaplaceno
17	Samuel Pavlišta	21	Jan Fanta	1717	1740 nedopl.
17	Václav Pavlišta	30	vdova Samuela Pavlišty	1741	1748
18	Václav Nejedlý	47,2	Jan Kovář (g. 7)	1720	1736
18	Václav Nejedlý	130	otec Václav Nejedlý	1746	1771
19	vdova V. Pekelského	–	–	1724	zaplaceno
20	Samuel Strnad	–	obec	1725	zaplaceno
20	Jiřík Strnad	20	otec Samuel Strnad	1755	1764
21	Václav Hujer	–	obec	1725	zaplaceno
21	Jan Richtr	20	Václav Hujer	1753	1758 nedopl.
22	Václav Lebeda	–	Jan Kovář (g. 7)	1725	zaplaceno
23	Václav Dostrašil	10	otec Jiřík Dostrašil (g. 5)	1726	zaplaceno
24	Šimon Melich	8	–	1743	zaplaceno
25	Václav Biržena	12	obec	1746	1757
26	Jiří Vinš	15	Jiří Buchta (g. 12)	1749	1757 nedopl.

Příloha č. 3: Tabulka chalupníků ve vesnici Paceřice³²⁷

Chalupníci ve vesnici Paceřice					
G.	Hospodář	Cena	Od koho	Rok	Splacení
1	Václav Vávru	–	obec	před r. 1654	zaplaceno
1	Tobiáš Medek	4	Václav Vávru	1670	zaplaceno
1	Adam Tiokan	10	vdova Tobiáše Medka	1694	1717
1	Adam Koťátko	10	Adam Tiokan	1723	1725 nedopl.
1	Václav Dolanský	12	Adam Koťátko	1728	1739
1	Samuel Kovář	20	vdova Václava Dolanského	1749	1754 nedopl.
2	Václav Moravec	–	obec	před r. 1654	zaplaceno
2	Jiřík Pelech	5	Václav Moravec	1683	zaplaceno
2	Matěj Raulím	15	–	1696	1698 nedopl.
2	Jiřík Sýkora	35	vdova Matěje Raulíma	1724	1738
3	Jan Mráz	–	obec	1666	zaplaceno
3	Daniel Vávra	10	Jan Mráz	1692	–
3	Jakub Mlynář	17	Daniel Vávra	1693	zaplaceno
3	Pavel Vater	12	Jakub Mlynář	1712	zaplaceno
3	Jiřík Koťátko	22	Pavel Vater	1723	1725 nedopl.
3	Jan Richtr	25	Jiřík Koťátko	1726	1733
4	Václav Chlebna	–	obec	před r. 1670	zaplaceno
4	Daniel Rulc	6	vdova Václava Chlebny	1675	zaplaceno
4	Jan Rulc	14	otec Daniel Rulc	1706	1722
4	Václav Rulc	15	otec Jan Rulc	1735	1740 nedopl.
5	Pavel Rekcígl	–	obec	před r. 1670	zaplaceno
5	Martin Stará	10	Pavel Rekcígl	1676	zaplaceno
5	Václav Dostrašil	10	Martin Stará	1702	1704
5	Jiřík Kaler	–	vdova Václava Dostrašila	1714	1751
6	Kryštof Richtr	9	Jan Vaňátko (g. 2)	1679	1688 nedopl.
6	Václav Richtr	35	otec Kryštof Richtr	1700	1721
6	Jan Richtr	46	Václav Richtr	1722	1738
7	Matěj Labeš	9	Jiřík Fanta (g. 6)	1680	zaplaceno
7	Jan Sýkora	45	vdova Matěje Labše	1694	1712 nedopl.
7	Václav Fanta	48	Jan Sýkora	1712	1721 nedopl.
7	Václav Fanta	45	otec Václav Fanta	1724	1740
8	Jan Jelínek	–	Václav Podoba	1686	zaplaceno
8	Václav Holan	–	Jan Jelínek	1711	1713 nedopl.
8	Jan Labeš	36	Václav Holan	1713	1737
8	Jan Nejedlý	25	Jan Labeš	1748	1751 nedopl.
9	Jan Mlynář	–	obec	1690	zaplaceno
9	Václav Rulc	24	Jan Mlynář	1704	zaplaceno
10	Jan Fanta	–	obec	1690	zaplaceno
10	Jan Marek	27	Jan Fanta	1695	zaplaceno
10	Jan Marek	–	Franta Marek	1723	–

³²⁷ Sestaveno na základě shromážděných údajů z pozemkových knih.

10	Jan Šámal	28	vdova Jana Marka	1723	1735
10	Jan Sýkora	20	Jan Šámal	1742	1743
11	Jiřík Vater	27	Tobiáš Procházka	1694	zaplaceno
11	Karel Vater	30	otec Jiřík Vater	1725	1737
12	Samuel Rekcígl	17	Jiřík Vinš (g. 12)	1695	zaplaceno
12	Václav Kozel	–	Samuel Rekcígel	1710	zaplaceno
12	Fridrich Kalfář	36	Václav Kozel	1719	1739 nedop.
12	Pavel Kalfář	30	otec Fridrich Kalfář	1740	1755
13	Franc Marek	–	obec	1695	zaplaceno
13	Jan Marek	25	otec Franc Marek	1723	1735
14	Jiřík Pavlišťa	45	vrchnost	1701	1714
15	Tobiáš Fridrich	35	vrchnost	1701	1710
15	Jiřík Václavík	55	Tobiáš Fridrich	1736	1744
16	Jiřík Pelech	–	obec	1708	zaplaceno
16	Mikuláš Vater	14	Jiřík Pelech	1730	1736
17	Jakub Bažant	12	obec	1708	zaplaceno
17	Jan Bažant	35	Jakub Bažant	1752	1764
18	Jan Vinš	6	Jiřík Vinš (g. 12)	1710	zaplaceno
18	Václav Bělohlávek	43	Jan Vinš	1718	1726 nedopl.
18	Václav Strnad	40	Václav Bělohlávek	1727	1738
18	Jiřík Vinš	40	Václav Strnad	1738	1748
19	Václav Slanina	10	Jan Kovář (g. 7)	1711	zaplaceno
19	Jan Kovář	37	vdova Václava Slaniny	1743	1757
20	Jan Vaňátko	5	otec Jan Vaňátko (g. 2)	1716	zaplaceno
20	Samuel Vaňátko	34	Jan Vaňátko	1740	1750
21	Jan Randák	–	otec (g. 5)	1726	1742
21	Václav Randák	60	otec Jan Randák	1750	1764 nedopl.

Příloha č. 4: Tabulka chalupníků ve vesnici Žďárek³²⁸

G.	Hospodář	Cena	Od koho	Rok	Splacení
1	Kryštof Richtr	–	Jiří Pelech (g. 5)	–	–
1	Jiřík Fater	22	Kryštof Richtr	1679	–
1	Jan Dostrašil	–	Jiří Fater	1696	1706 nedopl.
1	Václav Pater	180	vdova Jana Dostrašila	1707	1734
1	Karel Richtr	150	Václav Pater	1732	1736
2	Tobiáš Procházka	–	obec	1672	zaplacen
2	Jiřík Pater	27	Tobiáš Procházka	1694	zaplacen
3	Václav Dostrašil	–	obec	1678	zaplacen
3	Jan Dostrašil	34	Václav Dostrašil	1713	zaplacen
3	Václav Drobník	73,1	Dostrašilovi	1717	1723 nedopl.
3	Václav Dostrašil	60	Václav Drobník	1726	1742
3	Pavel Lovovička	50	Václav Dostrašil	1748	1755
4	Jan Pelech	–	obec	1678	zaplacen
4	Jan Pelech	10	vdova Jana Pelecha	1698	1706
4	Jan Pelech	20	otec Jan Pelech	1739	1749
5	Jiřík Dostrašil	–	Jiří Pelech (g. 5)	–	–
5	Jiřík Dostrašil	18	vdova Jiříka Dostrašila	1686	1705
5	Jan Nezdera	50	Jiřík Dostrašil	1726	1740
6	Jiřík Pekelský	–	obec	1682	zaplacen
6	Jan Pekelský	15	otec Jiřík Pekelský	1710	1716 nedopl.
6	Jan Sýkora	16,2	Jan Pekelský	1717	1719 nedopl.
6	Jan Kaler	26	vdova Jana Sýkory	1723	1731
6	Daniel Vinš	15	Jan Kaler	1731	1741
7	Jiří Stařeček	7	Kryštof Pekelský	1682	zaplacen
7	Jan Dostrašil	–	Stařečkovi	1699	zaplacen
7	Jan Třešňák	41	Jan Dostrašil	1713	1719
7	Karel Třešňák	34	otec Jan Třešňák	1752	1755 nedopl.
8	Eliáš Hybner	15	Mikuláš Richter (g. 6)	1686	zaplacen
9	Jan Lebeda	21,43	vdova Matěje Macháčka	1689	1697
9	Jan Lebeda	80	vdova Jana Lebedy	1719	1738
9	Karel Richtr	60	Jan Lebeda	1743	zaplacen
10	Jan Kozel	–	obec	1702	zaplacen
10	vdova Jana Kozla	–	–	1724	zaplacen
10	Jan Kozel	13,4	vdova Jana Kozla	1730	1737
10	Jan Kozel	6	vdova Jana Kozla	1747	1753
11	Mikuláš Richtr	9	otec Mikuláš Richtr (g. 6)	1702	zaplacen
11	Jan Richtr	50	otec Mikuláš Richtr	1728	1743
12	Jiřík Nejedlý	6	Jiřík Nejedlý (g. 1)	1703	zaplacen
12	Václav Viletálek	60	Jiřík Nejedlý	1715	1726 nedopl.
12	Jan Mužíček	45	Václav Viletálek	1727	1728
13	Jiřík Pelech Bažant	–	obec	1708	zaplacen

³²⁸ Sestaveno na základě shromážděných údajů z pozemkových knih.

13	Jiřík Krčmář	30	Jiřík Pelech Bažant	1740	1748
14	Václav Viletálek	5	Jiřík Nejedlý (g. 1)	1710	zaplaceno
14	Václav Hollan	48	Václav Viletálek	1715	1738
14	Jan Vinš	20	Václav Hollan	1745	1753
15	Kašpar Vacek	18	Mikuláš Richtr (g. 6)	1712	zaplaceno
15	Václav Dostrašil	–	Vackovi	před r. 1731	–
16	Jan Nezdara	–	obec	před r. 1721	zaplaceno
17	Daniel Foter	–	–	1736	zaplaceno
17	Jiří Třešňák	28	Daniel Foter	1748	1757
18	Václav Pelech	–	Jiřík Pelech (g. 5)	1736	zaplaceno
19	Kristián Hofrichter	20	vdova K. Hofrichtera (g. 3)	1741	1751
20	Jan Třešňák	30	vdova Jana Nejedlého (g. 1)	1745	1755

Příloha č. 5: Inventář selských hospodářů³²⁹

Druh přídatku	Počet ve vesnici				Celkem	
	Jenišovice	Odolenovice	Paceřice	Žďárek		
Zvířata	kůň	20	23	24	14	81
	slepice	8	20	12	7	47
	kohout	4	13	6	5	28
	kráva	5	7	11	2	25
	klisna	3	8	7	1	19
	husa	3	4	3	2	12
	jalovice	1	2	6	1	10
	koza	1	3	2	2	8
	svině	–	–	4	–	4
	tele	–	2	1	1	4
	vůl	1	3	–	–	4
	ovce	–	–	2	–	2
	býk	–	–	–	1	1
	hříbě	–	–	1	–	1
	kachna	–	–	–	1	1
	kuře	1	–	–	–	1
Hospodářské potřeby	brána	23	39	33	19	114
	pluh	24	37	30	18	109
	vidle hnojní	17	25	17	9	68
	vůz podželezný	10	15	16	14	55
	vůz okovaný	15	11	16	5	47
	řezací stolice	10	12	9	7	38
	sekera	7	12	12	5	36
	kosa	9	8	6	8	31
	kopáč (krumpáč)	8	10	5	5	28
	motyka	7	6	6	4	23
	pila	6	4	5	7	22
	lopata	2	8	5	3	18
	vidle k peci	–	10	3	1	14
	váhy	3	8	–	2	13
	polovina vozu	–	5	1	–	6
	koňský potah	–	1	2	–	3
	kola k vozu	–	1	–	1	2
	rýč	1	–	–	1	2
	saně	–	1	–	1	2
	dláto	1	–	–	1	2
retěz	–	1	–	–	1	
kladivo	–	1	–	–	1	
klaner (nářadí)	–	1	–	–	1	

³²⁹ Sestaveno na základě shromážděných údajů z pozemkových knih.

	řetný (nářadí)	–	1	–	–	1
	rozporka	–	1	–	–	1
	brus točitý (bruska)	–	1	–	–	1
	radlice	–	1	–	–	1
Produkty	žito	12	22	14	5	53
	ječmen	7	8	7	1	23
	obilí obecně	5	6	6	2	19
	oves	2	6	5	–	13
	lněné semeno	4	5	1	1	11
	sláma	–	5	2	3	10
	pšenice	2	4	1	–	7
	hrách	1	–	2	–	3
	pohanka	–	–	–	1	1
	vikev (luštěnina)	–	1			1
	zelí	1	–	–	–	1
	Ostatní	měděnec (hrnec)	11	5	–	3
stůl		9	6	–	3	18
díž (sud)		7	6	3	2	18
slaměná mísa		–	6	–	2	8
kbel pro vodu		–	7	–	–	7
sud		4	2	–	–	6
truhla		3	1	–	1	5
plechová trouba		2	1	–	1	4
plachta		1	1	–	–	2
almara		1	–	–	1	2
zámek		–	1	–	–	1
hmoždír		–	–	–	1	1
konvice		1	–	–	–	1
	Neurčeno	18	17	12	14	61
	Celkem	281	415	298	189	1183
	Výskyt inventářů	32	46	40	22	140

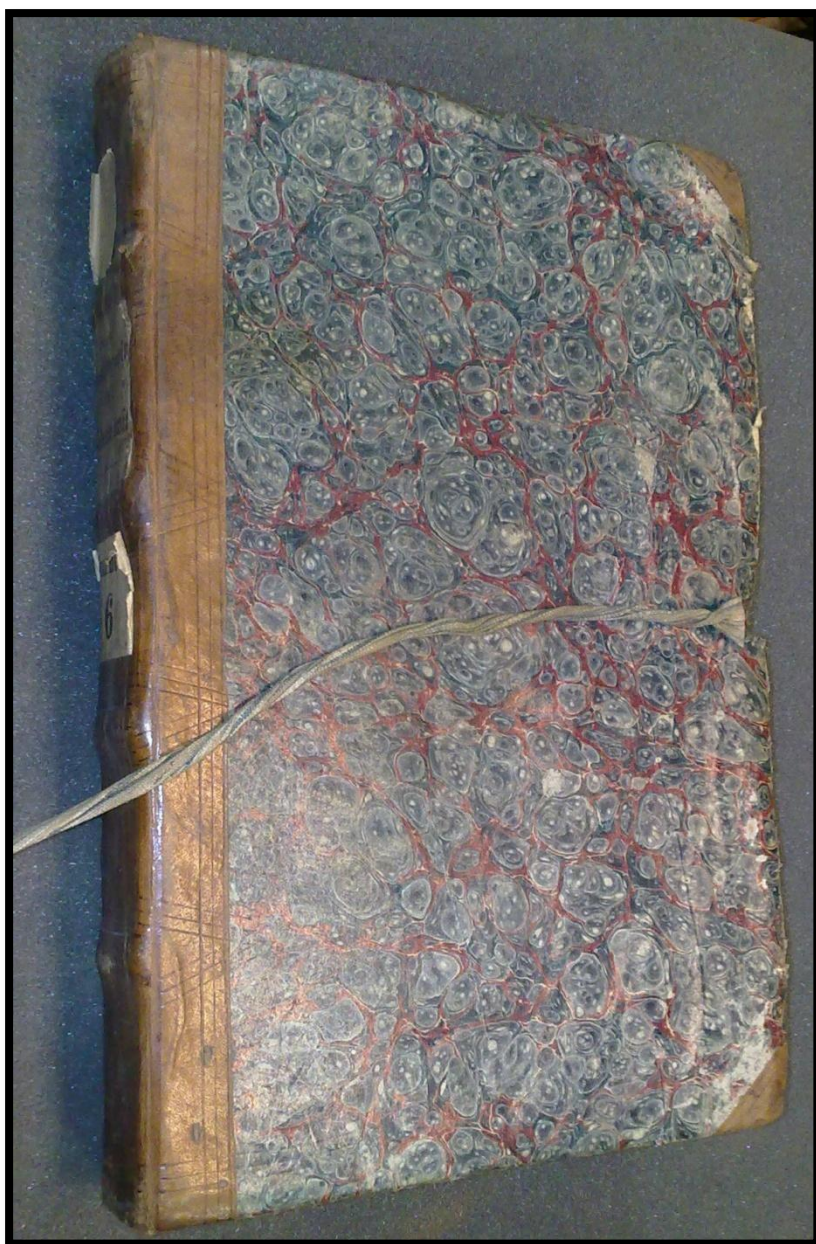

Příloha č. 6: Mapa Jenišovické rychty z roku 1654³³⁰

³³⁰ DOSKOČIL, B., et al.: Berní rula, K edici Berní ruly.

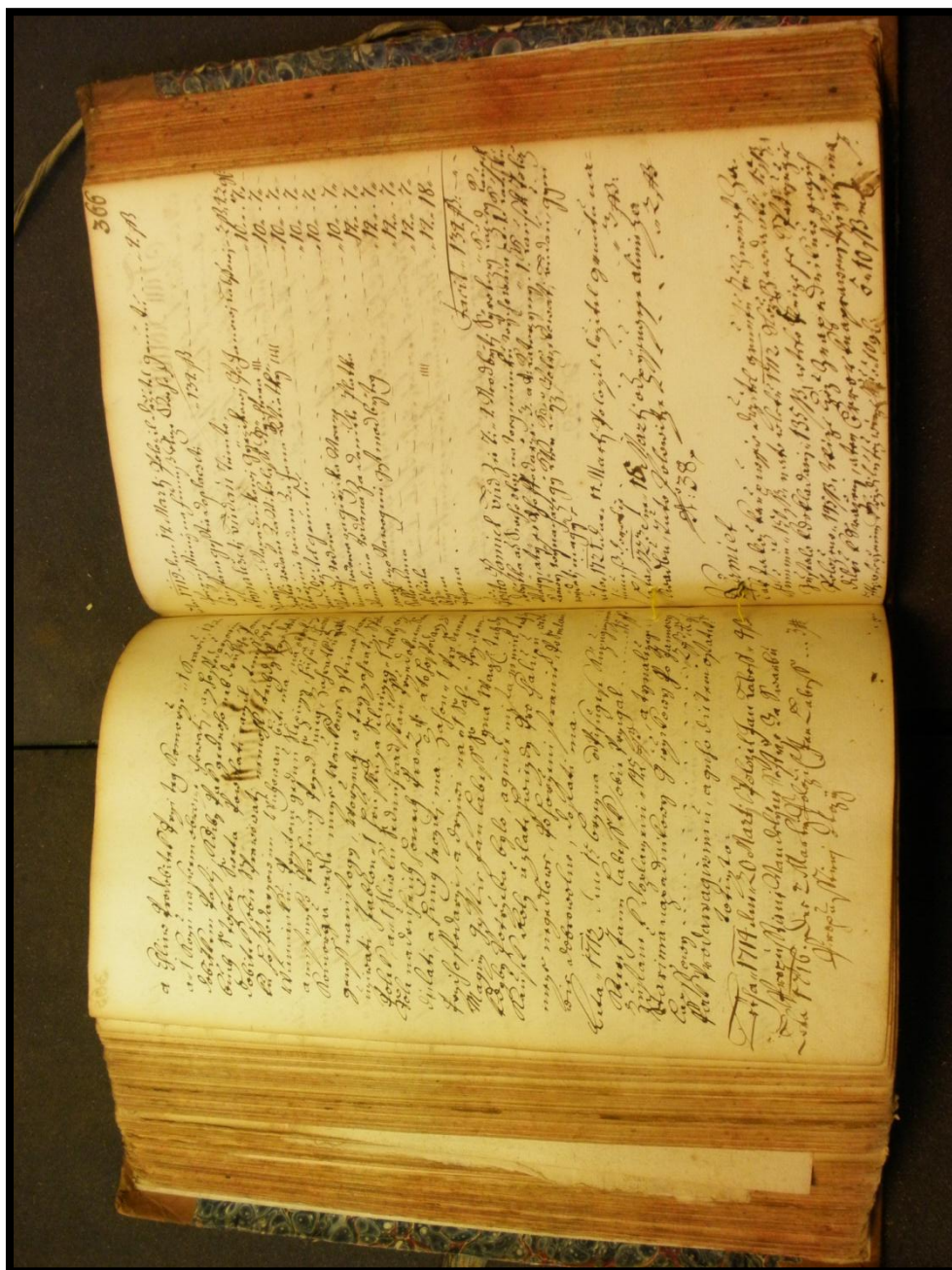
Příloha č. 7: Pozemková kniha pro vesnici Odolenovice z let 1668–1733³³¹

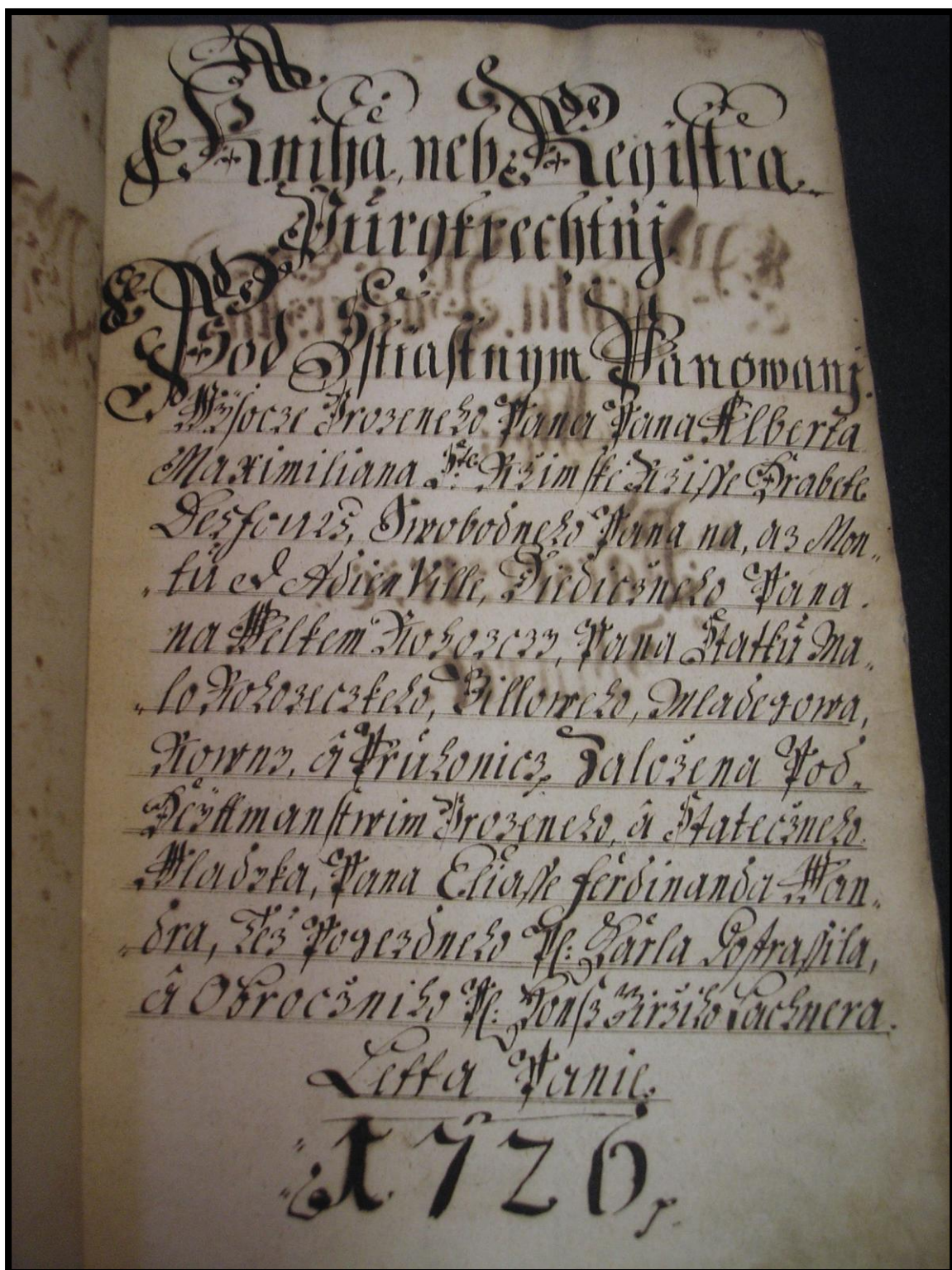
³³¹ SOAL, VSHR, inv. č. 237, pozemková kniha pro Odolenovice z let 1668–1733.

Příloha č. 8: Pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723³³²

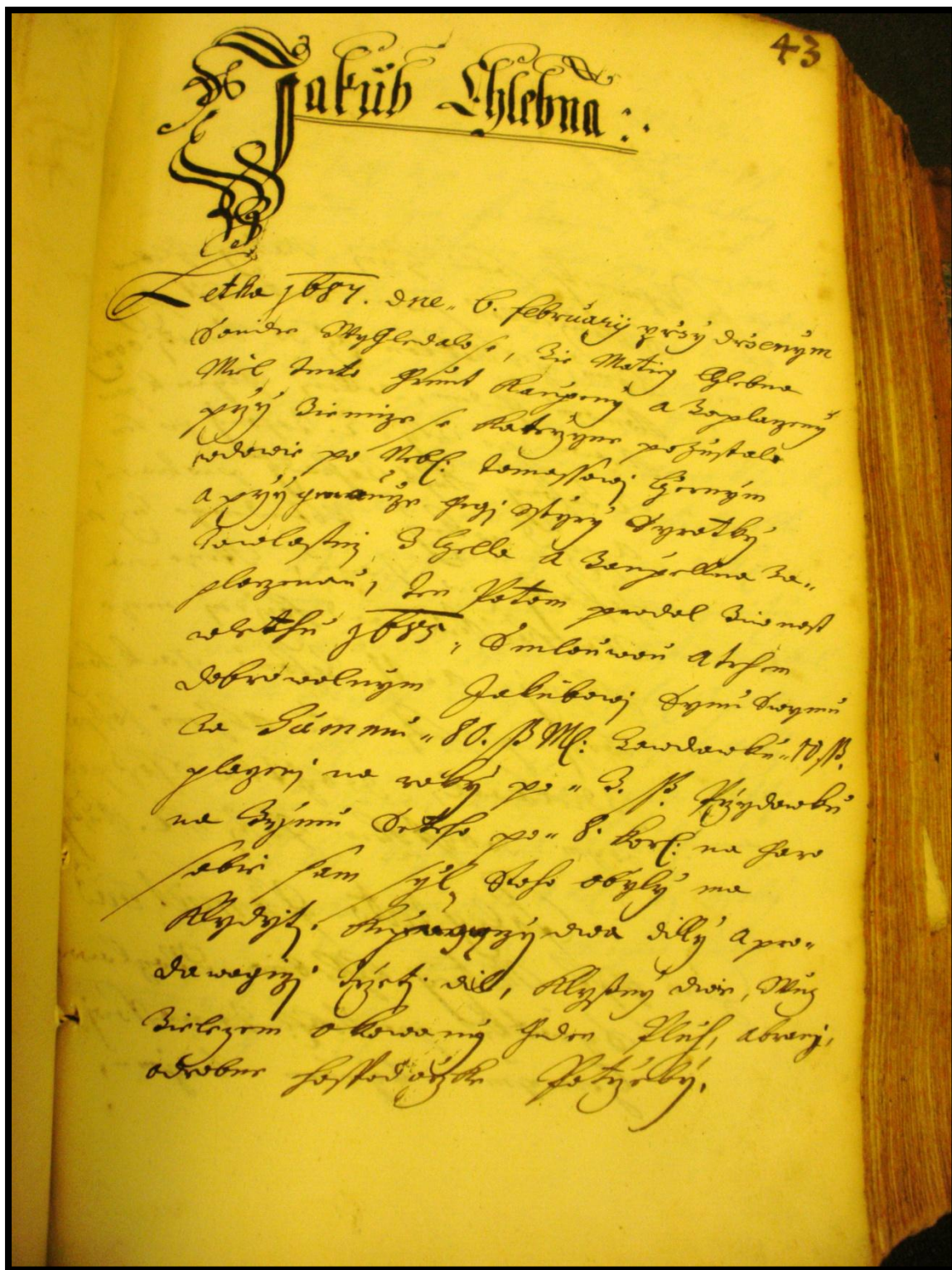
³³² SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 365v a 366r.

Příloha č. 9: Titulní list pozemkové knihy pro Paceřice a Žďárek z let (1682) 1726–1776³³³

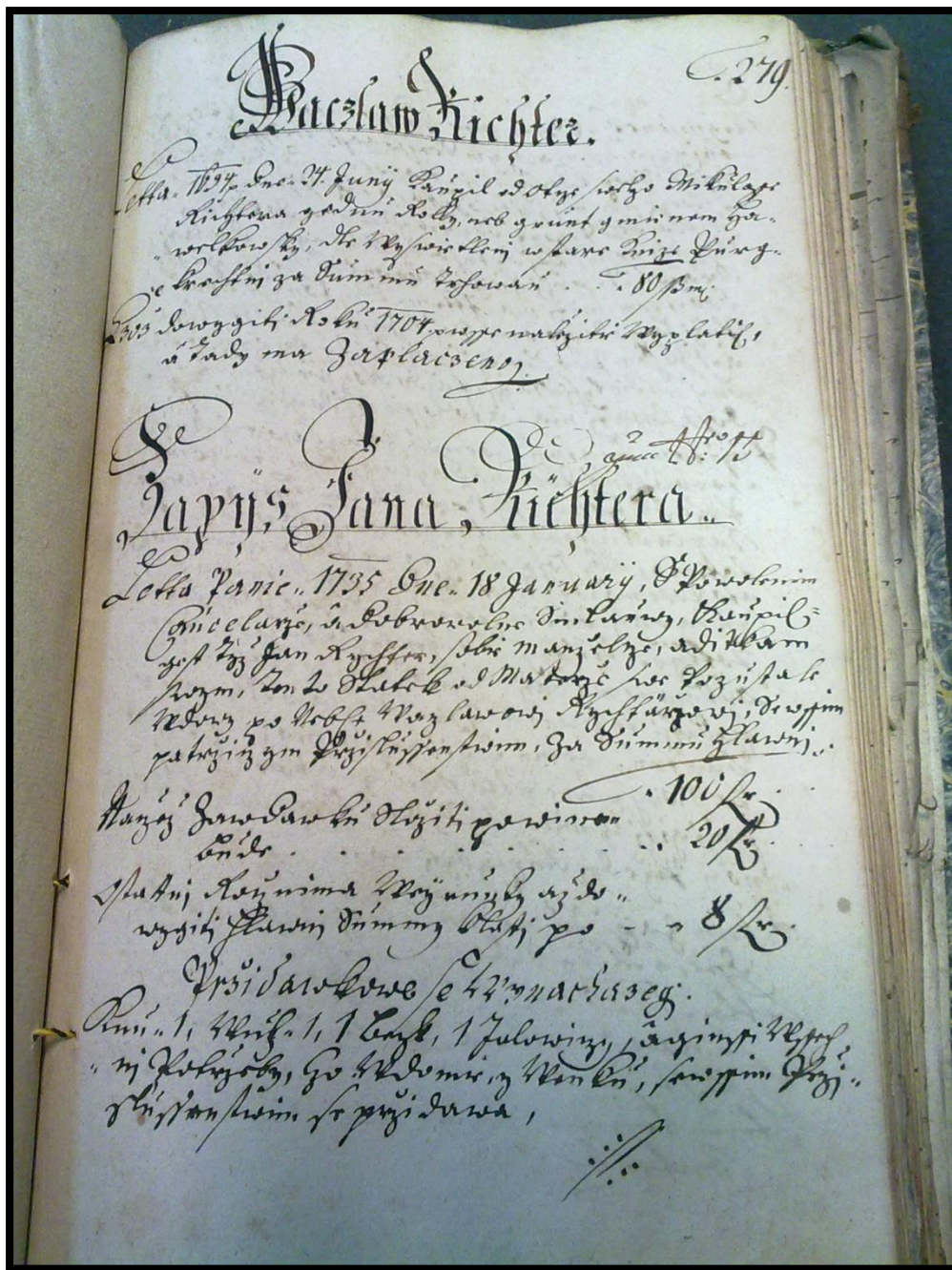
³³³ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776.

Příloha č. 10: Zápis Jakuba Chlebny v pozemkové knize pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723³³⁴

³³⁴ SOAL, VSHR, inv. č. 249, pozemková kniha pro Jenišovice, Odolenovice, Paceřice, Žďárek z let (1611) 1687–1723, fol. 43r

Příloha č. 11: Zápis rodiny Richtrů v pozemkové knize pro Paceřice a Žďárek z let (1682) 1726–1776³³⁵

³³⁵ SOAL, VSHR, inv. č. 251, pozemková kniha pro Paceřice, Žďárek z let (1682) 1726–1776, fol. 279r.

Příloha č. 12: Vartemberský urbář³³⁶

³³⁶ SOAL, RA Desfours–Walderode, inv. č. 34, Vartemberský urbář z roku 1608.